

Асл шоирларни бежиз халқнинг виждони, дейишмайди. Виждон эса мудом уйгоқ бўлади. Уйгоқ виждон билан ижод қилган Шоир элнинг дарфу аламини, шодлигу қувончини ўзиники деб билади. Уйгоқ виждон билан ижод қилган Шоир шу элнинг иззат-хурматиغا, муҳаббатига, самимий эҳтиромига, таъбир жоиз бўлса, Халқ Муҳаббатига сазовор бўлади. Бундай қаламкашлар унвонлару расмий эътирофлардан илгарийёқ асл Халқ Шоирларига айланishiади.

Ўзбекистон Қаҳрамони Эркин Воҳидов ана шундай забардаст, бутун бир авлоднинг маънавиятига, дунёқарошига, гурурига ўз ижобий таъсирини ўтказган ва бугунги кунда ҳам шундай мавқега эга устоз ижодкорларимиздан.

Энг улуғ, энг ағиз байрамимиз бўлган Мустақиллигимиз кўни арафасида ҳаминша бир дунё ишлари ташвишларга кўмильган (ахир у киши Олий Мажлисимизнинг Халқаро ишлар ва парламентлараро алоқалар қўмитасини бошиқаради), айни пайтда доимий ижод билан банд Шоирнинг озгина фурсатини топиб, адабиёт, ҳаёт, Ватан ва, табиийки, ёш ижодкорлар ҳусусида мухтасаргина суҳбат қуришига жазм этдик.

ИНСОН

гўзалликсиз яшай олмайди

— Муҳтарам Эркин ака! “Тафаккурдан холи сукут-ғафлатдир”. Шўро замони элу юртимиз учун маълум маънода ғафлат замони ҳам эди. Кўп ахли фикрлар каби Сиз ҳам у йилларнинг сукутини “бузган”, Истиқлол ғоялари тараннум этилиши “Ўзбегим”ни ёзиб ҳам ном қозонган, ҳам таънаю маломатларга қолган, бугунги кунга келиб эъзозга сазовор бўлган шоирсиз. 1991 йилда ёзилган “Ватан умиди” ғазалингизда ҳам у йилларнинг изтироблари ўз ифодасини топган. Ўзингиз айтмоқчи, бугун сиз “соҳиби чаман”, яъни озод юртнинг фарзандисиз. Шу маънода кўнглингиздан нелар кечмоқда? Сизнингча Ватан туншунчасини қандай англамоқ керак?

— Ватани мустақил бўлган, азалий орузи ушалган ва буни ўз кўзи билан кўриш бахтига муяссар бўлган киши кўнглидан нелар кечиши мумкин бўлса менинг ҳам кўнглимда шундай ҳислар бор. Албатта, шукроналик, маъсуллик баробарида дилни қийнаган саволлар ҳам йўқ эмас. Лекин, шеърда айтилганидек, бу дунёда армонсиз одам — бечоралар ичра бечора! Мустақиллигимизнинг дастлабки ҳаяжонлари босилиб, баланд пардадаги олқини сўзларнинг мавриди ўтди. Энди Ватан учун меҳнат қилиш, унинг қад кўтараётган биносига ҳеч бўлмаса бир фишт кўйиш даврида янамоқдамиз. Орузу қиламанки, келажак авлодлар Ватанимизнинг тамал тошини қўяётган ҳозирги авлодга ҳавас қилажақдир.

Шоирликнинг ўзи Ватан туйғуси билан боғлиқ. Шоир кўлига қалам олганида халқини, ватанини, одамларни кўз

олдига келтириб уларнинг ғамига ҳамроҳ, қувончига шерик бўлиб кўйлайди. Аммо шоирлар ҳам ҳар хил бўлади, оиласига, хотинига, фарзандларига атаб шеър ёзиб, альбомини тўддириб юрган шоирлар ҳам йўқ эмас.

“Ватанини тушунмоқ” деган ибора ўринли. Мен хориж мамлакатларининг жуда кўнида бўдим. Ва у ерда яшаётган жуда кўп ўзбек биродарларимиз билан суҳбатлашдим. Улар бадавлат одамлар, ҳеч нарсага муҳтожлиги йўқ. Аммо улар бу ер меники, бу тупроқда менинг киндик қоним тўкилган деб қарашолмайди, чунки улар ўзга юртда мусофирлар ҳисобланади. Биз шу Ватанда туриб уни севишимиз, асраб-авайлашимиз, унинг келажagini ўйлашимиз мумкин. Аммо ўзга юртда мусофирчиликда биз бу туйғуни терапроқ англаймиз. Шу боисдан Ватан ҳақидаги энг буюк шеърларни Бобур, Фурқат, Машраб каби Ватанга зор бўлган шоирлар битганлар. Менинг ҳозирги ёшларга ҳавасим келади. Ҳа, бизнинг ёшлигимиз шўролар тузми даврида ўтди. Ягона мафқура ҳоким бўлган замонда яшадик. Мен ўзбекман деб кўксимизни кўтаришимиз мумкин эмасди. Масалан, “Ўзбегим” номли шеъримни 1968 йилда ёзган бўлсам, 1991 йилга келиб мустақиллик боис “ҳибс”дан озод қилинди десам хаҳо бўлмайди. Ҳозирги ёшларимиз жаҳонга юз тутаётган ўзбекистонликман, ўзбекман дейиш ҳуқуқига эга.

— Эркин ака, инсон қайси нарсада ўзи ўйлаган маънодаги ҳаётни (тирикликни) кўрса, ўша мавжудот гўзадир. Сизнингча кўнгли, қалб гўзаллиги тирикчилик ташвиши олдига ортага чекинмайдими?

— Менимча йўқ. Чунки уруш йилларида одамлар бошоқ териб, атала ичиб кун кўрган, кўплар очарчиликдан шишиб ўлган. Ҳозир тинч, обод, мустақил Ватанда яшаймиз. Янги замоннинг янги муносабатларига кўникиш билан боғлиқ қийинчиликлар, албатта, бор. Юлғичлик, инсофсизлик, порахўрлик, кўзи очлик, қадрсизлик каби иллатларнинг илдиз отаётгани ҳам бор гап. Тадбиркор, ишбилармон, меҳнатдан қочмаган одамнинг иши юришмайпти.

Қодир Эгам дунёда шунчалар мураккаб қилиб яратган ҳар бир тирик инсон қалбида гўзалликни мужассам қилган. Фикримча, инсон яшашда, юришда, туришда, ҳамма ҳаракатида ўзи биллиб-билмасдан гўзаллик қондаларига риоя қилади. Пиёла фақат чойга идиш эмас, балки гўзаллик, завқ-шавқ манбаи ҳамдир. Инсоннинг инсонлиги шуки, у гўзалликсиз яшай олмайди.

— Негадир кейинги вақтларда ёшлар орасида оташнафас шоирлар камайиб бормоқда. Ёшлар кўпроқ тадбиркорликка ингилишаётганининг гувоҳи бўляпмиз...

— Атроф тинч бўлса-да эрталаб туриб теракнинг учига қарасангиз унинг қимирлаб турганини кўрасиз, демак шабада бор экан деб ўйлайсиз. Шоирнинг юрагида ҳам замон эпкинлари акс этиб туради. Шоирлик шеър ёзиш эмас, оламни ларзага келтиришдир. Шеър завқга берилишнинг ўзи бир дунё. Адибларимиз, шоирларимиз халқ юрагидаги кечинмаларни топиб айтипти деб ўйлайман. Шеърят ўлгани йўқ, шеърят бор. Бир замон шоир кўпаяди, бир замон камайди. Аммо ҳақиқий шоир жуда кам туғилади. Завқийнинг байтларини эслайман:

*Шоир бўлма замоннинг,
бойи бўл, баззози бўл,
Ақчадин лангар чўп ушлаб,
растанинг дарбози бўл.
Шеър ўқимайдир киши,
даврои қулоғи кар анча,
Хоҳ замоннинг шоири бўл,
лоҳи тийрандози бўл.*

— Шеърятнинг бугунги муаммоси нимада?

— Шеърят ҳамisha яхши шеърга муҳтож бўлади. Инсониятнинг қоронғида ётган нозик туйғуларини кўра билиш, уни шеърга солиб, шивирлаб ёки фарёд уриб шеърхонни ҳайратта солиш бу ҳақиқий талант, истеъдод. Аммо бугун шоир билан эшитувчи орасида бирлик йўқ.

— Сир бўлмаса, Эркин ака, кейинги вақтларда юракларни титратадиган гўзал шеърларингиз мух-

лисларингиз назарида сийраклашиб қолгандек. Сабабини нимада деб ўйлайсиз?

— Шеърятдан узоқлашганим йўқ. Тўғри, давлат ишлари билан бандман. Аммо олдинлари ҳам кам ёзардим. Матбуотда кам чиқардим. Шу йилнинг бошида “Халқ сўзи” газетасида давлат тилимиз ҳақида катта бир мақолам чиқди. Мақоламга кўпчилик бефарқ қарагани йўқ. Адабиётшунос олим Озод Шарафиддинов газета орқали ўз фикрларини билдирди. Аммо мақолам умумхалқ баҳсига айланади, деб адашган эканман. Бугун кишиларимизнинг ўз тилидан ҳам муҳимроқ ташвишлари кўп экан.

— 2004 йил Юртбошимиз ташаббуслари билан “Меҳр ва мурувват йили” деб эълон қилинди. Сизнингча, жорий йилда кўпроқ нималарга эътибор қаратилса яхшироқ бўлади?

— Меҳр-мурувват муҳтожларга кўмак беришнинг ўзи эмас, балки жамиятда умуман меҳру мурувватнинг устун бўлишидир. Америкага борганимда бир китоб керак бўлиб, китоб дўконига кирдим. Сотувчи ўзида йўқлигини билдириб, бошқа дўконларга кўнғироқ қилиб, мен сўраган китобни излай бошлади. Мен ҳам китоб жуда зарурлиги сабаб, индамай кутиб турдим. Афсуски, китоб топилмади. Сотувчи мендан телефонимни қолдиришимни, у топиб албатта телефон қилишини айтди. Яна куттириб қўйгани учун узр сўради. Американи Америка қилган омил — одамлар ўртасидаги шундай маданий муносабат ҳам эканини ўйладим. Аслида Фарби бемехрликда айблаймиз. Лекин ўзаро иш муносабатларида, бир-бирига сўзда эмас, амалий кўмак бериш хусусиятларини улардан ўргансак арзийди. Яна бир гап. Муҳтожга пул бериб бир савобга қолсанг, ўзини пул топишга ўргатиб ўн савобга қолсан. Меҳр ва мурувват йилида ана

шундай муносабатлар қарор топса яхши бўларди.

— Мазмунли суҳбат учун ташаккур. Айтганингиздек одамийлик ва Меҳр-мурувват ҳислари ҳаммамизни ҳеч вақт тарк этмасин.

Шахло ҲОШИМОВА суҳбатлашди.

БЕПАРВО БЎЛМА, ЖОН БОЛАМ!

*Кўйинсиз, лашкарсиз ажабтовур жанг —
Гирдобиди қолди мажруҳ бу олам.
Ҳийла милтиқ бўлди, ўқ бўлди найранг,
Алданма, бепарво бўлма, жон болам!*

*Дунё қайта бошдан бўлмоқда тақсим,
Бир улуш тегар, деб чанг солар ҳар ким.
Озод қолсин десанг, бу жангда халқим,
Ҳеч қачон бепарво бўлма, жон болам!*

*Башар забт этдию олис фазони,
Даф қила олмади ерда балони.
Жаҳолат гаровга олди дунёни,
Сен бунга бепарво бўлма, жон болам!*

*Мустақиллик, дея кетганда кўкрак,
Бил, Истиқлол учун жон чекмоқ керак.
Тарихдан сабоқ ол, сергак бўл, сергак,
Бир нафас бепарво бўлма, жон болам!*

*Зўрлар текин қул, деб қараган бизга,
Ерда ётган пул, деб қараган бизга,
Ололсак маъқул, деб қараган бизга,
Билиб қўй, бепарво бўлма, жон болам.*

*Бугун ҳам дўстмиз, деб сийраганлар бор,
Аммо зимдан ханжар қайраганлар бор,
Зарра нотинч бўлсак яйраганлар бор,
Ҳеч замон бепарво бўлма, жон болам!*

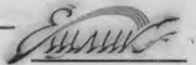
*Лек зинҳор бадғумон бўлгин, демасман,
Қалбингга кулф солсанг, рози эмасман,
Тор бўлма, фақат бил, ким дўст, ким душман,
Уларга бепарво бўлма, жон болам!*

*Дерлар: сиртки ёвга бас келмоқ осон,
Душманинг ичиндан чиққани ёмон,
Жоҳил бандаларга бўлгин беомон,
Бирор он бепарво бўлма, жон болам!*

*То улар қилмасин қора хаёллар,
Кайта паранжига кирмас аёллар...
Ўсажак озодлик экан шўоллар,
Ишон ҳам бепарво бўлма, жон болам!*

*Болажон, елкангда Ватан хизмати,
Истиқлол қисмати, элининг қисмати,
Ортсин десак ўзбек қадри-қиммати
Ҳеч қачон бепарво бўлма, жон болам!*

Эркин ВОҲИДОВ

Эшқобил ШУКУР

ОҒЗИДАҲ ҲОЗ БУЛБУЛ УЧИРОЛТАҲ МЕҲ

РУҲИМ

Аҳай-аҳа-ҳай. Аҳай-аҳа-ҳай!
Мен кушларнинг тушларида
кўринай,
Мен тушларнинг кушларида кўринай.

Аҳай-аҳа-ҳай. Аҳай-аҳа-ҳай!
Мен тилларнинг гулларида кўринай,
Мен гулларнинг тилларида кўринай.

Аҳай-аҳа-ҳай. Аҳай-аҳа-ҳай!
Мен тўйларнинг куйларида кўринай,
Мен куйларнинг тўйларида кўринай.

Аҳай-аҳа-ҳай. Аҳай-аҳа-ҳай!
Мен кўзларнинг сўзларида кўринай,
Мен сўзларнинг кўзларида кўринай.

Аҳай-аҳа-ҳай. Аҳай-аҳа-ҳай!

1983

Сув устида, сувлар устида
Юракларим чисирлайди-ей,
Ишқ дастидан, ҳижрон дастидан
Суякларим қисирлайди-ей.
Ўт устида, ўтлар устида

Кўз ёшларим дарё бўлди-ей,
Ишқ қасдида, ҳижрон қасдида
Бардошларим адо бўлди-ей.

Тош устида, тошлар устида
Кўнглим эрир ой каби маъюс.
Ишқ фаслида, ҳижрон фаслида
Йиғла, Баҳор, менинг исми — Куз.

Йўл устида, йўллар устида
Оёқларим юрак бўлди-ей,
Ишқ касридан, ҳижрон касридан
Умрим фақат тилак бўлди-ей.

1984

Иккимиз ялпизлар ичида эдик
Беомон ўрдилар уларни,
Яшил доғлар қолди юзларимизда.

Иккимиз юлдузлар ичида эдик.
Бенарвон урдилар уларни
Синиқлари кирди кўзларимизга.

Иккимиз кўзёшлар ичида эдик...
Бу аччиқ ёшлардан, маржон ёшлардан
Ғийбат бозорларин беади улар.

Иккимиз сулб тошлар ичида эдик...
Бу бахтсиз тошлардан, шўрлик тошлардан
Ўзларига ҳайкал ясади улар.

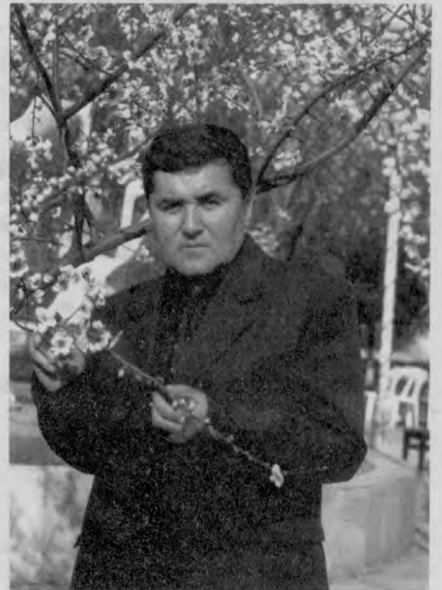
1984

СЕХР

Кеча дилдан қолди, қолди-я тилдан...
Ҳилол этагида йиғлаётган сен..
Қадимий оятлар битилган йўлда,
Эшқобил эмасман энди мен.

Денгизлар кўкариб тортади чилим,
Бахмал булутларни кияётган сен.
Олтин балиқчага айланди тилим,
Эшқобил эмасман энди мен.

Ғуборли туманлар чимилдиғида,
Олов қанотида титраётган сен.
Қара, кўзларимнинг топилдиғига,
Эшқобил эмасман энди мен.

Кеча тилдан қолди, қолди-я тилдан,
Нафас торларимда ухлаётган Сен.
Қушдан илдиз олдим, қанотни тулдан,
Эшқобил эмасман энди мен.

1986

Тилимни куйдирди булбулнинг сути,
Танглаймни ёқди гул ичирган қон.
Мен икки дунёни бир ҳатлаб ўтиб,
Оғзимга солганим бор-йўғи талқон.

Кўзимни музлатди жаҳаннам ўти,
Кўнглимни хор қилди бу "гулзор, чаман".
Мен икки дунёни бир ҳатлаб ўтиб,
Кўз очиб кўрганим бор-йўғи туман.

Қулоғим кар қилди ҳақнинг сукути,
Бу сукутми ва ё тилсиз қатагон.
Мен икки дунёни бир ҳатлаб ўтиб,
Эшита олганим бор-йўғи ёлгон!

1988

О, мени йиғлатма..
Ёмон тушлар кўриб, намозшомгулим,
мени йиғлатма.

Мен пойи-патагинг бўлай, қайғулим,
мени йиғлатма.

Отингдан айланай, оғрима, гулим,
мени йиғлатма.

Уҳ тортсанг устуни қулар фалакнинг,
йиғлатма.

Кўкрак қафасига янгилишдан Худо
Аёлнинг юрагин қўйган эркакни
йиғлатма.

1988

ЛАХЗАНИНГ ҶУМРИ

Пайғамбар эшигин тақиллатган мен,
Шайтонни ўттиз йил лақиллатган мен,
Қўйнида ҳурларни сўлқиллатган мен,
Сен ахир нимасан? НИМАСан, ўлим.

Қил кўприк устидан ўйнаб ўтган мен,
Бир хурга етмиш хил юрак отган мен,
Етимга етти қобирғамдан тиргак тутган мен,
Сен ахир нимасан? НИМАСан, ўлим.

Оғзидан юз булбул учиролган мен,
Исони Каъбага кўчиролган мен,
Кўнглини худога ичиролган мен,
Мен КИМман. Сен эса, НИМАСан, ўлим.

1989

* * *

Бунга бир йилдан сўнг гуллар келади,
Эшикни юракдай қоқарлар “дук...дук...”
Ялпайган остона жавоб қилади:
“Эшқобил уйда йўқ!”

Ўн йилдан сўнг келар бева шамоллар,
Тоғларларнинг кўзидан сачраб кетар
дўқ:

“ҚАЙТИНГИЗ, қарғалган гумроҳ
аёллар,
Эшқобил Ерда йўқ!”

Турналар келади юз йилдан кейин,
Ҳар бири тумшукда келтирар бир чўғ
Ва мовий байроқлар бош силкир

майин:

“Эшқобил кўкда йўқ...”

Бу ўтар дунёдан минг йил ҳам ўтар,
Келарсан... Ер-осмон ботади терга.
Шунда кесаклардан ўт чиқиб кетар,
“Эшқобил шу ерда!”

1988

МОҲИЯНГ

Мен ҳам Тангрининг бир
битигидирман
Ва тошга айланиб қоларман бир кун.
Нондай узиларман, балки, тандирдан,
Сополда ёзувга айлансам... мумкин.

Ва шунда... билмасман, ерданми,
кўклан,
Сувми, нурми бўлиб қайтиб келарман.
Ва шунда... дунёдан англамай ўтган
Битикни —Ўзимни ўқий оларман.

Мен ҳам Тангрининг бир
битигидирман.

1992

* * *

Бу не тамааннодур, бу не кўркам ноз,
Суйгулим, ойгулим, чақмоқнинг қизи,
Мен одам боласи, менинг умрим оз,
Сизга йўқдир ўлим, мангу ёлғизим.

Бу не мурувватдир, бу не тараҳҳум,
Мени ўтга ювар чақмоқнинг қизи.
Танда таҳлика-ю, руҳда тақаддум,
Сиз ойдаи хотиржам, мангу ёлғизим.

Бу не файзли рафтор, бу не тажалли,
Рухмининг бекачи, чақмоқнинг қизи,
Мен бир ўткинчиман, дунё ажалли,
Сизга йўқдир ўлим, мангу ёлғизим.

1993

ЎНГ ҲИКОЯСИ

Аваз сукунатнинг болчи эди,
Сингилдай суярди мусичаларни...
Тенгдошлари — одам болаларидан
Итдан қўрққан каби безиб юрарди.

Такаббур тенгдошлар гоҳо эрмакка
Овлаб ўлдирарди мусичаларни...
Сингиллар ўлигин кўрганда Аваз
Овозсиз-овозсиз ҳайқирар эди.

Безиб хўрликлардан, ҳақоратлардан
Хилват гўшаларга кетарди Аваз...
Овоқда онаси Сукунат билан
Узоқ гурунглашар, узоқ ўйнарди.

Овоқда Авазнинг ғариб бошини
Меҳрибон силарди буюк бир овоз.
Бунда ҳалок бўлган мусичаларнинг
Қаноти остида қуйларди Аваз.

1997

ОШИҚ

Бир парча нон бўлмас балки сўзимиз,
Ва лекин ошиқмиз, ошиқмиз.

Бир қултим сув бўлмас балки кўзимиз,
Ва лекин ошиқмиз, ошиқмиз.

Хаёл ва ҳижрондур нону тузимиз,
Воҳ, бул кун ошиқмиз, ошиқмиз,

Нетонг кўнгил бўлди ризқу рўзимиз,
Эртан ҳам ошиқмиз, ошиқмиз,

Йўқ бўлиб кетсак-да тамоғимиз,
Сўнг яна ошиқмиз, ошиқмиз.

1997

ШАҲАДЗО

Ўттиз йил сузимен мен, қайғим ҳилол,
Юлдузлар юртида юрагим сархуш
Осмон елинидан эмар эдим бол,
Дединг: “пастга туш”
Келдим. Дунё кездим. Оёғим яланг.
Дарахт дўстим бўлди. Ҳоксор
синглим — қуш.
Еганим нур эди. Ичганим оҳанг.
Дединг: “пастга туш”

Кўпчиган давралар. Кибрдор.
Башанг.
Нафс пойида ақл. Наҳсаг ботган хуш.
Улфатим хахиру... сирдошим сатанг.
Дединг: “пастга туш”

Ахир қайда қолди қайғим ҳилол?
Қайда ўша дарахт? Қайда ўша қуш?
Қулогим ичидан шивирлар дажжол:
“Яна пастга туш”.

2000

* * *

Кўз ёшини ичиб тугатар Хайём...
Сабоҳ... Шабнам ялаб тентирар сабо.
Беш юз йилдан бери бу шўрлик хумдон
Бир дилни пишириб тугатмас аммо.

Иблис тузоқ тузар руҳ ила жонга,
Иймонга гулдаста тузайди афлок.
Тўрт минг йилдан бери икки илонга
Ҳар кун дил едириб оввора Заҳҳок.

Йилларни пишириб айланар қуёш,
Ойларни олмайди етилтирар Ой.
Ажабмас, қуш каби учиб қолса Тош,
Ажабмас, одамдай жилва қилса Лой.

1998

* * *

Ҳамал айвонида қуйлайди ҳаво,
Қизғалдоқ қўшини қирларга тушди.
Мени етаклаб ўт, эй Қари Наво,
Юрагим юртида юлдузлар пишди.

Адирлар эгнида ям-яшил қабо,
Шамол ҳалинчақда ипак булутлар...
Мени етаклаб чиқ, жон синглим Сабо,
Совиган кўнглимда чақнади ўтлар.

Янги кўйлақларин киймоқда ҳаёт,
Қамал айвонида қуйлайди ҳаво.
Мени яшаш сари етаклайди шод
Қари Наво билан шўх синглим Сабо

2001

* * *

Маъсум майсаларни тирилтгувчи сен,
Музлаган ҳисларни илитгувчи сен,
Буюк ҳимматларинг унутгувчи мен,
Мени кечир, азизим Ҳаёт.

Умрим фаслларин кузатгувчи сен,
Бешик ҳам тобутим безатгувчи сен,
Ҳаққинга маломат узатгувчи мен...
Мени кечир, азизим Ҳаёт.

Фам ва шодлик билан сийловчи ўзинг,
Сени айбим билан айбловчи ўзим,
Нақадар аччиқ ва шириндир тузинг...
Мени кечир, азизим Ҳаёт.

2002.

* * *

Куюнчак момолар, азиз момолар,
Бошдан оёғимга сочинг дуолар.
Сизнинг меҳрингиздан истайди қанот,
Кўкрак қафасимда қисилган ҳаёт.

2002.

ҚАМИШЗОРДА КЕЧАҲАН

ШУН

Қамишзорда кечаётир тун,
Тун
Ой нурида ярқирайди кўл.
Кўл
Уватларга тўкилган шудринг —
Сен
Қамишзорни кесиб ўтган йўл —
Мен
Қамишзорни айланар шамол,
Қол
Куйлар куйлар кузги қамишзор...
Зор
Минглаб найнинг танглайида бол
Ол
Жондай дўстим чолгувчи шамол...
Қол.

2003

ОВЛОҚДАҲИ ЁЛҒИЗ ҚУЛБАДА

Ташқарида зим-зиё зулмат,
Қора шамол куйлайди: гир-гир.
Уйда фонус менга ҳамсуҳбат,
Деразамда йиғлайди ёмғир.

Юрагимнинг туби, қаъридан
Кимдир мени чақира бошлар...
Ташқарида зулмат наҳридан
Деразамга тўкилар ёшлар.

Адирдаги кулба бағрида
Фонус нурин кўради баҳам.
Тушгим келмас юрак қаърига,
Чиққим келмас ташқарига ҳам.

2004

ПИРАМОХНИНГ ТАМҒИНИ

ШУНИДА

Кўронги даланинг уфқида
Кимдир гулхан ёқди ногаҳон.
Йироқдаги олов тафтида
Эриб борар сим-сиёҳ осмон.

Олис кўллар тафтини сездим.

Чирой очди қоронги дала,
Кимдир уфқда ёқди табассум.
Моҳсиз тийра тирамоҳ палла
Кимдир менга айлар тараҳҳум...

Олис кўллар тафтини сездим.

2004

Абдуқайюм ЙЎЛДОШ

ХИСЛАТ

Қисса

МЕН ЎЛИШИМ КЕРАК...

Ҳа, мен ўлишим керак. Бошқа йўл қолмади...

Бундай қарорга келишим осон кечмади. Ҳар қалай, инсон бир марта яшайди, бу ёруғ дунёга бор-йўғи бир марта меҳмон бўлади. Мана шу беш кунлик умрни вақтидан бурун яқунлаш, эҳтимолки, ҳали олдинда турган неча-неча йилларимдан ихтиёрий равишда воз кечиш мен учун осон бўлмади. Буни тан оламан.

Аммо... аммо мен ихтиёрсиз равишда бир эмас, икки жоннинг дорил фанодан дорил бақога рихлат этишига сабаб бўлдим. Етим қолган уч фарзанд, наинки уч норасида, балки марҳум ҳамда марҳуманинг хеш-уруғлари, таниш-билишлари, ҳаттоки мазкур воқеадан бохабар бўлган буткул бегоналар ҳам мени “қотил” деб аташмоқда.

Мен болаларнинг кўзига қарашдан, умуман, одамларга кўринишдан кўрқаман. Неча кун бўлдики, яшириниб-пусиб юрибман.

Бироқ, шоир айтганидай, қайга ҳам борардинг ўзингдан қочиб...

Хонага кираман, қайтиб ҳовлига чиқаман. Ёлғизлик, сукунат мени ютиб юборгудай бўлади. Остона ҳатлаб кўчага чиқишга эса юрагим дов бермайди.

Биламан, ҳаттоки ҳар бир ҳужайрамга қадар сезиб турибман: хасталигим аста-секин мени енгиб бормоқда. Аввалига сўнгсиз-ададсиз саҳрода, оташдай ёниб турган қуёш тафтида қолган бадавий мисоли исиб кета бошладим. Баданимдан тер ғарқоб-ғарқоб оқарди. Гоҳида менга шундай туюлардики, баайни яна бир неча соат шундай аҳволда қолсам ўз теримга ғарқ бўлиб ўладигандекман. Айни шу лаҳзаларда ўзим бир пайтлар истеҳзо билан эшитадиган қўшиқдаги “Кўз ёшларим дарё бўлиб, балиқлари ютсин сени” деган мисралар аслини олганда буюк изтиробнинг, соғинчнинг, армоннинг, ушалмаган муҳаббатнинг ифодаси эканини англаб етгандай бўлдим...

Сўнг туйқусдан баданим жунжикиб, совқота бошладим. Шу даражада совқотардимки, бетиним қалтирардим, тишларим такиллаш бошларди. Устимга бир, икки, ҳаттоки учта қалин кўрпа ёпиниб олдим, лекин булар наф бермаслигини ўзим илғаб турардим.

Мен хасталигим давоси нима эканлигини яхши билардим. Мен ҳатто шифодан кўнгилли равишда воз ке-

чишим ўзимни ўз ихтиёрим билан ажал қўлига топшириш эканлигини ҳам аниқ-равшан билиб турардим.

Бироқ, не қилайки, мен бу йўлни ўзим танладим.

Менга даво керак эмас. Асло. Мен ўлмоқчиман. Мен бу ёруғ дунёни, мана шу кўкда жимирлаб турган сонсиз юлдузларни, булутлар ортидан мўралаётган ҳиллолни, анов юксак тоғларни, баланд қирларни, мана шу она қишлоғимни, ота-онамни, ака-укаларимни, хотинимни, фарзандларимни, дўст-биродарларимни — ҳамма-ҳаммасини ўз ихтиёрим билан ташлаб кетмоқчиман.

Яна қайтариб айтмай, ҳеч ким мени бу йўлни танлашга мажбур этмади. Ҳаммаси мутлақо ихтиёрий тарзда ва мутлақо ўзимнинг хоҳишим билан кечмоқда.

Мен ўлимимдан сўнг кимнидир айблашларини, кимнидир гуноҳкор деб санашларини асло истамайман. Бу ҳол менинг руҳимнинг чирқираб қолишига сабаб бўлар, эҳтимол. Шу сабабли ҳали озгина вақтим бор экан, бошимдан ўтганларни мухтасаргина қоғозга тушириб, нима учун ажал сиртмоғига бошимни итоаткорона тутиб бераётганимни қисқагина бўлса-да, баён этиб бермоқчиман.

Вақтим у қадар кўп эмас. Мана, бошим айланиб, оғзим қуруқшамоқда, оёқларим эса баттар музламоқда. Дармоним қуримоқда...

Демак, умримнинг сўнги дақиқаларида, ажал билан юзма-юз турган чоғларимда мен ёлғон гапирмайман, ҳатто истаган тақдиримда ҳам буни қилолмайман. Зеро, ўлим — улуг ҳақиқат, биз бу ҳақиқатдан асло қочиб қутулолмаймиз. Бу дунёга мендан олдин келиб кетган миллионлаб-миллиардлаб инсонлар сингари мен Ажал қудратини эътироф этиб, сўзсиз бош эгаман ҳамда ўлим шамшири олдида, кимлардир оғиз кўпиртириб мақтаган ёинки ваҳимали тарзда тасвирлаб берган у дунё остонасида туриб фақат ва фақат ҳақиқатни гапиришга қасамёд қиламан. Дийдор қиёматга қолди, биродарлар...

Қўлим қалтирамоқда, ёшланган кўзларимни қанчалик тикмайин, оппоқ қоғоз хира тортиб, ҳарфлар чаплашиб кетмоқда.

Демак, фурсат яқин.

Нихоят етиб келмоқда мен кутган дақиқалар.

Мен бу дунёни тарк этаман.

Қувончим шуки, мен ўзим, ўз ихтиёримга кўра танлаган ажал шарпасини туймоқдаман.

Аламим шуки, мен бу дунёдан қочиб-пусиб, яшириниб, дўсту биродарлар кўзидан йироқда, якка-ёлғиз ҳолда, сўнгги сонияларда оғзимга бир томчи сув томизадиган меҳрибон инсонлардан ҳам панада, ўзимдан бошқа тирик жон йўқ ҳовлида якка ўзим ўлмоқдаман.

Тўғри, менинг истагим шу.

Фақат... майитим эҳтимолки бир неча кун ушбу маконда қолиб кетишини, то ириб-чириб, бадбўй ҳид таратганимга қадар кўни-қўшнилари ҳам менинг у дунёга рихлат этганимни билишмаслигини ўйласам юрагим орқамга тортиб кетади.

Ҳа, яқин кишиларинг кўлида, уларнинг меҳр-муҳаббатини ҳис қилиб жон бермоқ ҳам бир саодат экан...

Аммо қани ўша саодат... Менга насиб этмади-ку, ахир... Демак, демак мен Яратганнинг суйган бандаси эмас эканман. Майитим саёқ итниги сингари хор бўлиб ётади энди шу ҳовлида...

Сўнг, ириб-чириб кетганимдан сўнг менинг лошимни ювадиларми ёинки ирганиб, бир чуқурга иргитиб юборадиларми...

Э Худо, мен сенга нима ёмонлик қилганим, нечун охиратимни куйдирдинг, нечун мени кўли қон қотилга айлантирдинг, буларнинг ҳаммаси камдай, энди менинг лошимни-да хор-зор этасан...

Йўқ, йўқ, менинг нола қилишга, норози бўлишга асло ҳаққим йўқ. Емоқнинг қусмоғи бор, дейдилар. Ўтниги ўтга, сувники сувга... Мен шу жазоларга ўзимни ўзим мустаҳиқ этдим. Энди сал мардлик қилиб, уларни бош эгиб қарши олишни ҳам удалай...

Оёқларим баттар совумоқда. Тез орада улар ҳеч нарса ни ҳис қилмай қолса керак.

Аммо ҳозирча кўлларим, бармоқларим ишлаб турибди. Тўғри, чап кўлим увшиб келмоқда. Тирсагимда симиллаган оғриқ ҳам пайдо бўлди. Инчунун, фурсат яқин...

Шу боис сўнгги дилрозимни ушбу дафтар саҳифаларига шоша-пиша ёзмоқдаман. Бу битикларни каминанинг васияти ўрнида қабул қилгайсизлар. Ёлғиз бир илтимосим, ҳафсала қилиб, эҳтимолки майитим устида ётажак ушбу номамни, ноламни охирига қадар ўқиб чиқишга сабри етган яхши инсондан ялиниб-ёлвориб сўрайман: дафтарни ёқиб юборинг.

Мен бу дунёдан тинчгина, жимгина, бировларга билдирмасдан ҳам кетмоқчи эдим. Аммо, кўрқаманки, менинг ўлимим боис баъзи бировларга киройи ташвиш туғилиши мумкин. Очигини айтганда, менга ўхшаган одамларнинг тиригидан ўлиги қиммат. Шу сабабли мазкур битиклар менинг бу дунёни мутлоқ ўз хоҳишимга кўра тарк этганим исботи бўлсаю, сўнг, кераксиз ашё сифатида дафтар ёқиб юборилса.

Бу менинг энг охирги илтимосим, керак бўлса, талабим!

Зеро, мен ҳам инсонман ва менда ҳам энг сўнгги илтимосни айтиш ҳуқуқи бор. Илтимос, шу ҳуқуқимга дохил қилманг...

Демак, бошладим.

Ҳали айтганимдай, тобора дармоним қуриб бормоқда. Шу сабабли воқеаларни жуда қисқа ва лўнда тарзда баён қилиб ўтишга ҳаракат қаламан. Мабодо кўлёммам бирон жойда узилиб қолса, билингки...

Шуларни ўйлаган ва ҳисобга олган ҳолда сиз билан олдиндан видолашиб қўяман, номаълум ўқувчи. Алвидо. Илойим, бир умр кўнглингиз тинч яшаб ўтинг...

ВОРИС

Бир марта ўлиб тирилган одамнинг умри узун бўлади, дейишарди. Афсуски, менинг мисолимда шу ҳақиқат ўз исботини топмади... Яна ким билади дейсиз, зеро, ўз ўлимимни ўзим чорламаганимда балки ҳали узоқ яшаб юрган бўлармидим...

Алалхусус, оддийгина оилада катта бўлдим. Беш ўғил, уч қиз эдик. Кенжа ўғил бўлганлигим сабаблими, озгина эркатойроқ ҳам эдим.

Овулимиз шундайгина бир-бирига тутшиб кетган баланд қирлар этагида жойлашган.

Сувни қудуқдан олардик. Тирикчилигимиз узумчилик ва чорвадан эди. Қишлоғимизнинг йирик-йирик, ширин майизлари донг таратган эди, шу сабабли ҳар йили кеч кузда кўчаларимизда улгуржи майиз харид қилувчи савдогарлар гуррос-гуррос юриб қолишарди. Бошқа пайтлари овулимизда ҳаёт тинч ва сокин кечарди...

Лалми ерга бугдой экиб, қишга етарли ҳосил олардик. Лалми қовун-тарвузларимиз эса кичик-кичик бўлгани билан тилими тилни ёрар даражда ширин эди.

Ҳар бир уйда беш-олтитадан сигир-хўкиз, йигирма-ўттизтадан қўй-эчки бўлиши табиий ҳол эди.

Хуллас, эл қатори тинчгина яшаб келаётгандик.

Отамнинг отаси, яъни бобомни Очил бахши деб аташарди. Очил бобом 86 ёшида вафот этди. Вафотидан бир ойча бурун борганим. Шу ёшда бўлишига қарамай, ҳовлида бир ўзи, ҳасса-пассасиз, қаддини тик тутиб юрарди. Ўзиям новча одам эди, қишлоқдошлар “Бўйи шифтга етади” деганида, очиги, ҳақиқатни айтишарди.

Очил бобом бир умр тоғда чўпонлик қилиб ўтган. Ҳуши келиб қолса эски дўмбирасини чалиб бир ғалати-ғалати ўланлар ҳам айтиб қоларди. Замонавий эстрада мухлиси сифатида, бобом диомгида, андак кучаниб айтадиган ўланларни ёқтирмасдим. Менга... менга ўзимнинг ўланларим кўпроқ ёқарди...

Гапнинг индаллоси айтилгач... шу ўринда ўзимнинг бир беўхшовроқ одатимни ҳам эслаб ўтиш жоиздай туюлади. Гап шундаки... мен у-бу нарса ёзиб турардим. Тўғрироғи, шигирми-ей, ўланми-ей. Йўқ, йўқ, мен ҳеч қачон шоирлик ёинки бахшиликка даъво қилмаганман, қилмайман ҳам, аммо шундай эрмагим борлиги чин эди. Мен бировга ёзганларимни кўрсатмасдим, кўрсатишни хаёлимга ҳам келтирмасдим. Майда-чуйда битикларимни ҳам — ошкор бўлиб қолса одамни уятга қўядиган далиллар янглиғ — эл кўзидан панада асраб-яшириб юрардим. Балки шу сабаблидир, баъзи тўқиган шигир-пиғирларимни ҳеч ким йўқ жойларда минғирлаб айтиб юрардим-да, ғариб битиклар миямга ўрнашиб қолгач, уларни қоғозга туширмаёқ қўя қолардим.

Мен қоғоз қоралашимни то шу кунга қадар бировга айтмаган эдим... Нечукдир бу одатимдан ўзим уялардим. Ўтироф этай, баъзан, туриб-туриб тўлиқиб кетардим, қайларгадир бош олиб чиқиб кетгим, недир ажиб қуйма мисраларни ёзиб ташлагим келарди. Бу истак ҳеч ҳол-жонимга қўймас, жисму жонимни безовта қилгани қилган, шунда овулимиз кўзимга мўъжазгина, кафтдаги ошёндай, ён-атрофдаги қирлар эса пастак тепаликчалардай кўриниб кетар, кўнгил эса кенгликка, юксакликка талпиниб қоларди... Мен шунда ҳеч чидай олмай қолардим ва номаълум бир қутку измида овулимиз теграсидаги қирлар ортидаги баланд-баланд қирлар томон бош олиб чиқиб кетгудай бўлардим. Бу ғалати, бировга айтишга ўнғайсиз — аниқки, тингловчим мени

телбага йўяр — ҳолатдан чиқиб кетмоқнинг йўли недир бир содда-содда мисралар битмак ёинки хиргойи қилмоқ эканлигини савқи табиийим ила ҳис этардим...

Балки шу жиҳатдандир, Очил бобомни бир-икки бор имконим даражасида кузатишга чоғланиб кўргандим.

Ожиз кузатишларим ниҳоясида ўзимча чиқарган хулосам шу бўлганки, Очил бобом дунёга сиғмай ўтаётган бандага менгзарди. Етти ўғилнинг отаси бўлган бобомнинг ҳали-ҳамон фарзандларига, сон-саноксиз невараларига кўмаклашиб туриши бир томон (кекса чўпон ҳафтада бўлмаса ҳам, ойда бир илтимос билан, яъни пул сўраб келгувчи хеш-уруғидан ҳуши келганда битта қўй бериб қутулишини, кайфияти йўқ пайти эса таёғини кўтарасола илтимосчини қувалаб солишини кўп эшитганман, бироқ сахийлиги тутиб турганда бериб юборилган қўй ўрнини тўлдириш учун чўпон жиғибийрони чиқиб, саратон демай, қаҳратон демай бирон совлиқ эгиз туғармикан, деган илтижда отар ортидан чопиб юришидан ҳам бохабар эдим), бошқа томондан эса, менинг назаримда, бахши чўпон бир умр бошқача ҳаётни орзу қилиб ўтаётгандай эди. Ким билади, балки янглишаётгандирман. Ахир, бобом билан қиёслаганда, мен сабий ўсмирман, холос, шундай экан, хулоса чиқаришни менга ким қўйибди? Аммо ҳали болалик чоғимдан эшитиб-билиб юрардимки, бобом икки-уч йилда бир марта ўтовию яйловига сиғмай қолиб, кўзини чирт юмиб, ўн-ўн бешта қўйни сотаркан-да, ҳеч кимга ҳеч нарса демасдан, отарни чўлиқларга топшириб, “ҳайё-ҳуй” деганча Ялтагами, Москвагами, ишқилиб, узоқ-узоқ жойларга жўнаб қоларкан. Овулдошларимиз орқаворатдан мазах қилиб юришардики, ўша пайтлари бобом ҳатто алламбало хушбўй атирсовунлару тиш пас-тасигача оларкан...

Эл-улус орасида тили билан юрадиганлар ҳам топилди-да. Биров “ўша ёқларда Очил бахшининг иккинчи хотини бор”, деган гап чиқарган. Бошқаси “Очил бахши ёш-ёш қизлар билан ўйнаб келади”, деб тусмол қилган. Бу гап-сўзларга чидай олмаган фарзандлар — сайёҳ бахши олиб келган чамадон-чамадон совға-саломларни бўлишиб олишигач — бир неча бор отани йўлдан қайтармоққа уриниб ҳам кўришган, дейишади. Бироқ бахши ўжар бир қатъият билан қайларгадир кетаверган, кетаверган...

Етмишинчи йилларнинг охирларида Москвада додираб юрган бобом улкан дўконга турнақатор бўлиб навбатда турган одамлар орасидан бир қишлоқдошини кўриб қолади. Ўшанинг кутқуси билан “Бирон камёб нарса бўлса ола қолай”, дея навбатга ҳам қўшилади. Бахшининг кафтига уч юзинчи-тўрт юзинчими рақамни ёзиб қўйишади. Ниҳоят олти-етти соатлардан сўнг имиллаб илгарилаётган навбат оқимида дўконга яқинлашган бахши не кўз билан кўрсинки, сотилаётган камёб нарса... аёллар сийнабанди экан. Бобо ерга ўхшатиб бир тупуради-да, сўкинганча навбатдан чиқиб кетади. Ҳамқишлоғи “ҳой-ҳой” лаганча қолаверади...

Балки биларсиз, эл-юрт афсоналарга, маталларга ўч бўлади. Очил бахши ҳақида ҳам бундай гап-сўзлар мўл эди. Бироқ менга энг маъқули — Очил бахшини болалигида улкан бир қуюн шиддат билан келиб осмонга кўтариб чиқиб кетганлиги ҳақидаги афсона эди. Эмишқи, ўша қуюн болакайдан сўрабди: “Танглайингдан берайинми, манглайингдан?” Бу саволнинг шарҳи ҳам ўта жўн эди: танглайингга, яъни томоғингга овоз берайинми ёки манглайингга мол-дунё битайинми? Ажабки, ёшгина болакай биринчисини танлайди...

Мен болалигимдан шу афсонани эшитаман.

Ахийри, сал ақлимни таниб, у-бу нарса хиргойи қила бошлаганимдан сўнг, айниқса, нечукдир бобомни яқиндан билиш, тушунишга уриниш асносида ушбу чўпчакни кўп эсладим ва кунлардан бир кун Очил бахши тилидан бир уйқаш мисраларни айтаётганимни англаб қолдим. Йўқ, йўқ, бу туссиз қаторлар қоғоз юзини кўрмаган. Мен уларни димоғимда мингфирлаб юрардим, холос:

*Мени бирдан кўкка олиб учган қуюн,
“Танглайданми, манглайдан?” деб турган қуюн,
Нима кўрдим мен минг қўйли аймоғимдан,
Томоғимдан беравергин, томоғимдан...*

*Мадад олиб Яссавийдай пирларимдан,
Ризқим топдим Қўшработнинг қирлариндан,
Маъни борми тилла-пилла сўрмоғимдан?
Томоғимдан беравергин, томоғимдан.*

*Шукр дейман, қаноатли мен бир банда,
Оёғимда эски чорик, эғним жанда,
Уялмайман чопонда қирқ ямоғимдан,
Томоғимдан беравергин, томоғимдан.*

*Дўмбирамнинг сайрашидан кўнглим тўлса,
Ўлан айтсам, ўланларим мўл-кўл бўлса,
Ғамим борми менинг суту қаймоғимдан,
Томоғимдан беравергин, томоғимдан.*

*Мен билмайман, тўримми ё гўрим яқин,
Сўраган сен, ўз эркиннга қўйдим тағин,
Умидим бор лекин ҳали буёғимдан,
Томоғидан беравергин, томоғимдан...*

Бобомнинг яна бир қизиқ одати бор экан. Йилда бир-икки мартаба, ой тўлган кечалари яйловда олиб-югуриб ўтиндан уюб ташлаб, катта гулхан ёқаркан-да, сўнг доимо хуржунида олиб юрадиган ўроғини оловга тоблаб, қип-қизил чўғ ҳолига келтираркан. Ана ундан кейин кўзлари ўт бўлиб ёнаётган бобом ваҳшиёна қичқирганча оғзини капла очиб тилини чиқарар ва ана шу лаққа чўғ бўлиб турган ўроқни қип-қизил тилига босаркан... Ажабки, бобомнинг тилига ҳеч нарса қилмаскан...

Мен бу жараёни ўз кўзим билан кўрмаганман. Аммо шоҳид бўлганлар қасам ичиб бу воқеани ҳаммага айтиб юришади. Ҳатто отам ҳам икки марта лаҳча чўғ ўроқнинг тилга босилганини ўз кўзи билан кўрган экан... Мен бир неча мартаба фурсат топилганда эътибор бериб қарардим: бобомнинг тили ҳамма қатори эди, на бир қуйган жойи бор, на чандиғи. Шунинг учун бу гапларга унчалик ишонмай кўя қолгандим.

Бобом қир-адирлардан ҳар хил ўт-ўлан териб, молларни одамларни даволаб ҳам юрарди. Бобомнинг баъзиларни ўқиб қўйгани, сўнг уларнинг тузалиб кетгани хусусида ҳам кўп эшитганман. Аммо мен рационал фикрловчи, ақл-ҳуши жойида йигит сифатида бунақа пайтлари ҳамма нарсани биладиган одамдай илжайганча:

— Ихлос — халос, — деб қўярдим.

Энг қизиғи, отамнинг айтишига қараганда, бобом бировни даволаб турмаса ўзи касал бўлиб қоларкан. Бу гапни эшитиб мен яна мийғимда кулиб қўйишдан ўзимни тийиб туролмадим...

Ишқилиб, бобомникига сўнгги бор келганимда мен техникумни битириб, энди бўлимда ҳисобчиликни бошлаган йигирма яшар йигит эдим.

Ўшанда бобом ҳовли ўртасида кўзларини юмиб олганча қаққайиб турган экан. Салом берсам, эшитмади. Ёнимда турган отам аста қулоғимга шивирлади:

— Бобонг икки-уч ҳафта касал кўрмаса шунақа ҳардамхаёл бўлиб қолади, кейин ўзининг мазаси қочади.

Мен кулимсирадим:

— Тушум бирдан келмай қолса ёмон-да...

Бу гапга жавобан отам менга ўқрайганича шивирлади:

— Бобонг бировга бир сўм бер демайди, кўнглидан чиқариб ташлаб кетишса бошқа гап. Ахир, қўл ҳақи деган нарсалар бор...

Мен ҳам бўш келмадим:

— Шуни айтяпман-да, ота. Қўл ҳақи деган нарсалар бор...

Шу пайт бобом сесканиб кўзларини очди-да, менга қаттиқ тикилиб тургач:

— Оғзингни оч, — деб буюрди.

Очиғи, бу гапдан кулгим қистади. Аммо тўқсонга яқинлашиб қолган бу гўдакнинг айтганини қилмасликнинг иложи йўқ эди. Шу сабабли ноилож оғзимни очдим.

Ҳамон ёдимда. Орамиз икки қадамча эди.

Бобом менга диққат билан қараб турди-турди-да, сўнг кутилмаганда:

— Туп, туп, — деб менга қараб икки марта тупурди.

Тўғриси, бу рамзий тупуриш эди. Оғзи қуруқшаб турган эканми, бобомнинг оғзидан бир томчи ҳам тупук чиқмади.

Отам безовталаниб, жон ҳолатда олдимга ўтиб, мени гавдаси билан тўсаркан:

— Шуни бекор қилдингиз-ов, ота, — деди.

Бунга жавобан бобом туйқус енгил тортган одамдай майин кулимсиради:

— Шу бола менинг қўлимни олсин...

Отам бирдан мунгайиб қолиб, бобомга эътироз билдиришга уринди:

— Бу осон эмас, ота...

— Ҳамма осонига ўзини ураверса қийини кимга қолади, болам, — деди бобом ҳамон майин жилмайганча. — Пешонасида борини кўради энди...

Мен бу жилмайишни орадан бир ой ўтиб, бир куни тонгга яқин жойнамоз устида тинчгина омонатини топширган бобомни дафн этиш маросимига келганимда яна бир бор кўрдим. Бизни яқинлари сифатида майит билан хайрлашишга олиб келишди. Отам ўкраб майитга ёпишди. Мен кўз қиримни ташладим ва бобом ҳов ўшандагидек майингина жилмайиб ётганини кўрдим. Гўё нимадандир жуда мамнундек... Ҳа, афтидан бобом бахтиёр бўлиб ўлган... Мен-чи, мен? Шубҳасиз, кейинги кунлари чекилган изтироблар, аламлар боис башарам буришиб ётсам керакки, майитимга кўзи тушган мардум жирканиб кетиши аниқ... Шундан кейин ҳам саодатли ўлим хусусидаги гапларга ишонмай кўринг-чи...

У ДУНЁДАН ҚАЙТИБ КЕЛДИМ

Шундай қилиб, бобомни дафн этдик.

Тез орада у кишининг еттисини, йигирмасини ва ниҳоят қирқини ўтказдик.

Кунлар одатдагидай ўтиб борарди.

Ҳали айтганимдай, бўлимда ҳисобчи эдим. Эски велосипедимни миниб эрталаб ишга кетаман, тушлик маҳал уйга қайтиб келаман, тушдан кейин яна идорага.

Уйланадиган пайтим келгандай эди.

Отам чечамлар орқали бир неча бор сўраттирди.

— Кўз остига олгани бўлса айтсин.

Ростини айтсам, кўз остига олинган қиз йўқ эди.

Овулимиз кичкинагина. Ҳамма ўзимга тенгдош ва ўзимдан бир-икки ёш кичик қизларни танирдим ҳисоб. Аммо биронтасини кўрганда юрагим “жиз” этмайди.

Бунинг устига...

Бунинг устига, мен ҳақиқатни ёзишга қасам ичганман, кейинги пайтларда ўзимни унчалик соғлом ҳис қилмаётган эдим. Кундуз-ку, ҳар қалай, иш билан андармонман, бироқ кечалари анча қийналардим. Дейлик, вужудим аста-секин қизиб кетаверади, сўнг бирдан совқота бошламан. Тонгга яқин эса бошим қаттиқ оғрийди, томоғим қуруқшаб кетади.

Бир-иккита ҳамкасбларимга бу ҳақда айтганим, улар аввалига эътибор беришмади, сўнг бош ҳисобчи Тоштемир ака ишонч билан деди:

— Бу бўйдоқликдан. Ҳаммамиз ёшлигимизда бундан ўтганмиз. Бунинг давоси осон. Ё тезроқ уйлан, ё бўлмаса уч-тўрт сўм пул ол-да, шаҳарга бориб, яхшилаб бир дам олиб кел.

— Шаҳарга борсам тузалиб қоламанми? — деб сўрадим мен. — Шундай бўлганларингизда сизлар ҳам шаҳарга бориб даволаниб келганмисизлар?

Тоштемир ака менга кўзойнаги остидан олайиб қаради:

— Фалчамисан, нима бало? Бизнинг пайтимизда шаҳар бунақа эмасди. Шунинг учун уйланиб тузалганмиз. Сен шаҳарга бор-да, кечкурун гастинсанинг олдида тур. Ўзлари келиб олиб кетишади. Парол: “Дам олмоқчимисиз, яхши йигит?” Тушундингми?

— Жавоб-чи? — деб сўрадим ҳовлиқиб.

Тоштемир ака бошини сарак-сарак қилди:

— Ҳа, ўзбекнинг содаси-я. Жавобга бало борми, Эржигит? Бир пачка икки юзталиқни чиқариб: “Шунга яраша дам олмоқчиман”, десанг бўлди-да...

Шундагина Тоштемир аканинг нимага шама қилаётганини англаб, қизариб кетдим.

Бироқ тез орада бир воқеа бўлдию, шу билан шаҳар ҳам ўз-ўзидан ёддан чиқиб кетди.

Қишлоғимизда чироқ тез-тез ўчиб туради. Бунга кўникиб ҳам қолганмиз. Кейинги пайтларда чироқни фақат кечкурун олтидан ўн биргача ёқадиган бўлишди. Сўнг эрталаб бир-икки соат.

Шунга ҳам кўникдик.

Ўша кунларнинг бирида велосипедда уйга тушлик қилгани келаётганим.

Қўшнимиз Михлибой аканинг уйи ёнида каттагина ток узатгич трансформатор ўрнатилган. Болалар ўйнаб, тўп тепиб трансформаторнинг бир-икки темир эшигини кўпориб ҳам олишган. Қарасам, Михлибой аканинг ўн етти-ўн саккиз ёшлардаги қизи Нодира ўзига тенгдошга ўхшаш, аммо яхшигина кийинган бир қиз билан бир-бирига копток отиб ўйнаб туришган экан. Нотаниш қиз кўзимга жуда чиройли кўриниб кетди. Йўқ, йўқ, мен қизнинг ҳуснини таърифлаб ўтирмайман. Зеро, асл гўзалликни сўзлар воситасида баён этишга қурбим етмайди, ҳамишагидай, ҳар қандай ялтироқ калом ҳам ожиз қолади... Қайдан журъат пайдо бўлди, ноаён, секин тормозни босдим-да, тўхтаб:

— Ҳорманглар, қизлар, — дедим.

Худди шу пайт Нодира коптоқни дугонасига ирғитган экан. Аммо овозимни эшитган қиз шошиб мен томон ўгирилди ва коптоқ қизнинг боши ёнидан ўтиб

кетиб, тўппа-тўғри трансформаторнинг эшиги қўпориб олинган бўлаги ичига бориб тушиди.

Нотаниш қиз:

— Вуй, — деб юборди ва беихтиёр иккала кафтини юзига босди.

Рости, унинг бу қилиғи менга наъша қилди, ҳатто айтиш мумкинки, ёқиб кетди.

— Кўзингга қарамайсанми, Зуҳра, — деб чинқирди Нодира шанги овозда.

Қарасам, Зуҳра исмли нотаниш қиз трансформатор томон югурадиган. Шартта велосипедни ўтлоққа ташлайсола ундан олдин трансформатор ёнига чопиб бориб, қизга ишора қилдим:

— Мен ҳозир...

— Вуй, — деди қиз ҳаяжонланиб. — Эҳтиёт бўлинг. Таёқ-паёқ билан олинг.

Сал мақтангим келди:

— Бизнинг қўлдан яхши таёқ йўқ-да...

Қиз қўрқиб кетди:

— Вуй, ток бўлса-чи...

— Ток бўлса бўлар...

Ўзимни мард кўрсатишга уринганча копток турган бўлакка яқинлашдим. Мен кейинги пайтларда кундуз кунлари ток бўлмаслигига шу қадар кўникиб қолибманки, ҳатто трансформатордан келаётган фингиллашга ўша овозга ҳам эътибор бермабман.

Хуллас, энгашиб иккала кўлимни коптокка чўздим ва яланғоч билагим очиб турган иккита симга тегиб кетди-ю... Кўзларимдан ўт чиқиб кетгандай бўлди.

Кейинроқ айтиб беришди. Юқори даражадаги кучланиш мени уч-тўрт қадам нарига отиб юборибди.

Қаттиқ ерга гуп этиб қулабману, ҳушдан кетибман.

Қизлар дод солган, чинқириб йиғлашган...

Тезда атрофимга оломон тўпланган. Одамлардан биттаси ақллилик қилиб:

— Эрийгитнинг баданига ток ўрнашиб қолган, энди буни зах ерга кўммасак бўлмайди, — дебди.

Бу маслаҳат маъкул келиб, бир пасда чуқурча кавлашибдию, мени унга кўмишибди...

Қисқаси, балки шу муолажа ҳам ёрдам бергандир, ишқилиб, бир соат деганда кўзимни очибман.

Кўплар мени ўлдига чиқариб қўйишган экан. Тирек қолганим уларга мўъжизадай туюлди.

— Сен ўлиб тирилдинг, энди узоқ яшайсан. Дарров отангга айт, шукронасига битта қўй сўйиб, худойи қилсин! — деб бақир-чақир қила бошлашди улар.

Тенгдош биродарларим эса бошқача сайрашарди:

— Сендан бир яшик ароқ! Агар захга кўммаганимизда ўлардинг-кетардинг...

Мен эса беҳол, беруҳ, ҳорғин тарзда атрофга ажабланиб алангларканман, нарироқда пиқ-пиқ йиғлаб турган бояги нотаниш қиз Зуҳрани кўриб, очиги, алланечук бўлиб кетдим...

ЭНДИ МЕН КИММАН?

Оғриқ азоби қизиқ устида билинмас экан.

Ўша куни ҳам ҳамманинг кўз ўнгида ўрнидан туриб, уст-бошимни нам тупроқдан, хас-хашакдан тозалладим. Кўпчилик қатори Зуҳранинг ҳам менга ҳайратланиб қараб турганини кўрганимдан сўнг эса баттар ҳовлиқиб, “Ишқилиб, шарманда бўлмай-да”, деган хавотирда аста-секин юра бошладим.

Йўқ, ҳар тугул шармандалиқдан Худонинг ўзи ас-

ради. Оломон орасидан эса ҳайратларга тўла хитоблар эшитилди:

— Буни қаранглар-а, ўзи юриб кетди... Икки минг вольтли ток урсаям, ҳеч нарса бўлмагандай ўрнидан туриб, юриб кетди... Буни қаранглар-а...

Мен фаришта эмасман, одийгина одамман. Инчунун, мақтов менга ҳам ёқади. Айниқса ўзингга ҳайрат билан термулиб турган қизнинг ёнида яхши гап эшитиш кимни ҳаяжонлантириб юбормайди дейсиз...

Хуллас, оқсоқлана-оқсоқлана велосипедим ёнига бориб, бир амаллаб кўтариб олдим-да, уни етаклаб уйга жўнадим.

Шу куни иштаҳам бўлмади, онам олиб келган шўрвани ичолмадим. Нимагадир кўнглим айнирди.

Ёмон хабарнинг қаноти бўлади, дейишади. Уйимизга югуриб келган кўни-кўшни аёллардан мени юқори кучланиши ток урганидан, бир ўлимдан омон қолганимдан хабар топган онам жон алпозда ҳалоқлаб келиб мени маҳкам кучоқлаб олганча юм-юм йиғлайверди-йиғлайвердики, у кишини юпатгунимча эсим кетди.

Ахийри нима учун овқат емаётганим сабабини тушунди шекилли, ҳамон пиқ-пиқ йиғлаётган онам чопиб бориб ҳовлидаги ўчоқда турган қозон куясидан кўрсаткич бармоғига суркаб олиб келди ва шу куяни ейишга мажбур этди. Саволимга жавобан онам:

— Одам кўрққанда шундай қилиш керак, — дея жавоб берди қисқагина қилиб.

Ҳар қанча норози эсам-да, ноилоҳ онамнинг талабини бажаришга мажбур бўлдим. Қора куяни ўхчиб-ўхчиб, базўр едим. Ажабки, шундан кейин бирдан кўнглим айниши қолди. Аммо ўзимни беҳад беҳол сезмоқда эдим. Балки шу сабабдир, ишқилиб, шундоқ бошимни ёстиққа қўйибману, донг қотиб ухлаб қолибман.

Уйғонганимда офтоб уфққа ёнбошлаётган эди.

Жон-поним чиқиб кетди. Беихтиёр қичқириб юборибман:

— Ишдан қолибман-ку!

Овозимни эшитиб югургилаб келган онам мени юпата бошлади:

— Иш бўлса топилар, болам, соғлигингни ўйла, соғлигингни.

Дарҳақиқат, соғлигимга нимадир бўлган ва энди мен уни ўйлашга мажбур эдим чоғи.

Бошим ғувиллаб оғрирди, кўз олдимни қора туман босарди, вақт-бевақт ичимда титроқ турарди, бу титроқ бора-бора бутун вужудимни қалтиратиб юборарди, оғзим узлуксиз қуруқшарди, ичимда эса, ичимда эса нимадир ёнаётгандек қорним билан кўкрагим исиб кетаверарди.

Бир коса сув ичдим, бўлмади, икки коса сув ичдим — ичимдаги олов сўнмади. Алоҳа беш-олти коса муздай сувни симирганимдан кейингина ўзимни сал энгил сезгандай бўлдим ва ўрнимдан туриб, мол-қолга қараб, ўзимни андармон этиш учун молхонага бордим.

Аммо дармонсизлик, даҳшатли дармонсизлик вужуд-вужудимни емириб бораётгандай эди. Гапнинг очиги, мен мўрт бир шаклга айлангандайман-у, баайни жойимда емирилиб бораётгандай эдим.

Энди атак-чечак қилаётган болакайдай эҳтиёткорлик билан, бир-бир босиб юраётганимни кўрган онам хавотирга тушиб сўради:

— Тинчликми, болам?

Сир бой бергим келмади, асосийси — онамни ташвишга қўйишдан чўчидим. Шу сабабли:

— Тинчлик, — деб қўяқолдим.

Ўзим бўлса нима бўлаётганини тушунмай қўрқув-га тушаман...

Мен ўзгараётган эдим. Буни ҳис қилиб, сезиб турардим.

Гўё кимдир зуваламни қўлига олдию, яхшилаб эзиб, пишитиб, ишлов бергач, энди қайтадан мендан янги бир одам шаклини ясаётгандай эди.

Бу ўхшатиш ўзимга жуда ноўрин, ҳаттоки кулгули туюлди. Аммо бошқа изоҳ топишга ожиз эдим.

Дастлаб англаганим шу бўлдики, вужудим баайни магнитланиб қолган буюмдай темир жисмларни ўзига торта бошлади. Молхона устунига суяниб, оғир-оғир нафас олиб турарканман, ерда ётган кичкинагина мих кўринмас куч таъсирида кўтарилиб, қўйлагим устидан қорнимга ёпишиб қолганини кўрдим...

Нимадир бўлмоқда эди.

Мен михчани жаҳл билан қорнимдан олиб, пастга улоқтирдим. Аммо мих тушунисиз қайсарлик билан яна аввалги жойига келиб туриб олди...

Ҳазилакамига қўрқмадим.

Аммо қўлимдан нима ҳам келарди.

Мен бир амаллаб жойимга қайтиб келдим ва кўрпага гуп этиб қуладиму шу заҳоти донг қотиб ухлаб қолдим.

Шу билан эртаси куни, қуёш чошгоҳга келган маҳал уйғондим. Бироқ тиниқиб ухламагандим. Аксинча, оғир иш қилгандай чарчаб, ҳолсиз тарзда очдим кўзларимни.

Қарасам, бошимда онам ўтирибди. Тун бўйи ухламай чиққан шекилли, кўзлари киртайиб қолибди.

— Яхши ётиб турдингми, болам? — деди шўрлик онам кўзимни очган заҳотим. — Кечаси кўп инградинг, хавотир олдим...

— Ҳаммаси яхши, ҳаммаси жойида...

Мен шу сўзларни гўнгиллаб айтганча ўрнимдан турдим ва гандираклаётганимни билдирмасликка уриниб ювиниш хонаси томон юрдим...

Шу куни барибир ишга боролмадим.

Мадорим қуриб бормоқда эди.

Қолбуки, куни кечагина товонимдан ўт чақнаб юргандим-ку. Менга нима бўлди?

Айвонда ўтириб қолиб оғир хаёлларга толдим.

Ногоҳ ичкаридан чап биқинини чангаллаб чиқиб келган катта акам Норқобил оғир уф тортиб ёнимга ўтирди-да, афтини бужмайтириб:

— Буйрагим приступ бераяпти, тун билан иссиқ гишт босиб чиқдим, фойда бермади, шаҳарга ўтиб келсаммикан, — деди.

Қолган воқеалар кўз очиб-юмгунча содир бўлди.

Мен аста акам томон ўгирилдим, у кишининг биқинига негидир диққат билан разм солдим ва ўзим ҳам кутмаганда, мутлақо совуққонлик билан:

— Буйрагингиз соппа-соғ, сиз кўп ичаверганингиздан, икки марта сариқ бўлганингиздан жигарингизда қуриш бошланган, бунақа жигарга иссиқ қўйиш хавфли. Шунинг учун дарров врачга бориб, жигарингизни даволатинг... — дедим.

Худо ҳаққи, мен ўзим учун узундан-узоқ бўлган ушбу жумлани ҳеч бир тutilмасдан, баайни ёзиб қўйилган матнни ўқиётгандай равон тарзда айтдим.

Онам билан акам оғзини ланг очиб қолишди.

Сўнг онам “Астағфурулло” дея кўкрагига туфлади, акам бўлса менга хавфсираб қараб-қараб қўйганча индамай хонасига кириб кетди.

Ишонасизми-йўқми, гўёки қайдандир, ким томонидандир менга айтиб турилган шу сўзларни айтган заҳотим кўзларим “ярқ” этиб очилиб кетгандай бўлди, елкамдан босиб турган ўн пудлик юклан халос бўлгандай вужудим бирдан енгил тортиди. Кайфиятим ҳам кўтарилди. Буни нима билан қиёслаш мумкин? Айтайлик, тишингиз даҳшатли даражада оғримокда. Дунё кўзингизга қоронғу кўриниб турибди. Шундай лаҳзада кимдир оғриқ тишингизни шартга суғуриб олди ва сиз дунёга қайта келгандай ўзингизни тамомила енгил ва бахтиёр ҳис қилдингиз. Балки бундай пайтлари табиати шоироналикка мойил кишилар беихтиёр:

— Ҳаёт гўзал... — дея энтикиб шивирлаб ҳам юборишар.

Мен миқ этиб оғиз очмаган бўлсам-да, атрофга, борлиққа, онамга, акамга табассум билан боқдим ва бу қилигим билан эҳтимолки уларни яна-да кўрқитиб юбордим...

Мен ҳали ҳамма гапни батамом тушуниб етмаган эдим. Аммо ўзим мутлақо кутмаганда қўйган тиббий ташхисим туфайли енгил торганимни қандайдир савқи табиий туйғу ила ҳис этиб турардим.

Шу куни ишга бормадим. Аммо томошанинг қизиги кечқурун бўлди. Менинг гапимга асло ишонмаган Норқобил акам оғриқ зўридан инграб-ихраб бўлса-да туман марказидаги шифохонга борган. УЗИда текширувдан сўнг маълум бўлибдики, акамнинг ҳақиқатан ҳам буйраги соғ-у, жигари хаста экан ва ҳақиқатан ҳам жигарга иссиқ гишт босиш зарар экан...

Акам уйга кирасола бу янгиликни айтганда, рос-ти, мен унчалик ажабланмадим. Тўғри, ҳамма ҳайратда қолди, ҳатто бу гапга ишонмаганлар ҳам бўлди. Лекин мен бир нарсани сезиб турардим: энди аввалги Эрайгит эмасдим. Нимадир ўзгарганди. Аммо нима? Буни билмасдим.

— Хўш, энди мен кимман?

Таассуфки, бу саволнинг жавоби йўқ эди...

МЕН ХИСЛАТ СЎРАГАНМИДИМ...

Аслини олганда, одамзоднинг ўзи бу дунёнинг энг мураккаб, энг англаш мушкул синоати экан. Мен бунга ўзимни, ўзимдаги ўзгаришларни англашга уриниш асносида яна бир бор амин бўлдим.

Саволлар кўп, жавоблар эса йўқ эди...

Билганим — одамларга синчиклаб қараган заҳоти уларнинг хасталигини била бошлашим бўлди. Бу қандайдир ғайри ихтиёрий тарзда рўй берарди. Мен бирон одамга диққат билан қарасам бас, унинг жисмидаги хасталиклари ёзилган матн кўз олдимдан кино лентасидай ўта бошларди.

Энг ёмони — мен бу ҳақда ўша одамнинг ўзига ёки бошқа бировга айтмасам, аҳволим ёмонлаша бошларди. Яъни вужудим қизир, томоғим қуруқшар, бошим оғрир ва мен дармонсиз кекса бир одамга айланардим-қолардим.

Аксинча, тиббий ташхисни айтсам бас, кўзларим “ярқ” этиб очилиб кетар ва мен ўзимни соғлом, бақувват ҳис қила бошлардим. Мана шундай лаҳзаларда ҳаёт бутун гўзалликлари, нафосати, қувончи билан менга азиз туюлар, яшаш завқини ҳис эта бошлардим.

Аммо бу осон кечмасди.

Зеро, ток урган бир ҳисобчи йигитга ташхис қўйди-раман, деган талабгорни топишнинг ўзи мен учун муаммо эди. Ўзим мажбурлаб айтганларим эса мени маза

қилишар, очикдан-очик устимдан кулишар, кўрсаткич бармоқларини чаккасига тираб айлантиришарди. Ана шундай одамлар сабаб лақабим “Томи кетган”, “99”га айланди.

Буларнинг барига тишимни тишимга қўйиб чидашга мажбур эдим. Жаҳлим чиққан кезлари иссигим қирққа кўтарилиб кетар, шундай пайтлари наинки мих, ҳатто това сингари катта-катта металл буюмлар ҳам баданимга чиппа ёпишиб қоларди...

Мен ҳисобчиман. Дунёга моддиончи кўзи билан қарайман. Инчунун, параспсихология, экстрасенсорика, магия сингари тушунчаларга унчалик ишонавермайман. Мен учун дунё мукамал математик ҳисоб-китобдан иборат, холос. Бундай дунёда эса руҳлару шарпаларга, метафизикага, аномалияга асло ўрин йўқ.

Аммо... аммо ғаройиб воқеалар бошқа бировнинг эмас, айнан ўзингнинг бошингдан ўтиб тургандан кейин киши ўз нуқтаи назари, принципларига ҳам шубҳаланиб қарай бошларкан...

Ишга қатнардим. Аммо ҳисобхонада ўзимни кўп ҳолларда лоҳас ҳис қилардим, сиқилардим, юрагим гупиллаб уриб кетарди. Бундай маҳаллари бир нимани баҳона қилиб аста уйга қайтардим. Бора-бора Тоштемир ака менга тез-тез ола қарайдиган, ишлаб ўтирган маҳалларимиз эса “баъзи интизомсиз кадрлар” хусусида учирма гаплар қиладиган бўлди:

— Вақт келади, аттестация бўлади, — дерди бош ҳисобчимиз столида турган ҳисоботдан кўз узмаган ҳолда ҳаммага эшиттириб. — Кимнинг қанча иш қилаётгани, ишга қачон келиб, қачон кетаётганлиги ҳисоб-китоб қилинади. Ўшанда айрим ўртоқлар пушаймон қилишарди, лекин унда кеч бўлади...

Мўлжал менга қаратилганини аниқ билсам-да, индамай енгардим.

Аммо бу аҳволда узоққа бормаслигим ҳам аён эди.

Тўғри, бир-иккита ташхисларим фавқулодда тўғри чиқиб, баъзи қишлоқдошларимни ҳайратга солди. Бироқ барибир кўпчилик менга ишонқирамай, ошқора шубҳа билан қарарди.

Қишлоғимизда жойлашган врачлик пунктига бордим. Семириб кетган Нурилла ака ҳарсиллаб-пишиллаб мени текширган бўлди-да, сўнг пихиллаб кулди:

— Экстрасекс бўлиб қолганга ўхшайсан, ука.

— Тушунмадим, — дедим ҳайрон бўлиб.

Нурилла ака қўлларини ғалати қилиб силкитди:

— Манавинақалар бор-ку, биоток билан даволайдиган мошенниклар.

— Уларни экстрасенслар дейишарди, шекили.

— Э, нима фарқи бор, бари бир гўр-да. Мақсад: одамларни алдаб пул топиш. Вот масала қаерда!

— Энди мен нима қилай?

Доктор елкаларини қисди:

— Билмадим, ука, билмадим. Бу сенинг проблеманг.

Хоҳласанг бошқа қишлоқларга бориб одам давола, хоҳласанг шаҳарга бориб экстрасекслик қил, лекин бу ерда, бу қишлоқда одам кўриб, нонимни яримта қиладиган бўлсанг мошенник деб меласага бериб юбораман. Укам районда мелисаларнинг каттаси, так что, ука, мен билан ҳазиллашма... Юрсанг жим юр...

Ўзимга қолса-ку, дўхтирнинг дўқ-пўписасиз ҳам жон-жон деб жим юрардим-а, аммо нима қилайки, икки кун бировни кўрмасам, аллақандай ғойибона куч измида ташхис қўймасам, касал бўламан-қоламан...

Мен ана шунда сўнгги марта борганимда бобомнинг менга диққат билан қараганини, кейин оғзимга

тупурганини эсладим. Наҳотки бобомдаги ҳислатлар менга ўтган бўлса? Наҳотки мен ҳислатли одамга айланган бўлсам? Наҳотки энди мен ҳам ўроқни чўққа қиздириб, тилимга босиб юрсам... Даҳшат, даҳшат... Худого шукр, ҳозирча қизиган ўроқ-пўроқ деган нарсалар мени ўзига жалб қилгани йўқ. Аммо, шу кетишда, ким билади дейсиз, эрта-индин ҳовлига гулхан ёқиб, атрофда шомонларга ўхшаб алламбало рақсга тушиб қоламми...

Мен кўрқмоқда эдим. Бир кўрқувки, эртанги кунни ўйласам юрагим орқамга тортиб кетади. Ахир не-не орзуларим бор эди. Ҳали уйланишим керак, бола-чақа орттиришим, ишда ҳам ўзимни кўрсатиб, сал юқори-роқ мансабларга кўтарилишим, ана шундан кейин молия институтлари сиртдан ўқишим лозим эди, олдиндан тузиб қўйган хомаки режам бўйича.

Нима, энди бир тупугу бир ток уриши боис буларнинг баридан воз кечаманми? Олдинда мени нималар кутмоқда?..

Бунинг устига, яширишининг нима ҳожати бор, илк бор учратганимдан бери ўша, Михлибой аканикида кўрганим ойдай сулув Зухрани эсимдан чиқаролмайман. Назаримда, уни севиб қолгандайман. Агар бу рост бўлса, муҳаббат деганлари қизиқ бўларкан-да. Бошимда шунча ташвиш, шунча ваҳимаю, яна юракка бу туйғунинг сиққанини қаранг...

Мен ҳисобчиман. Бировларни даволаб ёинки ташхис қўйиб кун кўриш фикридан буткул йироқман. Мен эл қатори, оддийгина яшамоқчиман, холос. Мен олтин сўрамадим, мен ҳислат сўрамадим, мақсадим тинчгина яшаш эди. Бу не бало бўлдики...

Экстрасексми, экстрасенсми деган бало қайдан келди менинг бошимга? Оғримаган бошимга олтин исирга, деганлари шу эмасми...

Минг марта розиман, яратган Эгам, мендан ҳислат-пислатингни қайтариб ол-да, оддийгина яшашимга имкон бер...

«ТЕНТАК КУЁВ»

Ҳеч чидай олмаган кезларим мен далаларга чиқиб кетардим. Яхшиям соддадил, тўпори чўпонлар бор. Улар овулимиз аҳли сингари айёр, маккор, савоб ишингизни ҳам шубҳаланиб қарши оладиганлар эмас.

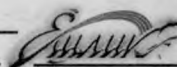
Мен хасталигим жуда кучайиб кетган кезлари тоғадирларга бош олиб чиқиб кетиб, чўпонларга ташхис кўярдим.

Чўпонлар менинг гапларимни сал бепарвороқ тарзда, баъзан енгилгина истехзо билан эшитишарди. Лекин Йўлдош бахшининг невараси эканлигимни айтсам бас, муносабатлари бирдан ўзгариб қолар, мени энг азиз кўноқдай қарши олишар, “ҳай-ҳай” демасам қўй сўйиш тадоригини ҳам бошлаб юборишарди... Мен улар билан мулоқотда бир нарсага амин бўлдим: сўнгсиз-адоқсиз адирларда юрганлари боисми, бу дунёда чўпон зотидек бағри кенг инсон бўлмас экан.

Тўғри, аввалига уларнинг баъзи бирлари устимдан кулишди. Ҳатто Тешабой ака деган оқсоқол чўпон:

— Бизда пул жўқ, ука, пол очсанг пул ўрнига гўшт берамиз, эчки сути берамиз, — деди.

Бошқа чўпонлар ҳам нимагадир менинг ташхис қўйишимни фол очиш деб билишарди. Мен “фол” учун пул олмаслигимни эшитган чўпонларнинг аксарияти бу гапимга ишонишмади, баъзи бирлари ажабланиб қараш-

ди. Шундай бўлса-да, “фол”имни эшитишгач, айрим чўпонлар оз-оздан бўлса-да, пул беришди. Эътироз билдирганим, Тешабой оқсоқол:

— Олавер, улим, бу қўл ҳақинг, — деди.

Ё Раббий, бу яна не синоат, шу чўпонлар берган арзимаган уч-тўрт сўм пул нафақат вужудимдаги, балки руҳимдаги ғуборларни ҳам ювиб юборгандай енгил тортдим... Нима бу, пулнинг жодусими? Ёки пулнинг кароматими? Демак баъзи фолбинлар, дуогўйлар, қуш-ночлар, ҳа, ана, экстрасенслар бировни даволаганларидан сўнг бежиз “қўл ҳақи” дея пул олишмас экан-да. Мен ҳатто бу ҳақда бир газетада ҳам ўқиб қолдим. Ёзишларига қараганда, пул ортиқча салбий энергияни ўзига ютиб оларкан...

Бундай мулоҳаза юритиб кўрсанг, бу уч пулга қиммат қуруқ сафсата, холос. Бироқ, ҳали айтиб ўтганимдай, бошингга тушиб турганидан кейин нима дейишни ҳам билмай қоларкансан киши...

Хуллас, чўпонларнинг кўпчилиги фавқулодда соғлом одамлар экан. Шу сабаблими, баъзи хасталари ҳам менинг гапларимни ишонқирамай, шубҳа билан эшитишди. “Майли”, деб қўявердим. Ахир дунёда мутлақо соғлом одамни топиб бўлармиди? Чўпоннинг касаллигига даво эса аксар ҳолда ўзи билан, яъни тоза ҳаво, тоза сув, доимий жисмоний меҳнат... Бизга ўхшаган касаллардан Худо асрасин...

Дарвоқе, мен бу давр ораллиғида Зухрани асло унутмадим. Секин орқаворатдан суриштирдим, икки-уч марта Нодирага ялиниб-ёлвордим, ишқилиб, баъзи бир маълумотларни тўплашга муваффақ бўлдим. Зухра ота-онаси билан туман марказида яшаркан. Она томондан Миҳлибой акага яқин қариндошлиги бор экан.

Хуллас, журъат қилиб совчи юбордим.

Биринчи бор “Ўйлаб қўрайлик-чи”, деган муҳаммад жавоб билан қайтишди.

Иккинчи гал...

Қиз тараф мен ҳақимда анча сўраб-суриштирибди. Анчагина маълумот ҳам тўплашибди.

Қисқаси, маълумот берганларнинг аксарияти:

— Эрийгит аввал тузук бола эди. Ток ургандан кейин анча эс-ҳушидан айрилиб, ҳардамхаёлроқ бўлиб қолди, — дейишибди.

Баъзи кўни-қўшнилари эса очикдан-очик:

— Шу томи кетган тентак болани куёв қилсангиз қизингизнинг уволига қоласиз, — деган гапларни айтишгача боришибди. — Тентак куёвни бошингизга урасизми?..

Иккинчи сафар борган совчилар қизариб-бўзариб қайтиб келишди.

“Тентак” лақаби билан қишлоқда бош кўтариб юриш осон эмасди.

Лекин асосийси бу эмас эди. Гап шунда эдики, қайта-қайта сўровларим, эринмасдан кичик синглимни юборавганимдан кейин Нодира аввалига “Қизнинг ўзи рўйхўшлик бермаяпти”, деб юрди. Лекин мен “Ундай бўлса олиб қочиб кетаман” деб дағдага қилганимдан кейин охири бир гапни очик айтиб юборибди: “Эрийгит аканг овора бўлмай қўя қолсин, Зухранинг ўз Тоҳири бор. Улар бир-бирларини шундай яхши кўришадик, шундай яхши кўришадик, бамисоли Лайли-Мажнун...”

Бу гапни эшитиб, дунё кўзимга қоронғу кўриниб кетди, яшагим ҳам келмай қолди. Уйланишни-ку, хаёлимдан ҳам чиқариб юбордим...

Аммо онам, шўрлик онам мендан баттар қийналиб кетди. У киши елди-югурди, ялинди-ёлворди, ахийри кўшни қишлоқда истиқомат қиладиган бир узоқроқ

қариндошининг мен билан тенгдош қизига нон синдириб келди.

Тўй тезлаштириб юборилди.

Гўшангадаёқ менга кўрқибгина қараб турган бу қизни кузатарканман, таниш-билишлари мени унга олабўжи, руҳий касал қилиб кўрсатганликларини сезиб турардим. Шу сабабли бу қиз мендан аввал-бошдан нафратлана бошлаган эди. Эрга тегмаган қизнинг бўлғуси эрига нафрати эса ҳосилдор ерга тушган уругдай гап: бирпасда мева беради-қўяди.

Хуллас, хотиним билан мен бошқа-бошқа олам эканлигимизни гўшангадаёқ аниқ-тиниқ билдим.

Лекин бошқа иложим йўқ эди. Шу сабабли муздайгина бўлиб, менга қошини чимирганча ўқрайиб қараб турган Ойнисани кучоқлаб, тўшакка ётқизарканман, унинг нафрат акс этиб турган нигоҳини, тарашадай қотган ҳиссиз юзини кўрмаслик учуноқ кўзларимни чирт юмиб олдим...

Илк никоҳ кечамиз мана шундай совуқ, эътироссиз, муҳаббатсиз ўтди...

«ТОКИНГ БОРМИ?...»

Мен бир нарсани аниқ билардим: уч-тўрт кун мобайнида бирон кишини кўриб қўйиб, билганимча ташхис қўймасам бас, аҳволим оғирлаша борарди. Шунақа пайтлари, тўғриси, беморни пулга сотиб олгудай даражага етардим.

Охири маслаҳат учун яна хўппа семиз Нурилла аканинг ёнига бордим. Бироқ у киши мени поликлиника ёнида кўрган заҳоти ҳарсиллаб-пишиллаб хонасидан чиқиб келди-да, дардимни эшитмасдан буруноқ гапни чўрт кесди:

— Мен сенга айтдим-ку, шаҳарга жўна деб. Шаҳарда ким кўп — пулимни кимга берай деб юрган лақма кўп. Бориб ўшаларни алда. Бу ерда қолиб нонимни яримга қиладиган бўлсанг кўрадиганингни кўрасан! Ўргилдим сендақанги диагнозчидан. Анальгиндан аспириинни фарқлай билмайсан-у, яна одам даволармишсан!.. Яхши-си, эсинг борида этагингни йиғ-да, бу ердан олисроққа кет. Бўлмаса ўша айтганимни қилиб, сени қаматтириб юбораман-да, қутуламан-қўяман. Шу керакми сенга, а, шу керакми?

Хўроздай ҳезланиб келаётган дўхтирнинг важоҳати ёмон эди. Шу сабабли индамай ортимга қайтдим.

Афтидан, шундан бошқа йўл йўқдай эди.

Қишлоқда кимни ҳам кўрардим, ахир шусиз ҳам номим ёмонга чиқди. Ҳатто баъзи болалар ортимдан тилини чиқариб мазах қиладиган, баъзилари эса очикдан-очик кўрсаткич бармоқларини пешоналарига тақаб, айлантирадиган бўлиб қолишганини кўриб-билиб, сезиб юордим...

Хуллас, шундай кунларнинг бирида “Қайдасан, шаҳар!” дея йўлга тушдим. Ниятимни эшитиб Ойниса миқ этмади, фақат остонага етган маҳалим ортимдан қарганганга ўхшаб минғирлади:

— Илойим, қайтиб қорасини кўрмай...

Ичим бирдан музлаб кетди, аммо “миқ” этолмадим, ўзимни ҳеч нарса эшитмаганга солдим-да, индамай чиқдим-кетдим...

Ё Раббий, мен бу бандога не ёмонлик қилдим. Ахир эриман... Иззатни тилаб олмоқчи эмасман, бироқ шу далолатнинг ўзиёқ унинг менга нисбатан — муҳаббат-

ни қўя турайлик, у бўлмаган, бўлмайди ҳам — ҳеч бўлма-са ҳурмат билан муносабатда бўлиши учун етарли эмас-ми...

Сўраб-сўраб Маккани топибдилар, дейдилар. Мен ҳам излай-излай, бор пулимни алдоқчи таксичиларга сарфлай-сарфлай охири, аниқ номланиши ёдимда йўқ, кўп қаватли уйнинг ертўласида жойлашган “Экстрасен-слар уюшмасига”ми, “Табобатчилар жамияти”гами келиб қолдим.

Зах иси анқиб турган ертўладаги тўртта каталак-дай-каталакдай хонанинг ва мана шу ташкилотнинг раҳбари Нозимжон Ҳасанович исмли эллик ёшлардаги, бўйи ўсмай қолган, қаримсиқ юзини ажин босган, қисик кўзлари одамга мазахомуз боқадиған, бир қўли ишламайдиган ногирон киши экан.

Нозимжон Ҳасанович менинг дардимни чала-чулпа эшитган бўлди-да, эшикка қараб:

— Ака Ҳикмат! — деб бақирди.

Ташқарида темир столнинг чийиллаб сурилгани, сўнг “дўқ-дўқ” қадам товушлари эшитилди ва хўппа семиз, бизнинг қишлоқ врачлари Нурилла акадан ҳам баҳайбатроқ бир киши лапанглаб кириб келди.

— Чақирдиларми, шеф? — деди у нимагадир гавдасига сира мос келмаган ингичка товушда.

— Бу киши Эрийгит, — дея менга ишора қилди Нозимжон Ҳасанович. Кейин оғзининг таноби қочиб илжаркан, кўшиб қўйди: — Бизнинг сафимизга қўшилмоқчи.

Ҳикмат ака худди мен унинг оғзидаги ошини олиб қўётгандай ўқрайиб қараркан, негадир менга эмас, “шеф”ига мурожаат қилди:

— Нима каромати бор экан?

— Одамларга диагноз қўяман, деяпти.

Ҳикмат ака беписанд лаб бурди:

— Шуям ишми? Қўлидан конкретно нима иш келади?

Нозимжон Ҳасанович ишбилармонлик билан каф-тларини бир-бирига ишқади:

— Буни ҳозир синаб қўрамыз-да.

Шундан кейин Нозимжон Ҳасанович омонат столи тортмасини очиб, бир алюмин қошиқча олди-да, менга кўрсатди:

— Шуни эглай оласизми?

Мен гап нимадалигини тушунмадим. Шу сабабли елка қисиб қўйдим:

— Нимани?

Нозимжон Ҳасанович хи-хилаб кулди.

— Э, бу оддий экзамен-ку. Шу қўлингиздан келма-са... Билмадим энди... Мана, қаранг...

Пакана бошлиқ ўрнидан учиб турди ва зипиллаб бориб баҳайбат Ҳикмат аканинг сержун кўкрагини яланғочлади ва қошиқчани шу жунлар ичига қўйган эди, у осилиб туриб қолди.

— Кўрдингми? — деди негадир бирдан мени “сен”-лашга ўтган Нозимжон Ҳасанович молини кўз-кўзлаётган даллолдай тантанавор тарзда. — Бу биоток бор дегани. Бу эса биомагнетизм. Токинг борми ўзи?

— Қанақа ток?

— Ток эмас, биоток.

— Менам шунақа қилайинми? — дедим охири мендан нима талаб этишаётганларини сал-пал тушуниб.

Ҳикмат ака селкиллаб кулди:

— Қўлингиздан келадими ўзи?

Мен хонага алангладим:

— Оғирроқ нарса йўқми?

Айтганимдай, хона торгина эди, бемалол айтиш мумкинки, учаламиз салгина сиқилишиб ҳам қолган-дик. Шунга яраша хонада қўлга илингулик бирон нарса-нинг ўзи йўқ эди.

Ким билади, Нозимжон Ҳасанович деганлари шу ерда ётиб ҳам юрадим, ишқилиб, тасодифан бурчак-даги бир ёнга қийшайиб қолган кичкина китоб жавон-часида турган дазмолни кўриб қолдим, илдам бориб уни қўлимга олдим. Буни кўрган “шеф”нинг кўзлари ола-кула бўлиб кетди. Ҳикмат ака эса менга мазахомуз қараш-да давом этарди.

Мен индамасдан қўйлагимни кўтардим-да, дазмол-ни қорнимга босиб, бир лаҳза ушлаб тургач, қўйиб юбордим.

Дазмол жойида михлаб қўйилгандай тураверди.

— Бор экан, — деди Нозимжон Ҳасанович оғзини каппа-каппа очиб. — Анчагина бор экан.

Менга баттар ўқрайиб қараётган Ҳикмат ака сир бой бергиси келмадим, русчалаб:

— Бу ҳали ҳеч нарсани исботламайди, — деб қўйди.

Хуллас, синовдан муваффақиятли ўтгандим.

Нозимжон Ҳасанович дарҳол мақсадга ўтди:

— Биз билан ишлайсиз. Топганимиз ўртада. Бу жой арендаси, солиқлар, милиса, пожарний, санэпидстан-ция... Қисқаси, бир олам пул сарфляяпман ёнимдан. Қўлингизга керакли хужжатларни тайёрлаб бераман. Биров миқ этолмайди. Гапирганларини ўзим тинчита-ман. Мен инвалидман. Ҳаққим бор. Келишдикми?

Мен яна ҳеч нарсага тушунмадим.

— Мен дардимга даво излаб...

Нозимжон Ҳасанович бетоқат қўл силтади:

— Бу дард эмас, оғайничалиш, бу хислат. Бу пул, пул бўлганда ҳам катта пул. Биз ҳали сиз билан Ўзбеки-стон бўйлаб сафарга чиқамиз, биз ҳали дунёга чиқа-миз... Айтгандай, қорнингизда товани ҳам ушлаб туро-ласизми? — жонсараклик билан сўради яна “сиз”лашга ўтиб олган “шеф”.

— Бемалол.

— Жуда яхши, жуда зўр. Жуда яхши... — Нозимжон Ҳасанович минғирлаб бир қўшиқни хиргойи қилганча қай-тиб жойига ўтирди-да, столи тортмасидан бир даста қоғоз ва муҳр чиқарди. — Қани, паспортингизни беринг-чи.

Мен паспортимни бердим.

Нозимжон Ҳасанович қоғозларни шоша-пиша тўлдирди-да, уларнинг ичидан иккитасини менга узатди.

— Марҳамат, қўл қўйинг.

— Нега? — дедим мен баттар ҳайрон бўлиб.

Нозимжон Ҳасанович яна тантанавор тарзда қад ростлади:

— Табриклайман. Бугундан бошлаб сиз бизнинг уюшмамизнинг аъзосига айландингиз. Энди сиз бема-лол бизнинг ҳимоямизда ишлайсиз. Шартноманинг бир нусхаси бизда туради, биттаси сизда. Шуларни имзолаб берсангиз бас.

Мен беихтиёр қуйи қисмига юмалоқ муҳр босил-ган шартномаларга қўл қўйдим. Пакана бошлиқ шарт-номанинг биттасини қўлимдан юлиб олди.

— Табриклайман. Топганингизнинг етмиш фоизи уюшмага, ўттизи сизга. Ҳозир эса аъзолик взноси сифа-тида ўттиз минг тўлаб қўйинг...

Мен довдираб қолдим.

— Ёнимда бунча пул йўқ эди...

— Борини бераверинг, — бўш келмади Нозимжон Ҳасанович. — Мен ёзиб қўяман, қолганини кейин тўлайсиз. Мен Ҳикмат аканинг нафратли нигоҳи остида

чўнтақларимни қоқиштирдим ва бор-йўғимни — бир минг саккиз юз ўттиз сўмни пакана бошлиққа узатдим. Ҳар эҳтимолга қарши дея белбоғ билан қорнимга боғлаб қўйган минг сўмни олишга уялдим.

Нозимжон Ҳасанович ўттиз сўмни қайтариб берди:

— Майда керакмас. Мана, белгилаб қўйдим... Демак, бир минг олти юз тўладингиз. Икки юз сўм бланкага... Демак, йигирма саккиз минг тўрт юз сўм қарзингиз бор. Ҳечқиси йўқ, бир ҳафта ичида тўласангиз бас. Марҳамат, бораваеринг.

Пакана бошлиқ жойига қайтиб ўтирди.

— Қаёққа борай? — дедим мен ҳайрон бўлиб.

— Бухгалтерияга, — пинак бузмай жавоб қайтарди Нозимжон Ҳасанович.

— У ерда нима қиламан?

Мен ҳеч нимани тушунмаётган эдим.

Пакана бошлиқ изоҳ берган бўлди:

— Донаси юз сўмдан билет бор, ўшандан беш юз тача олинг. Бу бир ойлик планингиз. Етмай қолса яна берамиз.

— Нега?

Бу сафар Нозимжон Ҳасанович менга ажабланиб қаради.

— Меровмисиз нима бало. Ўзбекчалаб тушунтирдим-ку, ахир. Энди бирга ишлаймиз...

— Лекин мен дардим...

— Бўлди бас. Ўзингиз айтдингиз-ку, бировни қўриб қўйсам енгил тортаман, тузаламан деб. Мана ҳужжат, мана билет, сизга яна нима керак? Дарахтни тепсангиз касал ёғилади. Боринг, областларни айланинг, қатта-қатта залларда томошалар уюштиринг, одамларни даволанг, биз афишалар қилиб берамиз. Планни ошириб бажарсангиз мукофот ҳам оласиз...

Тўғриси, бошим говлаб кетди. Шу сабабли сал нафас ростлашга қарор қилдим:

— Бухгалтериянгиз қаерда?

— Шу ерда, — деди қовоқ уйиб пакана бошлиқ. — Қўшни хонада. Бу киши эса, — бошлиқ ҳамон қовоғидан қор ёғиб турган Ҳикмат акага ишора қилди, — бизнинг бош ҳисобчимиз. Боринг, бемалол танишиб олиб, билетлардан олинг. Қолганини ўзларинг келишиб олинглар.

Ҳикмат ака менга мазахомуз боқди:

— Қолганини ўзимиз келишиб оламиз, ука. Лекин, айтиб қўяй, насияга олсанг юз ўттиздан камига бермайман... Кетдик.

Индамай баҳайбат бош ҳисобчи ордидан юрдим.

ТЕЛБАЛАР МАМЛАКАТИ

Қаерларга келиб қолдим? Ҳайронман...

Бош ҳисобчининг хонаси чиндан ҳам шундоқ ҳўжайиннинг хонаси ёнидагиси экан. Янада торгина хонада уч киши аранг жойлашиб олиб, бир нималарни гаплашиб ўтиришган экан.

Бош ҳисобчи мени олдинга ўтказди.

— Ассалому алайкум, — дедим-да, хона тўрроғида турган стол томон юрдим.

Хонада ўтирганлар саломимга алик олишмади. Улар диққат билан хона ўртасидаги озгина бўш жойга термулиб туришарди.

Мен шу ердан ўтганим палла чап тарафда ўтирган дўппили, жиккаккина бир одам қийқириб юборди:

— Кўз борми ўзи, ука. Туртиб юбордингиз-ку.

Мен чўчиб кетиб, жойимда таққа тўхтадим:

— Кечирасиз. — Лекин ҳеч кимни туртиб юборма-

гандим. Шу сабабли журъат қилиб сўрадим: — Кимни туртибман?

Дўппили одамнинг фиғони фалакка чиқди:

— Яна уялмасдан кимни деб сўрайсиз-а. Ахир бечорани шундай туртиб, йиқитиб ўтиб кетдингиз-ку. Шунча одам кўриб турибмиз-ку.

Хонадаги яна икки одам жон ҳолатда бош ирғашди:

— Тўғри, тўғри... Ўз кўзимиз билан кўриб тургандик... Туртиб ўтиб кетдингиз... Отилиб кетди бечора... Одам бўлганида бир ери албатта лат еган бўларди?

Мен на юришимни билардим, на юрмаслигимни. Ўнғайсиз ҳолатда турарканман, ожизгина эътироз билдиришга уринардим:

— Ҳеч кимни туртиб ўтмадим шекилли...

— Яна бўйнингизга олмайсиз-а... Туртдингиз-ку!

— Ҳа, ҳа, туртдингиз! Ўз кўзимиз билан кўрдик.

Жаҳлим чиқиб кетди:

— Кимни туртибман, ахир?

Дўппили кўзларини чақчайтириб менга ёвқараш қилди:

— Кимни бўларди, арвоҳни-да!

— ...

Мен ҳатто гапира олмай қолдим. Нимадир демоқчи бўлиб оғиз жуфтлардим-у, аммо тилим калимага келмасди.

Бу орада дўппилининг икки шериги бири олиб-бири қўйиб, вайсай кетишди:

— Ўзимиз кўрдик, ўз кўзимиз билан кўрдик... Туртиб ўтиб кетдингиз бечорани...

Ахийри тилим гапга келди:

— Қани ўша бечора арвоҳ? Негадир кўрмаяпман...

Дўппили голибона ишшайди:

— Уни кўриш учун учинчи кўз очиқ бўлиши керак, ука.

— Нечанчи кўз?

— Учунчи кўз, ука, учунчи кўз. Лекин кўрқманг, ҳали унғача сизга анча қовун пишиғи борга ўхшайди.

Иккала шерикнинг зиммасига фақат дўппилининг гапини маъқуллаб туриш вазифаси юклангани, ишқилиб, жон ҳолатда бош ирғашди:

— Тўғри, тўппа-тўғри. Ҳали анча бор...

Очиғи, сал кўрқиб ҳам кетиб, ён-атрофга ҳадиксираб назар ташладим:

— Лекин мен ҳеч кимни кўрмадим...

— Кўрмайсиз ҳам! — чўрт кесди дўппили.

Ортимда турган Ҳикмат ака хотинчалиш овозда чийиллади:

— Бу бизминан ишлайди энди. Токи бор экан...

Дўппили сал паст тушиб, менга илиқроқ қаради:

— Ҳа, ундай бўлса яхши... Лекин сиз чўчиманг, менинг этагимни маҳкам ушласангиз, тез орада арвоҳларни кўришни, улар билан мулоқот қилишни ўргатиб қўяман. Мен машҳур табиби гайб Жўрабойман. Мен ҳақиқда эшитгансиз албатта...

Ўлай агар, бу исмни биринчи эшитишим эди, аммо Жўрабой аканинг ишонч билан гапираётганини кўргач, ноилож минғирладим:

— Ҳа, эшитганман...

— Ўша мен бўламан, — дея мағрур кўкрак керди Жўрабой ака. — Йигирма йил қурилишда қоровуллик қилдим. Кейин шунақа хислатли бўлиб қолдим. Кашпировский, Чумаклар менинг олдимда бир тийин. Булар шогирдларим...

— Устоз, — деди бурчакка тиқилиб олган ранги

заҳил йигитча тавозе билан, — арвоҳлар безовта бўлиб қолишди...

Бу гапга иккинчи шогирд жўр бўлди:

— Ҳа, арвоҳлар нимадандир безовта.

Уч бирдай одам мен томонга бақрайиб тикилиб туришарди. Кўнглимни ваҳима босди.

Жўрабой ака менга диққат билан тикилди:

— Ука, арвоҳларни бевовта қилиб қўйибсиз. Қаранг, улар ҳеч ўзларига келишолмаяпти. Кўряпсизми?

— Йўқ, — дея очигини тан олдим.

— Сиз уларга кўзингизни қисиб, киприкларингизни бир-бирига теккизиб қаранг, — дея ўргатди Жўрабой ака.

У киши айтганидай қилиб, ён-веримга разм солдим. Дарҳақиқат, нималардир жимирлаб тургандай туюлди.

— Нималарни кўраяпсиз, бўтам, — деб сўради Жўрабой ака виқор билан.

— Бир нималар жимирлаётгандай...

— Улар лак-лак арвоҳлар... Ҳозирча улар сизга аниқ кўриниш беришмаяпти. Менга астойдил ихлос қўйиб, таълимимни олсангиз, бошқа устоз излаб юрмасангиз, ажаб эмас, уч-тўрт ой ичида манави шогирдларим каби уларни сиз ҳам аниқ кўра бошласангиз...

— Ажаб эмас, ажаб эмас... — дея соме тарзда так-рорлашди шогирдлар.

— Мен ҳозир...

Мени чеккага суриб, шунда ҳам базўр олдинга ўтиб олган Ҳикмат ака арвоҳ-парвоҳ деб ўтирмасдан тўғри хонадаги ягона стол ёнига борди-да, унинг устида турган бир даста чиптани олиб менга узатди.

— Бу ерда беш юзта. Насияга донаси юз ўттиздан. Сотишинг келишилган нархда. Планни бажармасанг етмаганини ёнингдан тўлайсан. Тушундингми?

Ҳар эҳтимолга қарши:

— Ҳа, — деб қўйдим.

Ҳолбуки, ҳеч нарсани тушунмаган эдим.

Шу пайт Жўрабой ака салобат ила ранги заҳил шогирди томон ўгирилиб, атай мени эшитсин дедими, сўзларни чўзиб-чўзиб талаффуз қилиб деди:

— Муродқул иним, кеча оқшом арвоҳлар билан мулоқот қилиб ўтириб, боғлаб қўйган етмиш минг девимнинг ўн мингини сизнинг ҳолингиздан хабар олишга юборган эдим. Уларни кўрдингизми?

Муродқул деганлари шоша-пиша, аммо тавозе ила таъзим қилгач, оғиз кўпиртириб гапга тушиб кетдики:

— Кўрмоқ ҳам гапми! Мен улар билан мулоқотда бўлдим, устоз. Дардмандларга шифо сўрадим, бечораларга чора тиладим...

— Боракалло, Муродқул иним, — деди Жўрабой ака бошини маънодор ирғашга уринаркан. — Бировга сўрасанг, бировга берсанг кам бўлмайсан. Сўраганинг ҳам, берганинг ҳам ўн баробар бўлиб қайтади...

— Тўппа-тўғри, устоз, — баттар жўшди шогирд Муродқул. — Сизнинг маслаҳатингизга кириб, менга душманлик ниятида юрганларга ҳам боғловда турган девларимни юбормадим. Бўлмаса улар беш минутда ҳам-масини кунпаякун қилиб, ўхшатиб таъзиларини бериб қайтиши аниқ эди. Аммо айтганларингизга амал қилдим, устоз.

Билмадим, бу ғалати мулоқот мени ҳайрон этмакка мўлжалланганми ёки буларнинг сўзлашув услуби ўзи шунақами, ишқилиб, бир-биридан чучмал, нотабий жумлаларнинг сира охири кўриная демасди:

— Кеча келган бир мижозим туғма сўқир экан, —

дея тобора авж оларди Жўрабой ака менга зимдан кўз ташлаб-ташлаб қўяркан. — Оқшом девларимни юбориб, сўқир кўзини очдим. Тонг билан бечора ҳовлимизга бош уриб келибди. Кўзидан ёши булоқ бўлиб отилади денг. Ёнида турган ўғли ҳам хўн-хўн йиғлайди. “Табиби ғайб экансиз, олинг, миниб келган “Мерседес”имиз сизники!” деб туриб олди бечора ўғли.

— Олдингизми? — дея жон ҳолатда, кўзлари чақнаб, ҳаттоки ҳовлиқиб кетиб сўради Муродқул шогирд.

Устоз шогирдга сал кибр аралаш, тепадан қаради:

— Мен бу йўлга бойлик орттириш илинжида кирмадим, иним. Мақсадим мол-дунё бўлганида аллақачон тувагим олтидан бўлиб кетарди. Мен бу йўлга дардмандларнинг ҳожатини чиқараман, деб кирганман... Ниятим савоб. Мақсадим элнинг дуосини олиш...

— Барибир, — мингирлади бирдан чўкиб қолган шогирд, — олсангиз зарар қилмасди... Қўл ҳақи дегандай... Маза қилиб юрардик... юрардингиз...

— Хўш, савобталаблар, — деб қолди столига бир амаллаб жойлашиб олган Ҳикмат ака ингичка овозда, — бугун ойнинг охиригиз кунни. Хўш, планни ким бажарди?

Шунда... бирдан кичкина одамга айланиб қолгандай қунишиб, елкаларини ичига тортган Жўрабой ака бош ҳисобчига жовдираб қараган кўйи илтимос оҳангида деди:

— Ҳикматжон... ўзингиз биласиз, ҳозир беморлар дўхтиргаям борма қўйган, бизга ўхшаган табиби ғайбларга мурожаат қиладиганлар ҳам тобора камайиб кетяпти... Халқда пул йўқ...

Бош ҳисобчи “табиби ғайб”га мазахомуз тикилди:

— Унда айтинг девларингизга, пулдор одамлардан уч-тўрттасини бошлаб келсин олдингизга. Уч ойдан бери лоақал планни бажармайсиз. Уят эмасми?

Жўрабой ака итоаткорона тарзда бош эгди:

— Шундоқ ниятлар ҳам бор, укажон... Насиб қилса...

Бош ҳисобчи энди шогирдбаччаларга ўгирилди:

— Сенлар-чи? Олти ойлик қарзларинг бор-а!

Шогирд йигитлар шу таънани кутиб туришгандай шиддат билан бири қўйиб, бири олиб ўзларини оқлашга тушиб кетишдиларки, бу жумлалар тўфони ичида мен фақат:

— Бажарамиз... Кейинги ойда... Бемор кам... Устоз ўргатганларидай... — каби бир неча сўзни аранг тушуниб қолдим...

Қарасам, бу иккала йигитча ҳали-бери гапдан тўхтайдиган эмас. Столидаги қоғозга нималарнидир ёза бошлаган бош ҳисобчи уларни эшитмаяпти ҳам шекилли.

Секин сирғалиб ташқарига чиқдим. Кўлимдаги беш юзта чиптага, муҳр босилган, “Даволаш нархи келишилган баҳода” деб ёзиб қўйилган кўк ранг қоғозчаларга ҳайрон бўлиб тикилиб тураканман, ўзимга ўзим савол бердим:

— Қаерга келиб қолдим ўзи?

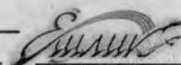
Ажабки, бу саволнинг жавоби ҳам тайёр эди:

— Телбалар мамлакатига...

«МЕН ЎЗИМ ТУҒДИРАМАН!»

Бироқ дастлабки таассуротлар бу билангина тугаб қолмади.

Мен юрагим сиқилиб йўлакка чиқдим. Кейинги эшикка бир қулочча афиша осилган экан. Қизиқиб бориб ўқидим. Унда: “Руҳлар билан даволовчи, машҳур табиб Азимжон туғмасларга фарзанд ато этади, “ис-

сиқ-совуқ” қилади, кўз тегишидан асрайди”, деб ёзилган эди.

Мен ҳали эълонни тузук-куруқ ўқимасимдан бурун туйқусдан эшик шиддат билан очилди ва ичкаридан ўттиз ёшлардаги, рўмоли бошидан сирғалиб, сочлари тўзғиб кетган жувон отилиб чиқдию чопиб ертўладан чиқиб кетди.

Жувон ортидан шошилмай, шимининг тугмаларини солган кўйи қадам ташлаб чиққан қирқ-қирқ беш ёшлардаги, чўққи соқол кўйган киши:

— Чидаганга чиқарган, келин, — деб бақириб кўйди жувон ортидан. — Тоққа чиқмасанг дўлона қайда...

Ёнбошимиздаги хона эшиги гийқиллаб очилди-да, “табиби ғайб” Жўрабой ака илжайганча чиқиб келди.

— Кўлга илинмадим, Азимжон ака? — деб сўради у киши кўзларини ғалати тарзда қисиб-қисиб кўяркан.

Азимжон ака деганлари оғзининг таноби қочиб илжайди:

— Сонига кўл юборсам диконглаб кетди, қургур. Аммо ўзи зўр нарса экан-да... Бадани тирсиллаб турибди-я, тирсиллаб.

— Қисирмикан?

— Ҳа, эрга чиққанига олти йил бўлибди.

— Алдаб-сулдаб, силаб-сийпаб кўндирмадингизми?

— Э, айтмаган гапим қолмади. Ўзи сал асовроқ экан. — Азимжон ака тамшанди. — Аммо-лекин ўзи зўр нарса экан. Қиз боладай-а, қиз боладай.

— Кўнмадим?

— Э, бунақалар ўла қолса кўнмайди. Алдаб-сулдаб, ийитиб иштонбоғини ечиб олсангиз — марра сизники. — Азимжон ака хо-холаб кулди. — Кейин қилаверасиз мазани.

Гап нимадалигини англаб, ижирганиб кетдим.

— Кейин... кейин фарзандли бўлишадими? — деб сўрадим гашим келиб.

Азимжон ака менга шубҳаланиб қаради. Буни кўрган Жўрабой ака кўл силтади:

— Бемалол гапираверинг. Бу укам ҳам ўзимиздан. Янгилардан. Ўзимга шогирд қилиб олмоқчиман. Биотоким бор экан.

— Ҳа, бунақаи... Энди, ука, — Азимжон ака менга синовчан тикилди, — ҳаммаси Худодан. Худога шукр, муолажаларимдан сўнг фарзандли бўлиб кетганлар ҳам бор..

— Акам беш-олти бола ясаб ташладилар, — пихиллаб кулди Жўрабой ака.

— Менга қаранг, ука, — насиҳат қилишга ўтди Азимжон ака. — Мен йигирма йилга яқин сантехник бўлиб ишладим. Бирим икки бўлмади. Тўғри, ичиш планини икки юз процент қилиб бажардим... Мана, Худога шукр, инсоф бериб, бир кечада табиб бўлдим-қолдим. Шундан бери кўлимдан келганча одамларнинг оғирини енгил қиламан, ўқиб қўяман. Худога шукр, беш-олти хотин-халажга айтиб қўйганмиз, уер-буерда бизни реклама қилиб юришади. “Фалончи табиб битта тугмас аёлни туғдирибди”, деган гап чиқса бас, ҳожатмандлар эшигимизга қаторлашиб келаверишади. Одамга яна нима керак?

— Одамларни дуо ўқиб фарзандли қилиб қўясизми?

Сал гашим келиб берган бу саволимга жавобан табиб ишшайди:

— Баъзан ундай, баъзан бундай... Лекин бировни зўрламайман, ўзи рози бўлса қиламан бу ишни... Рози бўлганларини... бир уриниб кўрамиз-да, чиқмаган жондан умид, ахир. Хуллас, баъзиларини мен ўзим туғдира-

ман. Ким билади, эри билан қони тўғри келмаганми ё бошқа бир бало бўлганми, очиги, буни ўзимам кўпда тушунавермайман. Бунинг нимаси ёмон. Савоб-ку, ахир. Тўғрими! Шунинг учун ишга ҳар куни дудланган қолбаса билан қази еб келаман. Баъзан кун бўйи уч-тўрт кишининг ҳожатини чиқариш керак бўлади. Бу осон эмас, укам.

— Қийин, акамга жудаям қийин, — яна пихиллаб кулди Жўрабой ака. — Баъзи кунлари шундай қаттиқ ишлайдиларки, қазиям ёрдам бермай қолади...

— Худога шукр, ҳали бировдан ёрдам сўраганим йўқ, — пичинг қилди Азимжон ака. — Қийналсак ҳам ўзимиз эплаб турибмиз...

Жўрабой ака деганлари ишшайди:

— Аммо-лекин оласиз-да лофниям! Ойда-йилда бировини бир эритиб қолсангиз ҳам дўппингизни осмонга отсангиз керак...

— Энди буни ҳаёт деб қўйибдилар, ука, — қандайдир фалсафий оҳангга гапиришга уринди Азимжон ака. — Баъзан ундай бўлади, баъзан бундай. Инчунин, бирон ўн беш куннинг нарёқ-берёғида ниятга етолмаётганлигимиз боис кўзимиз қонга тўлиб юрганимиз чин...

Шу пайт ертўла эшиги очилди ва бир жувон ийманибгина кириб келаркан, сўради:

— Ассалому алайкум. Кечирасизлар, табиб Азимжон домла керак эдилар...

Домла бир қадам олдинга чиқди.

— Мен Азимжон домла бўламан. Хизмат, қизим.

Жувон бизларга хавотирланиб қараб кўйди. Буни сезган Жўрабой ака мулойим оҳангга деди:

— Уялмасдан гапираверинг, қизим. Биз ҳаммамиз бирга ишлаймиз.

Жувон бошини ҳам қилди ва титроқ овозда бўлиб бўлиб гапирди:

— Менга маҳалламиздаги Хадича хола сизни айтувди... Нафасингиз ўтқир экан... Зора... Етти йил бўлиб қолди...

— Фарзанд йўқми? — қироат билан сўради Азимжон ака.

Жувон бош ирғади.

Жўрабой ака типирчилаб қолди:

— Мен ҳам бир кўриб қўйсам бўларкан...

Азимжон ака унга ўқрайиб қараб қўйгач, жувонга синчков назар ташлади-да:

— Қани, синглим, марҳамат, — дея хона эшигини очди. — Иншоолло, яхши ният қилайлик. Дард берган давосини ҳам беради. Шифо олишни ҳам чидаганга чиқарган...

Жувон бошини эгган кўйи хонага кирди.

Жувон ортидан мўлтираб қараб қолган Жўрабой ака бир-икки бор олдинга интилди ҳам. Сўнг аста Азимжон аканинг қулогига шивирлади:

— Жуда сулув экан-да, қизталоқ... О-оппоққина... Бир қошиқ сув билан ютиб юборса бўларкан... Мабодо ёрдам-пордам керак бўлиб қолса, а, лаббай...

Азимжон ака унга менсимасдан қаради:

— Ёрдамнингизни пишириб енг. Бунақаларнинг уч-тўртгасини эплаш кўлимиздан келади. Сиз бориб музика-пузика кўйиб қўйинг...

Азимжон ака жувон ортидан хонага киргач, эшикни зичлаб ёпди ва, назаримда, ичкаридан кулфлаб ҳам қўйди.

Мунғайиб қолган Жўрабой ака аста-секин юриб бориб ертўла бурчагида турган магнитофонни кўйиб келди. Мен ҳайрон бўлдим.

— Бунинг сири нимада, устоз? — дедим мен магнитофонга ишора қилиб.

Кайфияти тушиб турган Жўрабой ака беҳафсала қўл силтади:

— Бунда сир нима қилсин? Мабодо жувон кўниб қолса, ичкаридаги дупур-дупур ташқарига эшитилмасин деймиз-да. Эҳтиёт шарт...

— Мабодо кўнмаса-чи? — дедим жаҳл билан.

— Кўнмасами? Ҳеч нима бўлмайди. Акам иккита “куф-суф”ини ўқиб, атаганини олиб жавоб бериб юбераверадилар-да.

— Сизнинг ҳам кўнглингиз суст кетдими дейман, а? — деб сўрадим синовчан тарзда.

“Табиби ғайб” алам билан бош чайқади:

— О-оппо-оқ, бир қошиқ сув билан ютиб юборгудай чиро-ойли...

Томоғига бир нима тиқилган Жўрабой ака илдам бориб, ёғоч эшикка қулоғини босаркан, менга изоҳ берган бўлди:

— Кўнадиғанларданга ўхшайди... Кабоб емасак ҳам ҳеч бўлмаса исига бир маст бўлайлик...

Мен ҳайрон бўлиб сўрадим:

— Бу киши... шундай... очикдан-очик... айтаверадими аёлларга?

Ўз навбатида Жўрабой ака менга ажабланиб тикилди:

— Нимани?

Фикримни пардалаброқ тушунтиришга уриндим:

— Анави... ниятини-да...

Жўрабой ака яна пихиллаб кулди:

— Э, бу қизигар Азим илоннинг ёғини ялаганлардан. Эшик тепасига бир иштон осиб қўйган. Ўзингиз биласиз, табибга ихлос қилиб келган аёл лозимда келади-да. Акам ҳам кичик бир дуо ўқиганларидан сўнг “Лозимни туширинг” дейдилар. Тушундингизми? Агар аёл ўз иштонини ўз ихтиёри билан туширса, демак... — Жўрабой ака кўз қисди. — Демак, тайёр бўлгани...

— Иштонини туширмаса-чи? “Ниятинг нима ўзи?” деб домланинг бетини юлишга ўтса-чи?

— Бунинг ҳам йўли осон, укам. Мабодо жувон тўполон қилиб қолса акам эшик тепасида турган лозимга ишора қилиб: “Мен анавини айтгандим”, дея мусичадай пок бўлиб тураверадилар-да... Хи-хи-хи...

Шу маҳал ичкаридан аёл кишининг чинқиргани эшитилгандай бўлди.

Жўрабой ака эҳтирос билан кафтларини бир-бирига ишқаларкан, жойида типирчилаб, ўйноқлай бошлади:

— Акам ҳозир бошлайдилар... Акам айғир-да, айғир... Бу соҳада акамга етадиган эркак дунёда йўғ-ов... Ҳа, акканг қарағай! Бопла!

Худди шу лаҳзада ертўла эшиги шиддат билан очилди. Жўрабой ака шу томонга норози тарзда, афтини буриштириб қаради. Остонада бўғриқиб кетган, жингалак-соч, ўттиз ёшлардаги бир қорувли йигит турарди.

Магнитофондан баланд овозда қўшиқ эшитилаётгани боис йигит бизлардан деярли кичқириб сўради:

— Менинг хотиним шу ерга киргани. Қайси хонада?

Мен Жўрабой акага қарадим. Бирдан ранги ўчиб кетган “табиби ғайб” шоша-пиша елка қисиб, гўлди-рашга ўтди:

— Билмайман... Билмадим... Мен ҳеч кимни кўрмадим...

Жўрабой аканинг ўзини бундай тутиши шубҳалан-тирдими, ҳар қалай, йигит илдам келиб “табиби ғайб”-

нинг ёқасидан чангаллаб, сира яхшилик ваъда қилмайдиган оҳангда деди:

— Хотиним қани? Айтмасанг, бир уриб каллангнинг қатигини чиқараман, тушундингми?

Йигитнинг қўлида жон ҳолатда, ёш боладай типирчилаётган Жўрабой ака бир амаллаб чап қўлини юқорига кўтарди-да, эшикка ишора қилди.

Йигит “табиби ғайб”ни бир кучоқ пахтадай чеккага иргитиб юборди-да, эшикни итариб кўрди. Эшик қулланган эди. Худди шу сонияда ичкаридан аёл кишининг яна бир бор жон аччигида чинқиргани эшитилгандай бўлди. Буни эшитган йигит қутуриб кетди. У уч қадамча орқага чекиниб, сўнг шиддат билан югуриб борди-да, елкаси билан бир урган эди, эшик қўпорилиб тушди.

Ичкарида даҳшатли манзара эди.

Торгина хона.

Тўрда кичкина хонтахта. Хонтахта устида уч-тўртта китоб, турли катталикдаги туморлар. Яланғоч шифтдаги катта михга бир боғ исиріқ осилган.

Бетон полга ташлаб қўйилган гиламча устига кўрпача тўшалган.

Шу кўрпача устида ярим яланғоч Азимжон табиб бояги жувоннинг устига чиқиб олганча...

Йигит ваҳшиёна тарзда ўкириб бориб табибни чангаллаб кўтариб олдию, хонтахта устига иргитди.

Табиб доллаб юборди.

Шу лаҳзада... мен ўз кўзларим билан кўрдим... йигит ёнидан пичоқ чиқарди.

Пичоққа кўзи тушиб қолган табиб жон ҳолатда ўрнидан туришга интила бошлади.

Худди шу сонияда, табиб ўрнидан туришга, қочишга интилаётган маҳал қутуриб кетган йигит пичоқни унинг орқа миясига урди-да, бураб-бураб олди...

Қон фаввора бўлиб отилди...

Манзара даҳшатли эди.

Мен ертўладан қочиб чиқиб кетдим...

Шу оқшом арзон меҳмонхоналардан бирида, тўрт кишилик, сасиган пайпоқларнинг бадбўй ҳиди ўрнашиб қолган хонада тунашга тўғри келди. Бўғилиб кетиб, каталакдай айвонга чиқдим.

Осмон тим қора эди, юлдузлар ҳам кўринмасди.

Бегона макон.

Кўк ҳам бегонадай.

Юрагим даҳшатли даражада сиқилиб кетди.

Бейхтиёр ўзимга ўзим савол бердим: “Мен нима қилиб юрибман бу тупканнинг тубида? Уйим бўлса, жойим бўлса, хотиним бўлса... Пишириб қўйибдими менга аллақандай телбалару бузуқлар орасида? Ахир мен хислат сўрамаганман, бор-йўқ ниятим эл қатори, тинчгина умр кечириш эди, холос...”

Не учун мени бундай жазога маҳкум этишди? Ким мени бу аҳволга солди, ким?

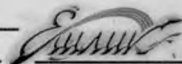
Энди нима қилишим керак?»

Бир кўнглим саҳардан “ҳайё-ҳуйт” деганча қишлоққа жўнаб кетиш эди. Аммо... аммо соғлар орасида телба бўлиб яшаш осон эмаслигига ўзим гувоҳ бўлдим-ку, ахир. Бу ерда юраверай десам, назаримда, яна не-не оғир балоларга гирифтор бўладигандекман...

Аммо нимадир қилиш керак эди.

Ўйлай-ўйлай... эртаси кун яна ўша машъум жойга келдим.

Буни қарангки, эшик ёнида “табиби ғайб” Жўрабой ака иштонини хўллаб қўйган ёш боладай мунғай-

ибгина ўтирган экан.

Сўраб-суриштириб аниқлаганим шу бўлдики, Азим-жон табиб жойида қазо қилибди. Қотил йигитни милиция олиб кетибди. Бир соатлардан сўнг келиб Нозим-жон Ҳасановични ҳам деразаларига панжара ўрнатилган машинага босиб кетишибди. Шогирдбаччалар аллақачон Ҳикмат ака бошчилигида қочиб қолишган экан.

ДАВО ЙЎҚА ҲАМ...

Жўрабой ака билан анча маҳалгача гурунглашиб ўтирдим. Очиги, бу “табиби ғайб”нинг оғзидан баъзан маънили-маънили гаплар ҳам чиқаркан.

Хусусан, у киши менинг ўз дардим борасидаги гапларимни диққат билан эшитгач, шубҳага ўрин қолдирмайдиган даражада ишонч билан ташхис қўйиб ташлади:

— Бу менинг ҳам бошимдан ўтган. Сизга юк тушибди, ука, юк тушибди. Демак, авлодингизда кимдир табиб ўтган. Энди ўша одамнинг қўлини олмасангиз касал бўлиб ўлиб кетасиз ёки бир умр ногирон бўлиб қоласиз.

— Ҳўш, мен нима қилишим керак?

— Бунинг йўли бор. Майли, сизга ёрдам бераман. Сиз мен билан юрасиз. Олти ойда тузалиб кетмасангиз — мен қафил.

Ҳар қалай, шу одамда ҳам бир гап бор-ов. Гаплари, далиллари анча ишончли чиқаяпти.

Бошқа нима ҳам қилардим.

Ноилож “табиби ғайб”га ҳамроҳ бўлдим.

Жўрабой ака вилоятларни кезиб, касалларни даволаб юраркан.

Очиги, беморлар эшикнинг турумини бузадиган даражада гуррос-гуррос оқиб келишмасди. Аммо Жўрабой аканинг тирикчилигини ўтказишга етадиган даражада пул беришга қодир мижозлар ҳамisha топилиб турарди.

Мен учун эса пул унчалик аҳамиятга эга эмас эди.

Мен ўзим ўзимга шифо истардим.

Мен эл қатори, оддийгина яшашни истардим, холос.

Бошидан қолсин хислат-пислатлари ҳам.

Жўрабой ака айтган олти ой тезроқ ўтсаю...

Бироқ кунларнинг ўтиши жуда қийин кечарди.

Одатда, “табиби ғайб” эски усул, яъни уч-тўрт табиб-билишлари орқали борадиган жойида ўзини тарғибот-ташвиқот қилар, шундан кейингина ҳақиқий хислат соҳибидай салобат ва виқор билан етиб келарди.

Тўғриси айтмай, табиб менга тобора кўпроқ суянадиган бўлиб қолди. Зеро уч-тўрт жойда бечора беморларга қўйган ташхисим тўппа-тўғри чиқиб қолиб, нафақат ўша беморларнинг ўзини, балки қариндош-уруғларини, баъзан ҳатто дўхтирларни ҳам ҳайратга солган.

Бизнинг шароитда эса энг тез тарқаладиган хабар — миш-мишдир. Хуллас, мен ҳақимда гап-сўзлар ўзимдан илгарилаб, борадиган жойимизга биздан олдин етиб турарди. Нагизда бизга мурожаат қиладиган беморлар сони кўпайди. Бунга сайин “табиби ғайб”нинг димоғи чоғ бўлар, ҳатто баъзан мени алқаб ҳам қўярди.

Ҳа, мен одамларга ташхис қўярдим. Шундай қаршимдаги мижозга қарасам бас, унинг барча хасталиклари шундоқ менга аён бўлар ва мен дафтардаги битикларни ўқиётгандай барини хотиржам тарзда айтиб бераверардим.

Яна бир бор такрорлаб ўтай. Мен оддий ҳисобчи эдим. Аммо мижозимга бир неча дақиқа диққат билан тикилиб тургандан сўнг кўзларимни юмардим ва қоронғуликдан, зулмат оғушидан чиқиб келаётган оппоқ,

аксар ҳолларда аниқ-тиниқ ҳарфларни ўқий бошлардим. Бу жараён қандай кечеди, ўлай агар, тасаввур ҳам қилолмайман. Мен баъзан ўзимни чет тилидаги матнни ўқиётган озгина хат-саводи бор чаламулладай ҳис этардим. Зеро, мен ўзимнинг оғзимдан чиқаётган “Эпидимимит... анкилоз... цистит... проктит... нефрит... коронарит... инсульт... дистопия... қандсиз диабет... бронхит” сингари лотинча сўзлардан иборат ташхисларнинг аслида не маъно англатишини тасаввур ҳам қилолмасдим. Менинг вазирам — матнни ўқиб бериш эди, холос.

Бу жараён менинг руҳимни енгиллаштириши ҳам бор гап эди. Зеро, мен Жўрабой ака билан сафарга чиққанымдан бери ўзимни яхши ҳис қилардим, ҳеч қаерим оғримасди, иссиғим ошмасди.

Тўғри, Жўрабой ака мен ташхис қўйганимдан сўнг ўзини билимдон табиб қилиб кўрсатишга уринган қўйи мижозимга даво йўллари эринмай тушунтириб кетар ва бунинг учун алоҳида пул ҳам оларди. Бироқ бу нарса мени қизиқтирмасди.

Бора-бора мендаги яна бир хислат намоён бўлди. Яъни мен энди суратларга қараб туриб ҳам ташхис қўя бошладим.

Очиги, мен билмайман, бу не сир, бу не синоат, аммо фотосуратни қўлимга олиб, кўзларимни юмсам бас, зулмат ичида яна ўша оппоқ ҳарфлар пайдо бўлар, сўнг бу ҳарфлар сўзларга айланар ва мен мутлақо хотиржам тарзда суратдаги одамнинг хасталиклар гулдасасини бир бошидан бошлаб айтиверардим.

Фототашхис менинг шухратимни ошириб юборди. Аравани қуруқ олиб қочишга уста Жўрабой ака энди мени “Масофадан ташхис қўя билувчи табиби ғайб” деб ҳам тарғиб қиладиган бўлди.

Энди вилоятлар ва туманларда бизни беморларнинг ўзлари кутиб оладиган бўлишди. Оғзи қулоғида Жўрабой ака иккаламизга тузуккина уст-бош харид қиларкан, нимагадир ўзига тилла гардишли кўзойнак сотиб олди. Сабабини сўрасам, Жўрабой ака:

— Шунга тақсам ҳақиқий табиби ғайбга ўхшаб қоламан, — деди.

Орадан тўрт ойга яқин вақт ўтди. Энди бизнинг аңча номимиз чиқиб қолган эди. Мен бежиз “бизнинг” демардим. Зеро, барча ишларимизда бош-қош Жўрабой ака эди. У киши ҳамisha мени:

— Шогирдим, — деб таништирарди.

Табиийки:

— Шогирди шундай бўлса, устози қандай экан? — деган гап-сўзлар тез-тез эшитилиб қолар, бундан эса “устозим” терисига сиғмай қувонарди.

Ҳа, мен ташхис қўярдим.

Назаримда, “устозим” ваъда берган олти ойдан кейин ҳаммаси ортда қоладигандек, мен яна аввалгидек тинч ва осойишта, эл қатори яшаб кетадигандек эдим.

Бир кун бу борада устозимга маслаҳат солдим:

— Жўрабой ака, айтган вақтингиз яқинлашмаяпти. Бутунлай тузалиб кетаман, а, тўғрими?

Устоз менга ажабланиб қаради:

— Бу ҳаётнинг сизга нимаси ёқмаяпти? Обру бор бўлса, пул бор бўлса...

— Лекин менинг хасталигим...

— Бу дунёда мутлақо соғ одамнинг ўзи йўқ, — деди устозим гапимни чўрт кесиб. — Сиз эса энг соғломлар ичидаги соғломроқ одамсиз. Дунё ўзи касал...

Шунда англадимки, “табиби ғайб” мени қўлдан чиқармоқчи эмас.

Кайфиятим тушиб кетди.

Аммо ўзга иложим йўқ эди. Зеро, мен ўзимни хафа бўлганга солиб, қаторасига тўрт кун ётиб олдим. Аммо бешинчи кунга бориб ҳароратим кўтарилиб кетди, бутун вужудим қақшаб оғрий бошлади. Бошимнинг лўқилашига-ку, чидаб бўлмай қолди...

Ҳа, дардимга даво йўққа ўхшайди.

Бешинчи кун мулла минган эшакдай устозимнинг ёнига итоаткорона тарзда бош эгиб келдим.

Устозим мийиғида илжайди:

— Бу йўлга кирмак ихтиёрингизда эмас, укам, инчунун, кетмак ҳам. Бошга тушганни кўз кўрар...

Шундан кейин бўш қолган вақтларим бунақа хислатлар ҳақида ҳикоя қилувчи адабиётларни қидириб қоладиган бўлдим. Аммо ўқиганларимдан қаноталанмасдим. Дейлик, адабиётларда “экстрасенс” атамасининг “экстра” (ўта) ва “сенсор” (сезги) сўзлари бирлашишдан келиб чиққанлиги ёзилган. Бундай хусусият кўплаб одамларда учраб қолиши ҳам ўхшатиб тасвирланган. Аммо мен излаган асосий саволга жавоб йўқ эди: “Даво қайда? Даво нимада?” Наҳотки энди мен бир умр бошқаларга ташхис кўйиш билан шуғулланиб юрсам? Шу ҳам ҳаётми?..

Бир кун ибтидо суратимни кўлимга олиб, ўзим ўзимга ташхис кўйишга уриндим.

Таассуфки, ҳар қанча уринмай, кўзларимни ҳар қанча юммай, зулмат бағрида на бирон ҳарф кўринди, на бир сўз. Ҳеч нима йўқ... Қоп-қоронғи бўшлиқ... Гуё мендай одам дунёда йўқдай, яшамаётгандай...

Жўрабой ака бу соҳада пихини ёрганлардан экан. Мижозлар оқими сал камайса бас, беш-олти бемор ёнида менинг танамга това, дазмол, алюмин қошиққа ўхшаш нарсаларни ёпиштириб ташларди. Мен баайни масхарабозга ўхшаб, қўлларимни беўхшов кўтарган кўйи шу аҳволда беш-ўн дақиқа турардим. Қарабсизки, текин рекламачилар тайёр-да.

Дарвоқе, шу аҳволдаги суратим бир-иккита газетда ҳам босилган. Шоввоз мухбирчалар устозим айтган гапларга ҳам қўшимча тўқиб-бичиб шунақанги мақолалар ёзганларки, уларни ўқисам ўзим қизариб-бўзариб, уялиб кетаман, очиги, номусларда ўламан. Шу сабабли бу газеталарни бировга кўрсатишга ҳам уяламан. Ахир мен, мухбирлар ёзганидек, болалигимдан табиб бўлишни истамаганман, шунингдек, бир умр халқ саломатлиги йўлида фидокорона меҳнат қиламан, бутун қобилиятимни эл соғлиғи йўлида сарфлайман, деб ҳам айтмаганман. Аксинча, мен ўзим касалман. Мен ўзим шифо истаяпман. Кўлингиздан келса мени тузатинг, ёлгончи мухбирлар! Зеро, мен ҳам одамман, менинг ҳам бошқалар қатори, оддийгина яшагим келади... Мен сизлар оғиз кўпиртириб ёзганларингиздек, табиби гайб-пайб эмасман, томошага кўйилган масхарабоз ҳам эмасман, мен шу дунёнинг бир хаста бандасиман, холос... Нега тушунмайсизлар, нега очиқ ярам устига туз сепасизлар, биродарлар...

Бир кун гурунги устида шундай мухбирчалардан бирига шиғир-пиғир тўқиб туришимни айтиб эдим, қолдим балога, қолдим балога! Эмишки, мен дарҳол барча ёзганларимни шу йигитчага беришим керак экан. Бу мухбир шиғирларимнинг бир қисмини ўз газетасида суратим билан эълон қиларкан-да, сўнг ҳаммасини йиғиб алоҳида китоб ҳолида чоп этаркан. Мен фақат пулини тўлаб турсам бас экан.

Елимдай ёпишиб олган мухбирдан қутулишим осон кечмади.

У десам бу дейди, у десам бу дейди, баччағар.

Ҳолбуки, мен мингирлаб тўқиб юрган ожиз битикларимни биров ўқишини тасаввур этсам уялиб кетаман. Ахир, бу битиклар ўзимники, ўзим учун, шунчаки тўқилган-да...

Хуллас, мухбир кўймади. Охири беш-олти сўм қўлига тутдим-да:

— Мени тинч кўйинг, ука, — деб илтимос қилдим.

Мухбир норози бўлиб кўп гудранди. Бундай диққат қилсам, пулнинг чўғи камлиги уни хафа этган кўринади. Шу сабабли яна бир оз кўшдим, ана ўшандан буён шиғир борасида тилимга маҳкам қулф осиб кўйдим...

Умр эса ўтиб бормоқда эди...

Дарвоқе, ҳар қанча хасис, пулни яхши кўрадиган одам бўлмасин, “устозим” охир-оқибат менга уч-тўрт сўм бериб турадиган бўлди. Ким биледи, балки менсиз ишлари юришмаслигини англагандир, эҳтимол ҳузуримга келиб, менинг менежерим бўлиш истагида эканлигини билдирган кўзлари ўйнаб турган, совуқ башарасиданоқ туллаглиги кўриниб турган бир йигитчанинг мени авраб олиб кетиб қолишидан чўчигандир... Хуллас, озгина сармоя жамғарганимдан сўнг Жўрабой ака сотиб олган янги “Жигули”да уйдан хабар олишга бордим.

Хотиним мени совуққина кутиб олди. Гуё мен уйдан эрталаб чиқиб кетгандай.

Бу муносабат сабабини эса дарҳол илғаб олдим: Ойниса иккиқат эди. Ҳисоблаб кўрсам, уйдан чиқиб кетганимга беш ойдан ошибди.

Бир пайтлар қайсидир китобда ўқигандим: ичингдаги ўйларни билиб турган одам билан суҳбатлашиш нақадар оғир, деб. Мен эса... мен эса ўзимга нисбатан қалбида нафрат зардоби тўлиб турган аёл билан бирга ётишга мажбур эдим. Нақадар даҳшат!..

Бор пулимни ота-онам билан хотинимга бўлиб бердим...

Орадан уч ой ўтиб, қизли бўлганимни эшитдим.

Тезликда уйга келиб, бор топган-тутганимни бериб кетдим...

Топиш-тутишимиз ёмон эмас эди. Тез орада шаҳар чеккасидаги овлоқ маҳаллалардан биридан каталакдай бўлса ҳам бир ҳовли сотиб олдим. Жуда сиқилиб, дунё кўзимга қоронғу кўриниб кетган чоғлари шу ерга келиб, бир-икки кун ёлғиз қолишга, асабларимни босиб олишга уринардим, сира иложини тополмасам, энг ичқари хонага кириб олганча беш-ўн дақиқа бўрига ўхшаб увилардим, шундан сўнг ўзимни сал энгил тортгандай ҳис қилардим. Бироқ... бироқ бу туйғу ортидан аччиқ алам, норизолик, ушалмаган армон ҳислари тўфони бостириб келар ва мен бошимни ёстиққа буркаганча аччиқ кўз ёшларимга ғарқ бўлардим...

Ҳаётми шу...

Йиллар шу тарзда бирин-кетин ўтаверди...

Ҳар икки-уч ойда уйга бориб, тузуккина пул ташлаб келардим. Икки, кўпи билан уч кечага қолардим. Эрлик вазирамни ҳам ало этардим. Тўғри, ўзингдан нафратланиб турган аёлни кучоғинга олиш оғир. Аммо нима қилай. Эҳтиросиз, ҳис-туйғусиз, гап-сўзсиз, эркаллашларсиз ўтган яқинлашув онлари оқибатида бир ўғили ҳам бўлди...

Охирги гал борганимда уйимдан бобомнинг эски дўмбирасини топиб олдим. Қорни ёрилиб кетган эски чолгуга узоқ термулиб қолдим...

Афсус, аҳволим оғирлашмоқда. Ҳолбуки, мен айтмоқчи бўлган гаплар ҳали жуда-жуда кўп.

Не қилайки, бир кам дунё бу, истак бор-у, дармон йўқ...

Шу сабабли, бундан кейин янада мухтасарроқ тарздаги баёнга ўтишга мажбурман. Акс ҳолда, қўрқаманки, битикларим ниҳоясига етмай узилиб қолади...

МЕН ҚОТИЛМАН...

Баъзан у ёки бу туманга, шаҳарга борганимизда шу жойнинг баобрў одамлари бизларни меҳмондорчиликка чақириши одатий ҳолга айланди. Кўп ҳолларда бундай зиёфатлар менинг қобилиятимни намоиш этиш учунгина ташкил этилар ва устозим Жўрабой ака бундай текин рекламадан ҳам жуда усталик билан фойдаланиб қоларди.

Бу каби базмларда менинг вазифам камтарингина эди. Яъни еб-ичиб ўтириш, зиёфат охиридами, ўртасидами, ишқилиб, таклиф қилганларида шу ерда ўтирганларнинг уч-тўрттасига ёки фотосуратларни қўлимга олиб, ташхис қўйиб беришим керак эди.

Одатда, менинг ташхисларимни кўпчилик ҳайратга тушиб, ҳаяжон билан эшитар, сўнг мақтовлар дўлдек ёғилар эди. Тўғри, айримларга ташхисим ёқмас, улар ўзларида йўқ касалликни айтганимни даъво қилиб туриб олишар, аммо мен улар билан баҳслашмасдим. Бунинг ўрнига:

— Яхшиси, дўхтирга боринг, мен қўйган ташхис тўғри чиқишига юз фоиз кафолат бераман, — дердим.

Шундан кейин баъзилар чиндан ҳам дўхтирларга бориб ўзларини кўрсатишар ва ташхисим тўғри чиққанлигини айтиб, бизнинг шуҳратимиз янада ошишига сабаб бўларди.

Бир хил машғулот кишининг жонига тегаркан. Мижоз — ташхис, мижоз — ташхис...

Мен чарчай бошладим. Энди ташхисларни аввалгидек ҳис-ҳаяжон билан эмас, совуққонлик билан кўярдим. Бу ҳунарим энди касбга айланганди.

Аммо бошқа иложим ҳам йўқ эди.

Ахир қаршингда турган одамдан касаллик излаш ва албатта топиш унчалик ёқимли машғулот эмас-ку...

Мен бепарвороқ бўлиб қолдим ва...

Ва ахийри машғум хатога йўл қўйдим.

Туман марказидаги маданият уйи биносида беморларни қабул қилаётгандик.

Тушлик маҳал чарчаб-ҳориб, одатимга кўра ёлғиз кўча айланишга чиқдим. Бинодан сал узоқлашиб, кимнингдир бюсти қўйилган хиёбондаги гулзор ёнидан ўтарканман, уч ёшлар чамасидаги болакайни етаклаб келаётган жувон кўзимга таниш кўрингандек бўлди. Мен кўзларимни катгароқ очдим. Янглишмаган эдим, қаршимдаги жувон Зуҳра эди. Ўша Зуҳра...

Янада очилиб-сочилиб кетибди. Янада гўзаллашибди. Бу гўзаллик, бу латофат шу қадар тенгсиз эдики, баайни кўзларим қамашиб кетди ва мен шошиб нигоҳимни олиб қочдим.

Зуҳра ёнимдан ўтиб кетди. Мени танимади... Тўғрироғи, менга эътибор қаратгани ҳам йўқ. Ахир гўзал аёллар эркакларнинг ўзларига суқ билан тикилиб қолишларига шу қадар ўрганиб қоладиларки, охир-оқибат бунга аҳамият бермай қўядилар. Шундай бўлса-да, мен ошиғич тарзда тескари томонга бурилдим ва деярли чопиб бу жойдан узоқлашдим.

Ҳаллослаб, ҳарсиллаб хонамга етиб келганимдан сўнг ҳам анча пайтгача ўзимни босолмай ўтирдим...

Ҳар туманда битта ёки иккита ғалати табиатли мижозларимиз учрашига ўрганиб қолганман. Улар азба-

ройи зерикканлариданми, ишқилиб, ўзларини ҳамма нарсага қизиқувчан ва энг ғалати томони, ҳамма нарсани тушунадиган қилиб кўрсатадилар. Бу ерда ҳам Акбарқул дегани бор экан. Ўзини “Тадбиркор” деб таништириб, дарҳол устозимнинг назарига тушган ўттиз беш ёшлардаги, айтиш мумкинки, анча хушбичим, ўзига эринмай қараши силлиқ юзидан, аллақандай хушбўй ифорлар таратиб юришидан маълум, мойланган сочларини орқага тараган, ўзига жуда ярашган кийимлар кийган, пойабзали мудом ялтираб турадиган бу одам биринчи кундан атрофимизда ўралашиб қолди. Нима ҳам қилардим, биз мижоз танлай олмаймиз-ку, улар бизни танлашади.

Энда қоладиган томони, ўзини жуда ширинсухан қилиб кўрсатадиган, дарҳақиқат, овози ҳам аёлларники сингари ингичка Акбарқул ака бировга мурожаат қилганида негадир “жоним”лаб қўярканки, рости, илк бор ўзимга қаратилган бундай сўзни эшитганимда сесканиб кетдим. Йўқ, бора-бора кўникиб қолдим. Зеро, бу Акбарқул, мисол учун, “Яхши ўтирибсизми, ука” ёки “ака”эмас, “Яхши ўтирибсизми, жоним” дейишини қанда қилмасди. Майлида-эй, афтидан, бунақа муомала унга сут билан кирганга ўхшайди.

Гапнинг қисқаси, шу Акбарқул деганлари ўзини кўрсатиб, анча-мунча касалликлардан иборат ташхисини эшитиб олгач, индамай чиқиб кетганди. Аммо нимагадир у эртаси куни яна келди.

Олдимда узоқ ўтирди, менга хурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлиб, бир нималарни сўраган бўлди ва, табиийки, икки гапнинг бирида энсамни қотириб “жоним”лаб турди. Мен бу одамни хонадан чиқариб юборолмадим. Илло, Акбарқул ака ўрни келса-келмаси кирган ҳар бир мижозга мени кўқларга кўтариб мақтар, салоҳиятимга ўзи гувоҳ бўлиб, ўзи ишонч ҳосил қилганлигини писанда қилиб ўтиб кетарди. Ўзингни мақтаб турган одамга эса қаттиқ гапиролмайсан... Назаримда, у ниманидир режалаштираётгандек ҳам эди.

— Зўрсиз, жоним, — деди ниҳоят тушлик маҳали яқинлашганда Акбарқул ака чин дилдан. — Сизга ўхшаган одам бутун Ўзбекистонда битта бўлса керак.

Мақтов деса ўзини томдан ташлайдиган устозим гапни илиб кетди:

— Шогирдимни дунёда ягона деб атайверинг ҳеч кўрқмасдан.

Акбарқул ака устозим томон ўгирилиб, ёйилиб илжайди:

— Мен ҳам аслида шундай демоқчи эдим-у, жоним, шогирдингизнинг камтарлигини билганлигим боис...

Жўрабой ака мамнун илжайди:

— Шогирдга аталганларини бемалол биз томон йўллаверинг...

Акбарқул ака пихиллаб қулди.

Билмадим, бир замонлар одамнинг кимлигини кулгусидан билса бўлади, деб ўқиганим ростми ё бошқа сабаблими, ишқилиб, менга Акбарқул аканинг шу тарзда кулиши ёқмайди. Қандайдир нотабиий, зўракимий... Баайни ўзини мажбурлаб хушомад қилаётгандай...

Акбарқул ака олдимизда яна бир муддат ўтирди, устоз-шогирдга ёқадиган гапларни айтди, сўнг, хайрлашиш учун ўрнидан тураркан:

— Сизларни кечқурун бир жойга меҳмонга олиб бораман, — деди.

Очиғи, негалигини билмадим-у, бироқ бу таклиф менга ўтиришмади. Аммо текин таом бўлса ўзини том-

дан ташлашга тайёр Жўрабой ака элбуртдан оғзидан бол томиб миннатдорчилик билдиришга тушганди...

Шу сабабли:

— Уйингизгами? — деб сўрадим ҳар эҳтимолга қарши.

Мўлжални тўғри олган эканман. Тахмин қилганимдай Акбарқул ака:

— Йўқ, бир яқин танишимизнинг туғилган кунига. Ўзи катта тadbиркор, — деди.

Буни эшитиб, дарров рад жавоби беришга шошдим:

— Йўқ, сиз бемалол, танимаган жойда нима қиламиз...

Акбарқул ака бўш келмади:

— Танимасангиз танишасиз. — У бир нарсани сезгандай Жўрабой ака томон ўгирилди: — Тўғрими, уста?

Қарасам, устоз шоша-пиша розилик билдирадиган. Шу сабабли отни олдин қамчилаб, у кишининг нозик жойидан олишга уриндим:

— Туғилган кун бўлса совға-повға олиш керак...

Буни эшитган устозим лаб тишлаб қолди. Зеро у киши ортқича чиқим деса ҳуши бошидан учадиганлар тоифасидан эди.

Орага яна Акбарқул ака қўшилди:

— Совғанинг каттасини мен обораман. У томонидан ҳам еманг. Бунинг устига, сизларнинг борганларингизнинг ўзи энг катта совға. Шундай эмасми, уста?

Бу гап ёқиб кетган Жўрабой ака шоша-пиша бош ирғади:

— Тўппа-тўғри, бўтам. — Шундан кейин устоз мен томонга ўгирилди: — Айтилган жойдан қолмаслик керак, укам...

Хуллас, мени кўндиришди...

Намозшом палла узун-қисқа бўлиб йўлга тушдик.

Келишилган жойда пўрим Акбарқул ака илжайиб кутиб турган экан. Кўлида ялтироқ қоғозга ўралган, устидан қизил лента билан боғланган қутича.

Мен кейинроқ билдим... Афсуски... Акбарқул меҳмондорчиликка умуман чақирилмаган экан. Оила даврасида, уч-тўртта яқин кишилар билан ўтказилаётган туғилган кунга биз увовлон бостириб борибмиз денг...

Чиндан ҳам мезбон маҳаллий тadbиркорлардан экан.

Ўзбекчилик. Келган меҳмонга ким ҳам “кет” дейди. Бизни ҳам хурсандчилик билан тўкин дастурхонга таклиф этишди.

Мезбон Тоҳир исмли ўттиз ёшлардаги, чеҳраси очиқ, аммо нечукдир қорачиқларида ҳам, мунг қотиб қолгандай таассурот уйғотадиган ўктамгина киши экан.

Дастурхон атрофига жойлашиб ўтириб, ҳол-аҳвол сўрашиб, нечукдир жонланиб қолган Акбарқул ака кўмагида танишиб олганимиздан сўнг ошхонадан ликопчалар кўтарган бека кириб қолди. Мезбоннинг умр йўлдоши...

Ҳаётда шунақаси ҳам бўларкан-да... Дунё — тор...

Бу Зухра эди...

Кўнглим бежиз гаш бўлмаган экан...

Мен нима ҳам қила олардим, биродарлар...

Эр билан хотин бир-бирига муносибу мос бўлса шунчалар бўлар-да.

Эр-хотин бир синфда ўқишган экан... Ҳа, баъзан ҳаётда эртақнинг ростга айланганини кўриш ҳам насиб этаркан-да...

Ахир... Эр-хотиннинг бир-бирига самимий меҳрибонлиги, бир-бирини ярим оғиз сўздан тушуниши, айниқса, бир-бирига меҳр билан қарашини кўриб, очиги,

кўзларимга ёш келди. Ҳақиқий Тоҳир-Зухролар бу дунёда ҳам бор экан-ку!..

Оила яқинда қўшни вилоятдан бу ерга кўчиб келган экан. Умуман, айтишларига қараганда бу оилага кўчманчилик хос экан. Уларнинг бир қиз, бир ўғли бор эди.

Елиб-югуриб хизмат қилаётган, кўзлари чақнаётган (бахтиёрлик нишонаси эмасми бу!) Зухра... мени танимади. Бундан ҳам хурсанд бўлдим, ҳам алашим келди. Наҳот бу дунёдан мен ҳеч ким танимайдиган масхарабоз бўлиб ўтсам-кетсам...

Зиёфат авжига чиққан маҳал мендан қобилиятимни намойиш этишимни илтимос қилиб қолишди. Бир-иккита меҳмонга ташхис қўйиб бердим. Кайфиятим йўқлиги боис зардалироқ оҳангда, кескин-кескин гапирдим. Шундаям, гала-ғовур кўтариб менга ўз хайратларини изҳор этишди.

Шу пайт зиёфат бошлангандан бери қаршимда нималарнидир мулоҳаза қилиб ўтирган Акбарқул ака ногаҳон менга юзланиб:

— Уй эгаларини ҳам бир диагнозингиздан ўтказиб қўйинг энди, жоним, — деди очикдан-очик бадхоҳлик билан.

Столга нимадир қўяётган Тоҳир бу гапни эшитиб бир титраб кетганини сездим.

Кўпчилик шу томонга ўгирилишди.

Мезбон хижолатли кулимсиреди:

— Йўғ-э, сизлар бемалол...

Тоҳирнинг пешонасига тер тепчиди.

Тўғриси, бундан хайрон қолдим. Адашмасам, мезбон нимадандир кўркмоқда эди.

Акбарқул ака туриб олди:

— Келинг энди, Тоҳир ака, баҳонада касалликларингизни билиб оласиз.

Тоҳир ранги қув ўчиб бир қадам ортга чекинарган:

— Сизлар бемалол... Одам ўзининг касаллигини билмагани маъқул, шунда ваҳимага тушмасдан узоқроқ яшайди, — деди яна бир бор ва негадир соатига қараб оларкан, жўяли баҳона топган одамдай қувониб: — Ошдан хабар олмасам бўлмайди, — деганча ёв қувгандай тез-тез юриб хонадан чиқди-кетди.

Очиги, мезбоннинг қилиғи шубҳали туюлса-да, бунга унчалик эътибор бериб ўтирмадим.

Меҳмонлар яна ўзлари билан ўзлари андармон бўлиб қолишди.

Акбарқул ака менга қараб, баланд овозда сўради:

— Эрайигит ака, сизни фотосуратга қараб туриб ҳам диагноз қўяди, дейишади, шу ростми?

Мендан аввал устозим жавоб беришга ошиқди:

— Ҳаққас рост. Шогирдим суратни қўлларига олиб, кўзларини юмиб ташхис қўядилар.

— Агар малол келмаса, бир синаб кўрсак.

— Бемалол, бемалол...

Бу гапни ҳам Жўрабой ака айтди.

Мен елка қисиб қўя қолдим.

Инсон боласи нақадар гумроҳ, сўқир бўлади-я.

Мен ҳатто ишшайиб турган Акбарқул аканинг ўрнидан туриб, жавон устида турган суратлардан бирини олганлигига ҳам эътибор бермабман-а...

Хуллас, Акбарқул ака кўлимга бир сурат тутқазди.

Мен суратга ҳатто кўз қиримни ҳам ташлаб қўймабман-а... Шундоқ кўзларимни маҳкам юмдим, бармоқларимни сурат устида юргизарканман, зулмат ичида оқ шаклда пайдо бўлиб, сўнг сўз шаклига кирган ҳарфларни ўқий бошладим:

— Бу киши... жисман анча соғлом, аммо... аммо бу кишининг мижози заиф экан...

Меҳмонхонага бирдан сукунат чўкди. Назаримда пашша учса эшитилгудай эди.

— Бу кишининг мижози заифлиги қай даражада, яъни фарзанд кўришларига умид борми, жоним?

Бу саволни Акбаркул ака берди. Берганда ҳам сўров оҳангидаги бадхоҳлик, ичиқоралик манаман деб кўзга ташланиб турарди. Шунда ҳам кўнглимга ёмон ўй келмабди-я...

— Йўқ, — дедим мен ишонч билан. — Бу киши анча йиллардан бери мутлақо импотент. Фарзанд кўриш тугул... энди бундан кейин ҳам умрларида бирон марта бўлсин қовушолмайдилар...

Меҳмонхона ҳамон муздай сукут оғушида эди.

— Демак, жоним, — ўша оҳангга гапида давом этди Акбаркул ака, — мабодо бу киши яқин орада фарзанд кўрган бўлсалар, демак... демак...

Мендан нима талаб қилинаётганини сезиб турардим. Шу сабабли мазахомуз оҳангга дедим:

— Демак, бу бола кўшнидан бўлган бўлади...

Шу лаҳза кимдир инграб юборди, сўнг чинни идишларнинг чил-чил сингани эшитилди.

Шошиб кўзларимни очдим.

Остонада ранги қув ўчиб кетган Зухра турарди.

Ликопчалар унинг қўлидан тушиб кетганди.

Мен шошиб кўлимга қарадим.

Кўлимда Тоҳирнинг жилмайиб тушган сурати ...

Нима қилиб қўйганимни шундагина тушундим.

Аммо энди кеч эди...

Акбаркул ака хо-холаб кулиб юборди:

— Демак... демак, болалари кўшнидан денг... Айтдим-а, нега улар бир-бирига ўхшамайди деб... Демак, кўшнидан... воҳ-ҳоҳ-ҳа... кўшнидан денг...

Зухра кафтларини юзига босганча хонадан югуриб чиқиб кетди.

Зухранинг шишиб кетган жасадини эртаси куни туман марказини кесиб ўтган катта каналдан топишди.

Ўша куни, Зухранинг жасади топилган маҳал Тоҳирни инфаркт олиб кетди.

Шундай қилиб, мен икки одамнинг қотилига айландим-қолдим...

Ҳазор-ҳазор афсусларки, кўп нарсаларни кейин билиб олдим.

Шўрлик Зухра... бундан беш йилча бурун қаҳратон қишда дарёга тушиб кетган бир балиқчини кутқараман деб простата безининг яллиғланишига учраб, охир-оқибат шу кўйга тушган Тоҳирини шунчалик яхши кўрган эканки, жисмоний яқинликсиз ҳам садоқатли ёр бўлиб юрган экан...

Кейинроқ менга айтиб беришди: Тоҳир кўп бор ажрашаман деган, аммо Зухра кўнмай туриб олган.

Дарҳақиқат, кейинги фарзанд, яъни эр-хотин орзу қилган ўғил кўшни вилоятдаги туғруқхонадан асраб олинган... Бировда шубҳа туғилмасин учунми, Зухранинг ўзи ҳам ўша ерда бир муддат ётган экан... Туғруқхонанинг мудири Акбаркулнинг узокроқ бир қариндоши бўлгану, бир жойда бу гапни оғзидан гуллаб қўйган...

Акбаркул ифлоснинг эса бу оилада қасди бўлган экан. Яъни, у бошқараётган қандайдир бир ишлаб чиқариш цехи синган, бунинг сабаби шундай маҳсулотни Тоҳирнинг корхонасида арзонроқ ва сифатлироқ тайёрланаётгани экан. Бунинг устига, Акбаркул жуда кўп марта хушомад қилиб, “Сизни севиб қолдим” деб келганида Зухра уни қаттиқ қайириб ташлаган. Ифлос Акбаркул қариндошидан эшитган гапни ичида сақлаб, қасд олиш учун пайт пойлаб юрган экан... Шундай маҳал менинг оғзимдан чиққан гап...

“Жоним, жоним”лаб юриб жонимни олди, аблаҳ...

Ахир унинг топшириғини кутганидан ҳам ошириб адо этдим... Бунчалик бўлади деб ўйламаган... Наридан бора “бепуштлиқ” ташхисини қўяди деб кутган-да... Рақибини бир шарманда қилмоқчи бўлган. Балки шу йўл билан Зухрага эришиш хомхаёлида ҳам бўлгандир... Мен эса...

Кеча кўрдим Акбаркулни. Ранги ўчган, кўзлари аланг-жалаң... Саросимага тушган... Лекин... лекин шу одам ҳам менга нафратланиб қаради...

Мен икки одамнинг қотилига айландим.

Мен ўзим суйган, сизинган қизни муздай гўрга тикдим.

Ҳа, Зухрани мен ўлдирдим.

Тоҳирни ҳам.

Қоработир менинг олдимда ип эшолмай қолди...

Икки бола етим.

Биргина менинг айбим туфайли...

Эҳтимол мени қонун жиноятчига чиқармас, эҳтимол мени қамашмас. Аммо виждон-чи...

Нима қилишим керак?

Мен узок мулоҳаза юритдим ва ахийри бир қарорга келдим:

Мен ўлишим керак!

Бошқа йўл йўқ...

Мен кетсам дунё йўқотишга учрамаслиги аниқ.

Нари бора хотиним суюксиз эридан айрилади.

Ота-онам...

Йўқ, бу тўғрисида ўйламаганим маъқул. Зеро, улар ҳақидаги ўй мени аҳдимдан қайтариши мумкин.

Менинг аҳдим эса қатъий.

Куни кеча босинқирадимми ё туш кўрдимми, ишқилиб, Очил бобомни кўрдим. Бахши бобом мендан хафадек, қовоқ уюб, диққат билан қараб турибди... Демак, сафар муддати келди. Бобомнинг мендан норози бўлишга ҳаққи бордир. Балки, мен у кишининг ишончини оқламагандирман. Аммо, очигиға кўчганда, мен бу дунёдан ўзим ўзимдан норози бўлиб кетаяпман-ку... Шундай экан, ўзгалар фикрининг унчалик ҳам аҳамияти йўқдай...

Яна ким билади дейсиз...

Дармоним куриб бормоқда.

Фурсат яқин...

Алвидо, дунё...

Бу дунёга нима учун келганлигини англаб-англамаган бир банданг сени тарк этмоқда.

Сен унга ачинма...

Алвидо...

ЗОМИН ҚАЛДИРҒОЧЛАРИ

Мана, саккиз йилдирки, энг улуғ, энг азиз байраимимиз — Мустақиллик таптаналари арафасида Жиззах вилояти Зомин туманининг гўзал Ўриклисой оромгоҳида мамлакатимиз ёш ижодкорларининг семинар-кенгаши ўтказиб келинади. Ўтган йиллар давомида Зомин анжумани чинакам маънода истеъодларни кашф этувчи, уларга оқ йўл берувчи ажиб бир қўналғага айланди. Шу ерда кашф этилган ижодкорларнинг кўпчилиги бугун қатор китоблар муаллифи, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университети қошида ташкил этилган Олий адабиёт курсининг тингловчиси, Зулфия номидаги давлат мукофоти совриндорларидир.

Бу йил ҳам Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Жиззах вилояти ва Зомин тумани ҳокимлиги, республика ёшларининг “Қамолот” ижтимоий ҳаракати, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги билан ҳамкорликда мазкур анжумани ўтказишга алоҳида тайёргарлик кўрди. Тошкент шаҳри, Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда ижод қилаётган 40 дан ортиқ энг истеъодли ёшлар Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси вилоят бўлимлари томонидан семинар-кенгашга тавсия этилди.

Анжуман ғоят руҳли ўтди. Устоз Абдулла Орипов бошчилигидаги таниқли ижодкорлар Сирождин Саййид, Мирпўлат Мирзо, Умида Абдуазимова, Маҳмуд Тойир, Бахтиёр Генжамурод, Собир Ўнар, Зиёвуддин Мансур, Рустам Мусурмон, Туроб Мақсуд, Чоршаъм Рўзиев, Зебо Мирзаева, Луқмон Бўрихон, Нурбой Абдулҳаким каби қатор таниқли адиблар ва шоирлар, адабиётшунос олимлар иштирок этган гуруҳларда ёшларнинг шеърий, насрий асарлари муҳокама қилинди.

Бугунги адабий жараён, замонамизнинг бунёдкор кишилари, қаҳрамонлари образларини яратиш борасида баҳс-мунозаралар бўлиб ўтди.

Адабиёт ҳамisha давр билан ҳамнафас яшайди. Миллатнинг маънавиятини адабиётсиз тасаввур этиб бўлмайди. Шу маънода ҳар бир истеъодли ёш ижодкор асари ҳам маълум маънода халқимиз маънавиятини юксалтиришга хизмат қилади. Асрлар давомида ўзбек халқи дунёга барча соҳаларда бўлгани каби адабиёт борасида ҳам ноёб истеъодларни бериб келган. Бу истеъодлар юзага чиқишида устоз-шогирд анаъанаси энг катта мактаб вазифасини ўтаб келган.

Анжуман якунига кўра Андижон давлат университети талабаси Икромжон Аслий бош совринга сазовор бўлди. Жиззахлик Зухра Мамадалиева, фарғоналик Жумагул Холмирзаева, тошкентлик Оксана Урмонова, қорақалпоғистонлик Саломат Гулимбетов, сурхондарёлик Икром

Раҳмонлар биринчи, иккинчи, учинчи ўринлар соҳиби бўлишди. Жаҳон тиллари Университети талабаси Бехзод Фазлиддинов эса анжуманинг Муҳаммад Юсуф номидаги махсус совринига лойиқ деб топилди. Ғолиблар ва иштирокчиларнинг барчаси Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Жиззах вилояти ва Зомин тумани ҳокимлиги, ёшларнинг “Қамолот” ижтимоий ҳаракати, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ажратилган қиматбаҳо ва эъзалик совғалари билан тақдирландилар. Қашқадарёлик Нилуфар Умарова Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоллигига, фарғоналик Жумагул Холмирзаева, жиззахлик Зухра Мамадалиева ва сурхондарёлик Илҳом Раҳмон Олий адабиёт курсига ўқишга тавсия этилдилар. Ёшлар ижодини баҳолаган устозлар айниқса, Икромжон Аслийнинг аруз вазидаги бетакрор ғазалларини, қорақалпоғистонлик Зиёда Юсупованинг мумтоз адабиётимиз анъаналарини давом эттириб “Муҳаббатнома” йўналишида “Ишқнома” номли шеърий асар ёзганлигини, фарғоналик эндигина 22 ёшни қаршилаган Жумагул Холмирзаеванинг қатор ҳикоя ва қиссалари билан бирга роман жанрига дадил қўл урганлигини эътироф этдилар.

Уч кун давомида нафақат Ўриклисойда, балки бугун Зоминда адабиёт ва шеърият байрами бўлди, десак муболаға бўлмайди. Устозлар ва ёш ижодкорлар тоғлар бағрида дам олаётган кишилар давраларига ҳам ўзига хос илқилик олиб кирдилар. Яна юзлаб, минглаб дилларда адабиёт, шеърият учқунлари ёнди. Ёшлар қари бирдай ижодкорларнинг ҳар бир чиқишларини қарсақлар ва қийқириқлар билан олқишлаб туришди. Жиззах вилояти ҳокими Убайдулла Ямонқулов ижод аҳлини қўллаб-қувватлаш, ёш ижодкорларга жиззахликларнинг меҳр-муҳаббатининг рамзи сифатида ҳар йили Зомин анжумани ўтказиб келинаётган Ўриклисой дам олиш оромгоҳи Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ихтиёрига берилишини маълум қилди. Бу янгилик барча ижодкорлар томонидан гулдурос қарсақлар билан олқишланди.

Сўзимизни Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Ориповнинг ушбу сўзлари билан мухтасар қилсак бўлади: “Йиллар ўтади. Шубҳасиз, бир кун келиб бугунги ёшлар ичидан ўзбек халқи фахрланадиган, ўзбек номини бугун дунёга тараннум этадиган адиблар, шоирлар етишиб чиқади. Шунда улар сиз қаердан етишиб чиққансиз, деган саволга фахр билан Зоминдан, биз Зомин анжуманининг илк қалдирғочлари бўлганмиз дея жавоб берадилар...”

**Минҳожиддин МИРЗО,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар
билан ишлаш бўйича ўринбосари**

Баҳодир АБДУРАЗЗОҚ

ЮРАГИМ ҚАЪРИДА САДО

Юрак – вужудимда тош қотган сабр,
Юрак – шууримда музлаган лола.
Юрак – тош қаланган қадимий қабр,
Зардоб томаётган синиқ пиёла.

Тун – кўзларимдан томғувчи қароқ,
Куй – қалбни тилғувчи жаллод дунёси.
Ой – сўқир кўлида силкинган чироқ,
Ўзгага аталган унинг зиёси.

Дунё – чироқларга тўлган тўйхона,
Тўй – чархнинг энг сағир бахтига ватан.
Бахт – келин кўксига йиғлар девона,
Бўғзини сиқади оқ ҳарир кафан.

Юрак – кўзларимда музлаган абр,
Зулумот
Ой – келин
Чимилдиқ – булут.
Юрак – янгигина қазилган қабр,
Бахт – ҳижрон кўтарган зил-замбил тобут.

Дунё – чироқларга тўлган тўйхона.

СОНЕТ

Сизни севмоқ қанчалар мушкул,
Пойингизга тиз чўқар кузлар.
Хаёлимни ўрайди буткул
Сочингиздан эшилган иллар.

Сочингиздан эшилган арқон
Нигоҳимга тузоқ бўлади.
Паймонамга кўйилар армон,
Кўйилади, лим-лим тўлади.

Кўйилади, тўлади лим-лим,
Синиб кетар сабр косаси.
Йиглаб изҳор айтади кўнглим,
Самоларни тешиб носаси.

Сизни севмоқ қанчалар мушкул,
Сўлаётир қалбимдаги гул.

ДУКЧИ ЭШОН

Ватан – тиглари танамни тилмаган маъво,
Ватан – фарзандини гадо билмаган маъво,
Ватан – юрагимнинг қаърида портлаган садо,
Дорнинг оғочиди озурда жоним,
Рухи сарҳадларда бедор Эшоним.

Ватан – қиличимдек синган газовот,
Ожиз нигоҳларда музлайди нажот,
Дарз кетган қалбларда мусулмонобод,
Кулади. Тиз чўқди сўнги кўрғоним,
Рухи сарҳадларда бедор Эшоним.

Ҳар марднинг қонига номардлар зомин,
Туфроғ-да лаънатлар Қодиркул номин,
Шаҳидлар ҳаққига дуо қил! Омин!
Синса-да ёғидан тўсган қалқоним,
Рухи сарҳадларда бедор Эшоним.

УМР ТЕНГЛАМАСИ ёхуд МАТЕМАТИК ШЕЪР

Бешак билинг бу дунё барча элдан ўтаро,
Ишонмагил молинга бир кун кўлдан кетаро.
Аҳмад ЯССАВИЙ.

$Ax + Bx - C = 0$ квадрат тенглама

Ечим:

A – вужуд

B – ҳаёт

X – нафс

C – рух

Аксиома: вужуд – нафснинг қули

Ҳаёт – нафсга йўғрилган

Йўғлик – ҳосиласи умрнинг.

Баҳодир Абдураззоқ Қашқадарё вилояти Муборак туманида туғилган. Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультетида таҳсил олган. Республика ёш ижодкорларининг анъанавий Зомин семинар-кенташи иштирокчиси. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Муборак ҳудудий бўлимида хизмат қилади.

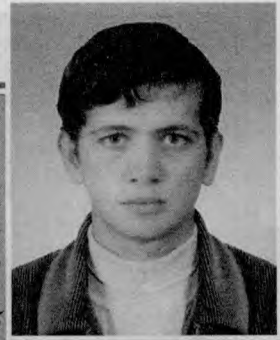
Умид АЛИ

Бу йилги Зомин анжуманида насрда машқ қилаётганлар ҳам анча эди. Улар орасида менга Умид Алининг қораламалари алоҳида маъқул келди. У тиришқоқлик, заҳматқашлик билан ёзади, баён, тасвирга сиқиклик, биқиклик беришга иштилади.

“Дийдор” ҳикоясини бир неча бор ўқиб чиқдим. ҳар ўқиганимда ўзимча нимадир кашф қилдим, хаёлга толдим; ёш ижодкорнинг халқимизнинг донишмандлигига, теран ҳаёт тарзига ошиқлигидан ич-ичимдан қувондим; ҳикояни ўқиб биз чуқур тушунмаслигимиз сабабли жонли, жонсиз мавжудотларга ажратадиган табиатнинг кўз, сўз, қалб илғамас алоқаларининг бирлигини, ана шу бирликдан давомийлик келиб чиқишини англагандек бўлдим.

Бу — Умид Али талантининг илк қуртаги, пайвандқуртак эмас, балки табиий қуртак.

Мен Умид Алига ғоят заҳматли йўлда оқ йўл тилаб, унинг қуртаги келажакда гуллаб-яшнаб хосиятли мевалар тутишига ишонаман.

Туроб МАҚСУД

ДИЙДОР

Ҳикоя

Зах аралаш сичқон ҳиди анқиётган хона ичи зим-зиё — совуқ сукунат ҳукмрон. Гоҳ-гоҳи чий-чийлаб у ёқдан бу ёққа, бу ёқдан у ёққа югургилаб ўтган сичқонларгина жимликни бузишади. Онда-сонда эшик қулфи туширилиб, қия очилади-да уй эгаларидан бири кириб келади. Чироқ ёқилади. Ғубор қўнаверганидан салқи тортиб қолган чироқ жуда ҳам хира нур таратади. Уй эгаси ўзига керакли нарсани қўлига олиб, тагин чиқиб кетади. Қоронғуликка кўниккан ертўла яна қоп-қоронғу олам ичида қолади. Мен ана шу ертўла шифти бошидаги илғакда илиғелиқ турибман. Кўндалангига тушган болорлар сиртига катта-кичик миҳлар қоқилган, турли лаш-лушлар уларда осиелик турибди. Бугун шифтни энлаган ўргимчак уялари менинг бағримни-да забт этган, (нафақат мен) бошқа бўюмларга ҳам ин қўйиб ташлаган. Мен сим илғакда оғганимча—қийшайиб осилиб турарканман, беихтиёр ўйга ботаман. Ғўристондай қоронғу хона гўё хаёлларимдан равшан торгандек ёришиб кетади...

Алла болам, алла-ё, алла,

Жоним болам, шириним-о, алла.

Катта бўл тез, зориқмагин, алла,

Ёлғон касга йўлиқмагин, алла.

Майин товушининг аллақандай сеҳрли оҳанги қўйнимдаги болани элтиб, сармаст қила бошлайди. Мен оҳиста-оҳиста, енгил-енгил чайқаламан. Соҳибимнинг юмшоқ, аллақандай хузурбахш кафтида тебранаман. У чақалоғига алла айтаяпти-ю, гўё бу қўшиқ менга тегишлайди. Алла фақат мен учун яратилгандек. Оҳанги жисму жонимни сеҳрлай бошлайди. Сармаст, гоҳ чанга, гоҳ ўнг томонга тебраниб хузурланаман, мастона-мастона... Охири гўдак ухлаб қолади. Қўшиқ ҳам сусайиб, сўнг тинади. Соҳибам гўдагининг жажжигина юзидан енгилгина ўпич олади-да, кўзғалиб ўридан туради ва эшикка йўналади. Бағримда чақалоқ пишиллаб ором ола бошлайди. Унинг миттигина қоматчасига қараб, ўрганасан, киши. Қаранг, у қандай беғубор, нафис, гўзал. Ёқимтойлигидан ўпиб-ўпиб олгинг келади. Момикдай чехрасининг ширинлигини айтмайсизми... Юмуқ кўзлари пирпираб очилса борми... Кўчоқлаганим сайин унинг илиқ тафти ҳам, дукиллаб уриб

турган жажжигина юраги ҳам, ҳамма-ҳаммаси тотли эканини қайта-қайта ҳис қиламан. Ҳар гал соҳибам гўдагини қўйнимга ётқизаркан, энтикиб кетаман. Боланинг дийдорига ҳеч тўйиб бўлмайди. Эгилчаларини оғзига тиқиб сўриши, гоҳи пигтирлаб оёқчаларини ўйнатиши вужудимни қиздириб юборади. Баъзан онаси кўкрагини тамшаниб эмиши, кўзларини хиёл юмиб роҳатлана сут ичишлари — бу манзараларнинг барчаси завқ бағишлайди. Соҳибам ўнта фарзанд кўрди. Бари қўйнимда улғайишди. Бирок гўдакни бағримга олаётганимда бошқача бўлардим. Узоқ вақт бола ҳидини тўймаганим учунми, унга мушгоқлигимдан бесабрланардим. Шундан бўлса керак, зориқиб ҳисси гангитиб, сархушдай қилиб кўярди. Мен доимо бир парча жонли этни бағримга олишга тайёр эдим. Умрим гўдакларнинг хархашасию инжиқликларини беписандларча четлаб ўтар, ҳар қандай вазиятда ҳам уларни ўзимга оғдириб олишга, ўз мезонимга мослаштиришга ҳаракат қилардим. Ҳеч қаршилиқ кўрсатмай дарров бўйсунган мурғак вужуд эркимга миҳланарди-кўярди. Ногоҳ депсинган қўйи кейин “ақллашган” оёқчалари ҳам бориб-бориб кўникишдан бошқа чораси қолмасди. Эҳ-х, қандай роҳатбахш, файзли қушлар эди-я... Ҳаттоки, баъзан соҳибамнинг ўзи мукка тушиб ухлаб қолади. Боласининг оғзига маммасини солиб, тирагини қасавамга тираганча уйку элитарди. Болақай қорни тўйиб қолган бўлса ҳам чапиллатиб унинг кўкрагини эмар, сўрий-сўрий, ниҳоят ухлаб қолади. Ушбу манзарани қаранг-а: вужуднинг бағримда ором олиши, толган жисмларга аллақандай сурур, кўнгилларни бўшатувчи шуур жамланиб нур билан сугориши жуда ажойиб. Бундан энтикмай бўладими, ҳаяжонланмасдан туриш мумкинми?! Йўқ, асло! Ҳозир ўз-ўзимга боқиб ачиниб кетяман. Ўргимчаклар маконига айланган жасадим бовужуд қават-қават тўқилган тўр уяларининг бағрига сингиб кетган, ўргимчаклар тўрига ўралиб қолганман. Бошимдан пойимга қадар ғимирлаб, югуриб бораётган бу ҳашаротлар тўрини тебратиб мени ухлаганга чоғлаётгандек.

Эҳ-х, эғнимдаги бичама духобаю тўшама силлиқ шойи энди қайда? Қўш бахмал бичама лов-лов ёнарди, чўгдек қин-қизил бўлиб.

Ҳозир-чи, менга кўзи тушганининг кўнгли айниб, ўқийди. Бутун вужудимга сингиб, чирмашиб кетган исқирт тўр пардалар—ўргимчаклар тўқиган либос. Ффу... Эшик зулфи шарақлаб кетди. Ойдин хаёлларим зумда сўниб эшик тирқишидан тушаётган нурга сингиб кетди. Тагин чироқ ёнди... Соҳибам...

У ҳаллослаганча юриб келди-да, рўпарамда тўхтади. Кўрсаткич бармоғини чап ёноғига тираб бошини сарак-сарак қилди. Пастки лабини тишлади. Сезиб турибман, аҳволимга ачинапти. Соҳибам шартта менга узалди-да, илғақдан бўшатиб ерга қўйди. Атрофга аланглаб нимагадир нигоҳи тушию бора солиб қўлига олди. Чўтқок супурги экан... Қуруқ шох-шаббаси қолипти. У ана шу нарса билан бутун азои баданимни ўргимчакнинг ифлос илларидан халос этди. Нўхатдай, тирноқдай ҳажмдаги турфа ўргимчаклар гувиллаб, сакраб, ҳар ёнга физиллаб қоча бошлади. Ё тавба-а, худди кўйнимдан қайнаб чиқаётганга ўхшайди. Қуриб кетгулар, тухум қўявериб болалаб кетган экан. Соҳибам қозонни икки қулоғидан ушламишдай қилиб мени даст кўтарди-да, ташқарига олиб чиқди. Чарақлаб турган кўёнинг заррин нури бутун вужудимга инди. Озодликка чиққан маҳбусдай эркин ҳаво тафтини туйдим.

“Ффу, ая, буни ахлатга ташлаш керак”, - деди афтини бужмайтириб менга кўзи тушган йигит. У бир пастда қаердан пайдо бўлди, билмадим. “Мен бозорга бориб янгисини олиб келаман”, - деди у гапини давом эттириб. “Ҳеч қаерга бормайсан. Болангни шунга боғлаймиз. Ҳозир ойнадек қин ярақлатиб бераман”.

Соҳибамнинг журъатли оҳангидан сал ўзимга келгандай бўлдим.

“Ойи, бунингиз ярамайди, ахир...”

“Бўлди қилсанг-чи, ўзинг шуида катта бўлгансан. Бунинг баракаси бор. Хосиятли бешик бу», соҳибам ўғлининг гапини шарт кесиб бидирлай кетди.

“Неварагинамга насиб қилсин деганман-а...”. Фаҳмича, соҳибам тўнғич ўғлини уйлантирган у келинидан невара кўрган. Энди унинг неварасини кўйнимга оламан. Маза. Яна гўдак ҳарорати. Яна унинг мурғак қалби. Ваҳ-ҳ, интиқлигимни билсангиз эди! Дийдор, мунчалар бесабрман-а! Бир зумда соҳибам айтгани каби “ойнадай” ярақирадим-қолдим. Гарддан бус-бутунича қутулдим. Ғубордан-да холи вужуд, тоза хилқат яна бошқача-да!

“Ҳа, кенжатоӣ, ўқишдан келдингми, болам”, деди соҳибам ёғоч пойимни боз-боз нам латта билан сидириб артаркан, кўча томондан чопқиллаб кириб келган ҳали ўспирин ёшига етмаган болага бир қараб олиб. “Кенжатоӣ” - соҳибам фақат кенжа фарзандини эркалаб шу номда чақирарди—қаранг-а, кап-каттагина бўлиб қолибди. Гўдаклигида ҳам шўх, қув эди. То қўл-оёғини бандилаб боғламаса тиширчилайвериб опасини жонсарак қилиб қўярди.

Кенжатоӣ опасига салом бериб, очиқ деразадан тутун ўрлаб чиқаётган хонага кириб кетди. Сал ўтмай ўша ёқдан қиз боланинг чийиллаган овози чиқди: “Ойи, манавига қаранг, овқатимга пашша туширди!” “Ўвв, ўзи тушди-ку!”—боланинг сохта таҳдидона дўриллагани эшитилди. Соҳибам ишини давом эттириб, ўша тарафга томон бурилиб жаврай кетди: “Ҳов, сен болани-я, ўн учга кираман дейди, ҳалигача ақли йўқ. Опасига кун бермайди-я. Шошмай тур”.

Ҳа-а... кенжатоӣ ўн учга қадам қўйган бўлса, демак ўн йил... орадан ўн йил ўтибди. Шунча вақт ертўлада осегиқ турдим-а... Худди... худдики ўн йил мобайнида қамоқда сақланганману энди муддатим тугаб эркинликка чиққандайман. Шу маҳал кимдир йўрғакланган чақалоқни кўтарганча биз томон яқинлаша берди. Ҳўвон экан. Нотаниш. Қўлидаги бола миқ этмас, мунчоқдек қўзларини онасига қадаб

нимадир демоқчи бўлаётганга ўхшар, бироқ бирор сўз айтишга урина олмай енгилгина ҳомуза тортиб қўя қоларди.

“Ҳай, келин, чилласи чиқмаган болани ташқарига опчиқдингизми-а. Кўз тегади-я, дарҳол ичкари кириг?!” Соҳибам унга беихтиёр қарадио қаддини ростлаб дакки беришга тушди.

“Ойи, ўғлингиз эски бешик чириб кетибди, янгисини олиб келаман деб жон-ҳолимга қўймаяпти”, - деди жувон мулоиймгина қилиб. “Ўзининг мияси чириб кетган. Бу табаррук бешик. Болаларимнинг ҳиди келади бундан. Аҳмоқ, оғзига келгани айтавераркан-да?!” Соҳибамнинг жиғибийрони чиқди. Очиғи, жувоннинг гапидан ранжидим. Бироқ соҳибамнинг мени оқлаши, куйиниб ёнимни олиши хафагарчилигимни ёзиб юборди.

Чириган эмишман. Тўғри, бир оз эскириб оҳорим кетгандир, синиқиб, нурсизланиб қолгандирман. Лекин ҳали куч-қувватим бор. Юзта, ундан ортиғига ҳам бардошим етади. Соҳибамнинг ўнта боласини бағримга олиб, энди неварасини сиғдиrolмайманми?! Ундан кейинги авлодига ҳам бемалол қувватим етади. Соҳибам мени гардан буткул халос этди-да, бош-адоғимдан даст кўтариб ясатиғлик ҳужрага олиб кирди. Менга таниш хона... Худди мана шу уйда ўнта болани кўйнимга олиб катта қилганман. Ҳа, ҳа, шу ернинг ўзгинасида.

Ўримни топдим. Аввалгидек уйнинг тўридан жой олдим. Соҳибам қўлтиғига қистириб турган тахлоғлик алланимани қўлига олди-да ёзиб юборди. Яшнаб кетдим. Бу нарса менинг кадрдон либосларим эди. Халиям қўёдай ёниб турибди. Шунча йил гард юқтирмасди, бирор четини-да йиртмасдан асраган баҳмал бичимлар худди ҳозиргина бўйимга мос ўлчаб тикилгандек. У эғнимга ташлаб мени ясангира бошлади. Чақалоқ тағига тўшаш учун кичкина кўрнача, икки қаричлик дўмпайма болинча. Яна тағлик лаш-лушлар. Тувак ҳам, ҳатто сумақлар ҳам ўша-ўша. Буларнинг бари ўн йил авайлаб асралган, бирор жойи кемтилмаган, лаблари учмаган эди.

Ёстиқча остига одатдагидек рўмолчага туйилган қулча, гармдори, пичоқча, қайроқтош ва қалампирмунчоқлар қўйилди. Рисоладаги урф тагин давом этди. Исириқ тутуни бўй-бастимни эгаллаб, бутун вужудимга сингиб, сўнг, хона ичи бўйлаб тарқалди.

Ниҳоят мен муштоқлик билан қутган дақиқалар ҳам етиб келди. Соҳибамнинг жажжигина невараси кўйнимга кирди. Бу боланинг ширинлигини...

Кўз очиб-юмгунча чақалоқ асирим бўлди-қолди. Боғлаб танғилган танаси қимирлай олмас, фақат мунчоқдек қўзлари атрофга боқиб маъноли жовдирарди. У туриб-туриб йиғлаб юборди: “инга-инга”.

Тебрана бошладим. Менга таниш қўшиқ янграй бошлайди. Фақат овоз яна ҳам майинлашган, оҳанг куйида оналикнинг дастлабки кунларидаги ҳаяжон, титроққа монанд кўнглил торлари тўлқинланарди.

Қайта-қайта тингласам-да, ҳеч тўймайдиган, боз эшитгим келаверадиган қўшиқ орзу-умидлар куйини ўзида зоҳир этган, бир маромда жаранглаб сас таратаётган садо дилтортар эди. Беғубор гўдакнинг тароватини ёйган бу куйда меҳр, муҳаббат бор—боқий эзгуликка ундовчи нур мавжуд. Бир вақтлар соҳибам айтган оҳанрабо навоини энди жўшиб-жўшиб келини куйларди. Бу қўшиқ ҳамон давом этапти:

*Икки қўзим аймоғи-ё, алла,
Юрагимнинг қаймоғи-ё, алла.
Худо берган чирғим-о, алла,
Қақликчадай сайроғим-о, алла,
Алла болам, алла, алла...*

Ҳамроқул АСҚАР

СУВ ЭДИМ, ТОҒУ ТОШДА СОЙ БЎЛИБ ОҚДИМ

ҲАМҚИШЛОҚЛАРИМГА

Мени кучоғида улғайтган қишлоқ,
Сендан олганим кўп, қарзим каттадир.
Товонларим тегиб чатнаган тошлоқ,
Шу азиз тупроқлар менга отадир.

Қарзим узолмадим онажонимдан,
Отамдан қарзимни ёполмай қолдим.
Бу сархуш кўзларим очилгани дам,
Уларнинг изларин тополмай қолдим.

Оғир дамларингда бел туролмадим,
Узрим қабул этгин, муғлиғ синфдош.
Олисларда тенгиб эл бўлолмадим,
Дейди шоирингни кечир, қариндош.

Сендан ҳам қарзим кўп, кўҳна қабристон,
Кимлардир ёнингдан чўчиб ўтибди.
Кичик қишлоғимдан қанчалар инсон
Сокин оғушинга кўчиб ўтибди.

Умр ўтаверар, шу ҳаёт тоғли,
Тоғлар отаверар офтоби балқиб.
Қадрдон дўстларининг қутлуғдир ёди,
Кўз ёшлар келади ичимдан қалқиб.

Тўю ҳашамларда тилаклар айттай,
Яхши кунинг кўриб яшнайти дилим.
Ўғил тўйларингда чой ташиб юрай —
Мотамли кунингни кўрмайин, элим.

Кундузининг кечадан қанча фарқи бор,
Ҳар қандай ғарбнинг ҳам охир шарқи бор.
Барча рақамини йиғ, сўнг ёқиб юбор —
Кул қолса, шу кулнинг анча нархи бор.

Умр кино эмас асло, дўстгинам,
Уни қайта-қайта кўйиб бўлмайди.
Унинг муаллифи Яратган эгам —
Жонга тегса ҳамки, тўйиб бўлмайди.

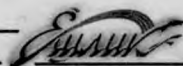
Бой бўлиш азобин бойлардан сўра,
Ой бўлиш азобин ойлардан сўра.
Миниб чопсам дейди ҳар битта нокас —
Той бўлиш азобин тойлардан сўра.

Ўзимни йўқотсам, сени топарман,
Сал кўринмай қолсанг, йиғлаб чопарман.
Тоғ маҳал елканга қиров кўништи —
Ўзимни ечарман, устинг ёпарман.

Гоҳо, сиқилади кўкрак қафасим,
Омонат туюлар олган нафасим.
Онаси бағрида бир гўдак ухлар —
Менинг шу болага келди ҳавасим.

Гоҳо шамол бўлиб сочинг тарайман,
Агар, сал тикилсанг ерга қарайман.
Кечаю кундузи сени ўйлайман —
Не қилай, борим шул, шунга ярайман.

Бир дўстим кўп қиммат тошим бор, дейди,
Яна хўп ақлик бошим бор, дейди.
Кун бўйи далада тер тўқди деҳқон —
Кел дейди, бир коса ошим бор, дейди.

...
 Яшадик бир калом, сўзга талашиб,
 Гоҳ қийик, гоҳ шахло кўзга талашиб.
 Тўрт кунлик дунёда уч кун меҳмонмиз –
 Умр ўтди бир парча бўзга талашиб.

...
 Ҳаёт–устахона, кўҳна, ғаройиб,
 Ямаб ясқалади буида имконлар.
 Келиб, кетаверар мажруҳ у майиб –
 Ҳар кунни туғилмас комил инсонлар.

...
 Оталарни асрай олмадик,
 Дилда армон, кўзда жолалар.
 Эгов бўлиб дунёга келдик –
 Асрармикан бизни болалар.

...
 Бу ойдин кечалар нақадар гўзал,
 Кунни соғинамиз тун келган маҳал.
 Билмасмиз биз учун қай бири афзал –
 Кечами, бутунми, абадми, азал...

...
 Кўз эдим, термулиб ёшланган эдим,
 Сўз эдим, топталиб ғашланган эдим.
 Минг йилки касбим шу отиб, ботаман –
 Сен тўхта деганда бошланган эдим.

...
 Онасиз ўсдик биз, Она меҳрини,
 Китоблардан ўқиб, хатлардан ўқиб.
 Даҳшатли туш каби ўтди болалик –
 Синглимнинг кўзига қарайман қўрқиб.

...
 Новда барг ёзмаса, кимдир йўништи,
 Юлдуз нур сочмаса, демак сўништи.
 Ногаҳон боғингда хуш бўй таралмиш –
 Билки гул шохига булбул кўништи.

...
 Сув эдим, тоғу тошда сой бўлиб оқдим,
 Акс эдим осмонларда, ой бўлиб оқдим.
 Сой бўлганим ёлғон, ой бўлганим ёлғон,
 Токи сенга етгунча лой бўлиб оқдим.

...
 Кўзимнинг нури дердим, нури ҳам кетди,
 Сўзимнинг дури дердим, дури ҳам кетди.
 Муҳаммадсиз Маккадай кўнглимнинг Мадинаси –
 Уйимнинг фариштаси, дури ҳам кетди...

БИР СЎЗ СЕМАНТИКАСИ

Семантика – сўзнинг маъно хусусиятлари ҳақида баҳс юритадиган соҳа. Маълумки, тилдаги барча сўзлар муайян маънога эга. Шунинг баробарида улар маънонинг энг умумий хусусиятларига кўра ҳам ўзаро фарқланади. Масалан, тилдаги сўзларнинг асосий қисми объектив борлиқдаги нарса, белги ёки ҳаракат ҳақидаги тушунчани билдиради: сув, тупроқ, оқ, текис, ўқимок, ёзмок каби. Улардан айримлари, жумладан, ёрдамчи сўзлар (билан, учун, ва, агар) эса тушунча ифодаламайди. Шунинг учун уларда лексик маъно бўлмайди. Уларнинг фақат семантик хусусиятлари ҳақидагина сўз юритиш мумкин.

Маълумки, сўз бирикмаси ўзаро икки ёки ундан ортиқ сўзларнинг бирикувидан ҳосил бўлади. Сўз бирикмаси, аввало, грамматик ҳодиса, унда сўзга хос бўлган кўп маънолилиқ, омонимлик, мажозийлик ҳодисалари кузатилмайди. Табиатан, сўз мавҳум, сўз бирикмаси эса конкрет ҳодиса. Сўз тарихий категория, у олдиндан мавжуд, сўз бирикмасининг эса тарихан қолипи бўлсада, у сўзловчи нутқида ҳеч қандай тайёргарликсиз, хоҳлаган пайтида реаллашади. Сўз, одатда, сўз бирикмасини ҳосил қилишда материал вазифасини ўтайди. Сўз лексиканинг, сўз бирикмаси эса синтаксиснинг ўрганиш объектидир. Ўзбек тилшунослигида сўз бирикмаси бўйича қилинган ишлар сони анчагина. Улардан энг сўнгиси – Х.Хайруллаевнинг “Сўз. Сўз бирикмаси ва гапнинг предикативликка муносабати” тадқиқотида шу мавзу бўйича рус тилшунослари, жумладан, Виноградов таълимоти тасвирида шаклланган қарашларга бирмунча объектив, танқидий муносабат сезилади. Шу нуқтаи назардан, Х.Хайруллаевнинг тадқиқоти совет даврида яратилган илмий ишлардан тубдан фарқ қилади. Ваҳоланки, тадқиқотчи, сўз бирикмаси мавзуси доирасидаги энг кам ўрганилган предикативлик масаласини ёритишга ҳаракат қилган. Мана шундай масалалардан бири, шубҳасиз, ўзбек тилида билан кўмакчили бирикмалар синтаксисидир. Ф.Абдуллаев “Сўзлар қандай бошланади?” рисолида сўз бирикмаларининг формаси ва синтактик муносабатларни ифода этиш масалаларига батафсил тўхталиб, ёрдамчи сўзлар ва кўмакчилар олган сўз-

ни бошқарув ўзбек тилида кенг тарқалаётганини таъкидлайди. Унинг фикрича, бу – адабий тилнинг функционал ривожланиши ва рус тилининг баракали таъсири натижаси. Бизнингча, ёрдамчи сўзлар ва кўмакчилар билан сўз бирикмалари ҳосил қилиш кенг тарқалаётганлиги рост. Лекин бунда рус тилининг баракали таъсири масаласи баҳсли, деб ўйлаймиз.

Фан ва техника тамаддуни туфайли инсоният ҳаётига компьютер, интернет, космос, қўл телефони, факс сингари кашфиётлар чуқурроқ кириб бормоқда. Бу ҳол адабий истеъмолда билан кўмакчисининг қўлланиш доираси кенгайишига сабаб бўлди. Жумладан, компьютер билан шуғулланмоқ, интернет билан уланмоқ, қўл телефони билан боғланиш, факс билан мулоқот, кейс комбайни билан ўрмоқ ва ҳ.к.

Дарслик ва қўлланмаларда таъкидланганидек билан кўмакчисининг маъно оттенкалари хилма-хил. Жумладан: биргалик, қурол-восита, ҳаракат, вақт, иш-ҳаракат объекти, ҳолат, мақсад, жараён маъноларини англатади. Ҳолат: «Шу ўринда Те-мур бобомизнинг нафақат садоқатли амирларига, балки ўз ғанимларининг мардларига ҳам ҳурмат билан қараганларини эсламоқ фойдадан ҳоли эмас...» (Ш.Холмиров эсселаридан фойдаланилди – Муаллиф). Биргалик маъноси: «Хуррам ака гапини тугатиб, онам билан шивирлашиб олди-да, баралла эълон қилди». Восита-қурол: «Бир қўлида каноп билан боғланган бир тахлам кичик-кичик китоблар... плашининг олди очик, йироқ сафарга отланган зиёлини эслатарди. Гап бор, - деди бўшаган қўли билан бир нарсани тепадан пастга босгандек қилиб». Пайт: «Эшикдан киришимиз билан Абдулла Пушкин жилдларини менга узатди...»

Замон тақозосига кўра билан кўмакчисининг семантикасида иккиёқлама ўзгариш кузатилади. Биринчиси, билан кўмакчисининг қўлланиш доираси кенгайиши, иккинчиси – чекланиш. Жумладан: пичоқ билан кесмоқ-пичоқда кесмоқ, телефон билан гаплашмоқ-телефонда гаплашмоқ-телефон орқали гаплашмоқ ва ҳ.к.

Ижтимоий ҳаётдаги янгиликлар натижасида восита, қурол, ҳолат (тарз) маъноларининг қўлланиш доираси кенгайди. Бу асосан, тил тарихида бўлмаган сўзларнинг пайдо бўлиши билан характерланади. Яна шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, нутқимизда пайдо бўлган восита, қурол маъноларини англатувчи сўз бирикмалари, жумладан метро билан келмоқ-метрода келмоқ, самолёт билан кетмоқ-самолётда кетмоқ, машина билан етмоқ -

машинада етмоқ сингари конструкциялар моҳиятидан унчалик катта ўзгаришга учрамаган. Чунки бундай бирикмалар тарихан илгаридан ўз қолипига эга. Жумладан: от билан келмоқ, арава билан келмоқ сингари.

Билан кўмакчиси ўзбек тилида, асосан, кўмакчи, баъзан эса боғловчи вазифасида ҳам келиши мумкин. Туркологларнинг фикрларига асосланиб, билан кўмакчиси аслида бирлан сўзидан келиб чиққанлигини эътироф этади. Адабий тилда билан кўмакчисининг била, ила, -ла шакллари ҳам учрайди. Тўғри, бу кўпинча бадий адабиёт тилига хос хусусият. Кўпгина манбаларда ила, -ла шакллари шеърий тилига хос дейилади. Аммо таниқли ёзувчи Ш.Холмиров насрий асарларида, жумладан эсселарида билан кўмакчисининг тўлиқ ва қисқарган шакллари кенг равишда қўлланилганини кузатиш мумкин. Чунончи: «Ўша ерга етдик ва кимларнингдир ишораси ила айланма зинапоёга йўл олдик». (Ш.Холмиров «Бинафша ҳидланг, амаки» эссесидан) «Учкун Назаров ...атрофга нописанд назар ила қараганича сигарет чекарди. Дўстларим сергак нигоҳ-ла менга тикилишар, райком котиби ўчоқ бошида экан, шу пайтда ўтиб келди». (Ўша асардан).

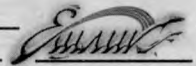
Бу сатрларда ижодкор ишораси ила, назар ила, нигоҳ-ла бирикмаларида билан кўмакчисининг қисқартма шакллардан фойдаланар экан, бу билан асар тилига поэтик бўёқдорлик ва эмоционаллик бахш этади. Ш.Холмиров асарларидан билан кўмакчисининг барча маъно турларига етарлича мисоллар топиш мумкин. Масалан:

- ...уларнинг чулдирашларини завқ билан тамоша қилардим. Кейин жаҳл билан у ёққа ҳатлаб ўтди. Сўнгра қандайдир изтироб билан тушунтирди. (Ш.Х.)

Умуман олганда, билан кўмакчиси конкрет ва мавҳум маъноли отлар билан келиб, ҳаракат-ҳолатнинг юзага чиқишида восита бўлган предметни ифодалайди. Ҳаракатнинг қандай содир бўлганлигини англатган бирикма кўчма маъноли бўлиши мумкин. Масалан: Кўз қири билан ишора қилмоқ сингари.

Хулоса қиладиган бўлсак, билан кўмакчисининг функционал ривожланиши ва унинг қўлланиш доирасининг кенгайганлиги ўрганиш ва тадқиқ этишнинг муҳимлигини кўрсатади.

*Замира МИРЗАКАРИМОВА,
ТВДПИ «Шарқ тиллари ва ёзуви»
кафедраси катта ўқитувчиси.*

НОЗАНИН

Нозаним, бир умр иззатда, эъзозимдасан,
Куйлагайман то абад васфингин, хуш созимдасан.

Айланиб тегрангда, асло мен кетолмасман узоқ,
Субҳидам елларга розим сўйласам, розимдасан.

Илтифотинг қишда ҳам қалбимга қайтаргай баҳор,
Ҳамдамимсан меҳрибон, кўкламим, ёзимдасан.

Мен мудом ишқ шаънига шодон мақом куйлар эсам,
Бир ўзинг, эй сарвиноз, "Гулёр"у "Шаҳноз"имдасан.

Ахтарим, ойим, қуёшим, суюк жонона қиз,
Қудратим, бахтимдасан, омад ва парвозимдасан.

Дилбарим, ошуфта Аслий мойилингдир бир умр,
Покиза кўнглимдасан, шеърий сарафрозимдасан.

АСЛИЙ

Асолат АҲМАДҚУЛ қизи

Асолат Аҳмадқул қизи — 1970 йил Жиззах вилояти, Янгиобод тумани Наманган қишлоғида туғилган. 2004 йил Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика унiversитетини битирган. Айни дамда Республика таълим марказида ишлайди.
"Ёшлик" да илк бор чиқиши.

Сени соғинганин сўйлади кўзим,
Соғинчдан сарғайиб тўкилди кичрик.
Ўжар руҳим қулоққа олмай сўзим,
Борса бузилибди биз билан кўприк.

Қирғоқда турганича руҳим мустар,
Кўреаки, қолмабди бирорта изинг.
У муҳаббатни унутишга қистар,
Рўзгор ташвишлари ўғлинг ҳам қизинг.

Сен бахтли кимсадай мағрур ўтасан,
Унда нега армон чўккан кўзларинг?
Мени унутганинг такрор айтасан —
Исми меникига ўхшайди қизинг...

Бир кунда неча бор чорлайсан уни
Айт, кимни эслатар сенга ушбу ном?
Аввал гурур этагин тутиб маҳкам
Кейин тақдиримиз қиламиз бадном.

Менинг умидим ҳам қолди-ку сағир,
Ҳатто яшашдан ҳам кетаман безиб.
Эҳ билсайдинг, менга қанчалик оғир —
Керакмаслигимни қолганда сезиб.

Бу кун ҳижрон мени қийнади ёмон,
Кўзимни йўлларга михлади соғинч.
Бераҳм шубҳалардан ўртанганим он
Бошим силаб юпатар ҳоксор илинж.

Келасиз... кутаман.. ноумид-шайтон,
Қалбим саҳролари гулга тўлади.
Бу мени ҳижроннинг устидан ёзган
Энг сўнгги шикоят шеърим бўлади.

ЎҒЛИМГА

Мен ота меҳрига тўймадим, ўғлим,
Отали тўкис бахт насиб этмади,
Йиллар ўтса ҳамки кўзим ўнгидан,
Отанинг сиймоси нари кетмади.
Яратганга ёлвордим тунлар,
То тонгача тинмади ёшим,
Кун ботгунча йўллар қарадим,
Қайтсалар қўйиб деб пойига бошим.
Оллоҳимга етди ахирри нолам,
Унутмаган экан мен ғариб қизин,
Сени менга берди ёруғ кун, болам
Боссин деб ўйлабми отанинг изин.
Сенга бағишладим қалбим сеҳрини,
Оллоҳдан сўрадим Сулаймон тахтин,
Кўзларингда кўрдим отам меҳрини
Кўлларингда отам кафтининг тафтин.

Нилуфар УМАРОВА

МЕҲРИМНИ
СИЗЛАРГА ИЛИНДИМ

Мехр...
Майда ташвишлардан
Эзилиб толиб,
Оғриқлар туфайли,
Нимталанган рух
Сенинг тор қулбангдан
Тирилиб қайтар.

Мехр...
Қадоқ кафтинг
бунчалар илқ,
Бағринг кенгликлардай
Бирам кенг-ёруғ,
Мовий осмонингдан
Тўкилар байтлар.

Мехр...
Мен ўзимни
Англайман сен-ла,
Кетсанг,
Ҳадисиз қолар
Дилдаги бўшлиқ.
Келсанг,
Таъзим айлаб,
Бор овози-ла
Кўнглим розларини
Ўзингга айтар.

Сира аямадим боримни,
Йўғимда чидадим, сўз
демай.
Сотмадим иззатим,
оримни,
Яшадим ҳеч кимдан панд
емай.

Қоқилдим сўқмоқли
йўлларда,
Юксакка парвозлар
айладим.
Армонни гоҳ кўрдим
гулларда,
Ўзимни курашга
шайладим.

Юрагим гўёки яримта,
Умиднинг суратин
нақшлар.
Меҳримни узатиб
кафтим-ла,
Сизларга илиндим,
яхшилар.

Олимжон ҲАЙИТ

Муаллиф ҳақида:

Олимжон ҲАЙИТ 1965 йили Фарғона вилояти, Бувайда туманида ту-
рилган. 1996 йилда ЎзМУ ўзбек филологияси факультетини тамомлаган.

“Соғинч” шеърый тўплами нашр қилинган.

“Ёшлик” да илк бор чиқиши.

ТИЛИ ҚИСИҚ

Аёл

Ҳикоя

Собир пиённинг ҳовлиси, агар чамалаб кўрилса, ўн беш сотихдан кам эмас. Лекин шўр босган қуп-қуруқ ер. Кўча тараф ўраб қўйилган кесак деворнинг ҳам ҳар ер-ҳар ери кўчган. Икки хонагина пастак уй эса оғилхонага бирлашиб кетган.

Санобар опа қисир сигирнинг тагини тозалади. Сўнг оғилхонадан тўғри айвонга ўтди. Даҳлизга кирмоқчи бўлган маҳал рўпарасида Маманазар дўкондор турганини кўриб қўрқиб кетди.

— Вой, келинг, кўшни...

Дўкондор ўсиқ мўйловини бир-икки силаб, Санобар опага жаҳл билан тикилди.

— Синглим, мана, эринг ўлганигаям икки ой бўлиб қолди. Ҳамма маросимларингни ўтказиб олдинг ҳисоб. Ҳа, энди мундоқ қарз-парзни узишнинг ўйлагин-да!.. Ўзинг биласан, мениям кўчада ётган ортиқча пулим йўқ... Сен зориллаб турганинг учун берувдим... Шунча кутдим, ўзинг билиб чиқавермадинг...

Санобар опа буни кутмаган эди. Қарзларни бирон йил ичида узаман-да, дўкондор ўша пулларга қараб қолмагандир деб ўйлаганди. Шунинг учунми, бирпасда қадди букилиб, мунгайиб қолди.

— Тўғри, кўшни, — бошини ердан кўтаролмай гапирди аёл, — қарзим борлигини, тезроқ узишим лозимлигини биламан. Аммо... Ўзингиз кўриб турибсиз-ку... Бугун қарасам, бир кило ун олишгаям пулимиз қолмабди... Ҳайрон бўлиб тургандим... Буям етмагандай, анави қисир сигирим қурғурам оёғида зўрага турибди... Нима қилишимни билмай қолдим, кўшни... Тўғри, олдингизда тилим қисик...

— Ис, энди бунақа гапларинг борми?.. — Маманазар дўкондор аёлнинг йиғлаб бошлаганига ҳам эътибор бермай, кутилмаганда ҳовлини бошига кўтариб бақира бошлади: — Қарз олаётганингда буларни ўйламагандинг... Ўзи шунақа, пулни қайтариш қийин... Пул ана шунақа ширин, ҳа!.. Йўқ, мен ҳеч нарсани билмайман, агар кеч-гача юз эллик мингга қайтармасаларинг... Ўзим биламан нима қилишни... Етар шунча қўйиб берганим...

Дўкондор жаврай-жаврай, уйига чиқди. Санобар опа қон йиғлаб ҳовлининг уёғидан-бўёғига юрган бўлди-ю, беихтиёр яна оғил тарафга йўл олди. Ичкарига кириб

не кўз билан кўрсинки, қисир сигири ётиб олиб бетиним хирилларди. “Ахир... Боягина бир яхши турганди-ку!.. — жон талвасасида шивирлаб сигирни ўрнидан турғазмоқчи бўлди Санобар опа. — Нима бало ураяпти ўзи бизни?.. Энди бу кўргилигам бормиди менга?! Энди нима қиламан?.. Ўлиб қолса қаерга чопаман?.. Бошимни қай деворга ураман?”

— Эна, энди нима қиламиз? — Салима кечкурун Санобар опанинг ёнида ётиб ваҳима аралаш гап бошлади. — Анави дўкондор яна чиқса нима деймиз?.. Пулимиз йўқ-ку, ахир!..

— Э, қизим-ей, сенам юрагини ўртайсан-а!.. Худо бир йўлга бошлар...

— Йўқ, эна, нимагадир юрагим гаш... Бу кунимизам ҳолва бўй қолмасайди деб қўрқаман...

Салима гапини тугатиб улгурмасдан ҳовлини номигагина тўсиб турган кўча эшиги тарақлаб очилиб Маманазар дўкондорнинг бақирган овози эшитилди.

— Ҳой, Сано, чиқ буюёққа!.. Пул тайёрми?.. Қарзимни опчиқиб кетсам бўладими?..

Санобар опа гандираклаганча тўғри уйга кириб келаётган дўкондорни кўриб қўрқиб кетди.

— Кўшни, ахир... Мастсиз-ку!.. Дамингизни олсангиз, эрталаб гаплашсак бўлмайдими?

— Нима-а?.. Вей, ўзинг кимсан-у, менга ақл ўрғатишни ким қўйибди сенга?.. Ичган бўлсам, ўзимнинг пулимга ичганман-ку...

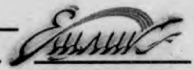
Салима онасининг ҳақоратланишига чидаёлмади. Шартта дўкондорнинг йўлини тўсди-да, умрида биринчи марта эркак кишига тик қаради.

— Уятсиз, нимага энамни сўкаси?.. Уйимиздан яхшиликча чиқиб кетмасангиз, ҳозироқ маҳаллани чақираман!..

Дўкондор кайф бўлса-да, Салимани таниди, она-болага кўлини бигиз қилди.

— Вой, менга деса ундан каттасини чақирмайсанми?

Санобар опа бу одам билан тортишиб ўтириш бегойдалигини тушунди шеклилли, қизини четга тортиб, дўкондорга ялинишга тушди:

— Жон кўшни, бизга раҳмингиз келсин!.. Аҳволимизни кўриб турибсиз-ку!.. Улмасак, узамиз қарзимизни, ҳа!.. Узолмасак уйингизда чўрилик қилишга розиман...

— Мана бу бошқа гап... — Дўқондор жонланиб Салимага бошдан оёқ қараб чиқди. — Гапни шундан бошлаш керак эди... Локигин чўри бўлиб сен эмас, қизинг ишлайди...

— Бу нима деганингиз?.. — Санобар опа кутилмаган гапдан ранги бўзариб аста орқага тисарилди. — Қизим ҳали ёш... Мана, ўзим қанча иш бўлса бажаравераман... Салимамни чўриликка қўйиб қўймайман...

— Э, сенларминан тортишиб ўтиришга вақтим йўқ... Мен гапимни айтдим... Эрталабгача ўйлаб кўриш... Кўнмасанг, аяб ўтирмайман! Эсингда бўлсин!..

Дўқондор гандираклаган кўйи уйига йўл олди. Санобар опа қизини маҳкам кучоқлади-ю, ўкириб йиғлаб юборди.

— Қизим, бир иложини топиб сени кўздан пана қилмасам бўлмайди шекилли! — Ичкари уйга киришгач, Санобар опа Салиманинг бошини силаб ўксик оҳангда гап бошлади. — Ҳали ўн гулингдан бир гулинг очилмай туриб жувонмарг қилишданам тоймайди бу ҳароми... Олдида тилимиз қисик бўлгандан кейин...

— Қизиксиз-а, мени нима қила оларди... Қўлидан ҳеч нарса келмайди...

— Йўқ, сен билмайсан Маманни... Ҳеч кимдан ҳайикмайди... Қаерга бораркансан-а?.. Ё Янгиқўрғондаги Ойша холангникига жўнатсаммикан?.. Шунақа дейман-у... Уям жа узоқ қариндош-да!.. Қолаверса... Бизга кўзи учиб ҳам турмагандир...

Салима тушунди. Онаси бекорга қайғурмаётганини англагандай бўлиб беихтиёр кўзига ёш олди.

— Эна, сиз ҳадеб қайғураверманг!.. Кўчада қолиб кетмасан... Фақат... Сизни қандай ёлғиз қолдириб кетаман?.. Маман ўлдириб-негиб қўйса нима қиламан?.. Йўқ, қўлидан келганини қилсин. Ҳеч қаерга бормайман!

— Қизим, сен айтганимни қил!.. Гапимга кирсанг, кам бўлмайсан... Менга ёмонлик қила олмайди... Сен, яхшиси, Янгиқўрғонга боргин-да, холангникига киргин... Кўкрагингдан итариб чиқармас... Эрта-индин ўзим ҳам хабар оламан сендан... Менга сени жонинг омон бўлса, бас...

— Эрталаб кетсам-чи, эна?.. Ярим кечаси қаерга бораман? Кўрқаман...

— Йўқ, қизим... Эрталаб анави ярамас чиқади. Сен унинг кўзига кўринмаслигинг керак... Ўзим сени бирор-та таниш мошин учраса чиқарвораман... Юрагим гап, қизим!.. Сен ҳали қиз боласан... Қаёқдаги бетингдан бузилгурни деб ҳаётингни балчиққа ботирма дейман... Сендан бўлак мени ҳеч кимим йўқ, тушунсанг-чи!..

Санобар опа барибир қизини ёлғиз қоронғида қўйиб юбора олмайди. Фақат тонг ёришиб, катта йўлда ўткинчи машиналар кўпайгачгина Салимани бир “КамАЗ” машинасига солиб жўнагди. Ҳайдовчи элик ёшлардаги, камсуқумгина одам бўлиб кўринди. Бунинг устига, онанинг қайта-қайта илтимосларига жавобан:

— Худога шукр, мусулмонман, бировнинг ҳасмига қайрилиб қарамайман, - деди.

Шунда ҳам она анчагина қизи кетган томондан кўзини узолмай йиғлаб турди.

— Ҳой Сано, қани қизинг?.. Буёққа чақир-чи!..

Остонага омонатгина чўкиб ўйга толган Санобар опа кўча эшиги ёнида бўйинини ғоз тутиб турган Маманазар

дўқондорни кўриб истамайгина ўрндан кўзгалди. Ҳозир бу эркак кўзига шу қадар ёмон кўринардикки, қани кучи етса-ю, мажақлаб ташласа...

— Қизимни нима қиласиз? Мана, менминан гаплашаверинг!

— Сени бошимга ураманми?.. Ҳозир мен бу ерда буйруқ бераман... Сени гаширгилигинг йўқ, шунга биласанми?.. Мен аҳмоқ юз элик мингга бериб қўйи-иб чув тушиб ўтирибман... Вей, умринг бўйи ишласанг топилмасдинг сен унақа катта пулни... Чақир дедим қизингни!..

Санобар опа дўқондорнинг кўзига тик боқди.

— Қизим йўқ... Яхшиликча бизни тинч қўйинг!.. Бўлмаса маҳаллани чақириб...

— Сен ҳали мени кўрқитадиган бўлдингми?.. Ҳали шунақа қилиқларинг бормиди-а?.. Сендақаларни танибини тортавериб...

Аёл тўсатдан эшик ёнидаги паншахани олди-да, Маманазар дўқондорга ташланди. Дўқондор жон ҳолатда ўзини четга олдию, диконглаб қочиб қолди.

Ўзини Муҳаммаджон деб таништирган ҳайдовчи онанинг қораси кўздан йўқолиши билан гўёки тезликни оширган бўлиб қўлини Салиманинг сонига текизишга урина бошлади.

Кўрқиб кетган қиз бурчакка биқиниб олди.

Худди шу пайт орқадаги парда сурилиб ўттиз ёшлардаги, майкачан, жундор кўкракли йигит хомуза тортанча пайдо бўлди ва қизга очикдан-очик суқланиб қаради.

— Қанчага келишдиларинг? — деб сўради у шеригдан.

Муҳаммаджон кулимсиради.

— Э, ўзи оёқ остидан чиқиб қолди. Холасиникигами боряпти экан.

Жундор йигит истехзоли тиржайди.

— Катта аммасиникига бўлса керак-да. Хўш, қанча сўрайсан?

Салима нима гаплигини тушунмай ҳамон бурчакка қисилиб турарди.

Жундор йигит мураса оҳангига ўтди:

— Ўтган ҳафта сендай қизни бир кунга олти мингга олиб юргандик. Майли, сенга етти берамиз. Розимисан?

Гап мазмуни онгига етиб борган Салима даҳшатга тушди.

— Йўқ! Йўқ! — деб чинқириб юборди у.

Жундор йигит ҳайрон бўлиб елка қисди.

— Камми? Ҳа, ана, яна минг кўшдик. Ё... ҳали қиз боламисан? Қани, бир синаб кўрайлик-чи...

Йигит жундор қўлини қиз томон чўзди.

Даҳшатга тушган Салима жон алпозда эшик очилдиган тутқични торғди ва эшик салгина очилган маҳал ўзини ташқарига олди.

Йигит бақадай қотиб қолди.

Машина кескин тормоз бериб тўхтади.

Муҳаммаджон билан шериги чошиб келишганида ҳаммаёғи тирналган-ёрилган Салима қора қонига беланиб ётар, базўр ихрарди.

Муҳаммаджон аввал жундор шеригига, сўнг йўлга қаради. Тонг саҳар бўлгани учунми йўлда булардан бошқа улов кўринмасди. Муҳаммаджоннинг фикрини уққан шериги аста сўради:

— Қуёнми?

— Қуён!

Иккала ҳайдовчи машина томон чошиб кетишди.

Санобар опа кўчага чиққан маҳал дарвоза қаршисига “Жигули” келиб тўхтаб, ундан бир милиционер тушди.

— Кечирасизлар, менга Салима Собирова исмли қизнинг ҳовлиси керак эди! — деди у ҳовлига кўз югуртириб.

Қизнинг номини эшитган Санобар опа ҳам безовталаниб қолди.

— Нима? Қизимми?..

— Биласизми, - сўзида давом этди милиционер каловланиб., - бахтсизлик юз берган... Бечора қизнинг ўлиги топилган... Катта йўлдан... Машина уриб кетганми... Бунни ҳали экспертиза аниқлайди... Шунга...

— Нима-а?.. Нима деяпти у?.. Қизим нимага ўлади?.. — Санобар опа даҳшат ичида қичқариб юборди. — Менинг болам қани?.. Ким ўлдирди уни?.. Нимага ўлдиради?..

Олтинқўрғоннинг торғина кўчаси бир зумда қийчув бўлиб кетди.

— Вой-до-од, боламини кўрсатинглар!.. Салимамни кўр-

сатинглар менга!.. Энди нима қиламан?.. Кимга суянаман-ан?.. Қанисан, Мама-ан?.. Уйнинг куйиб кетгур Ман, қаниса-ан?..

Ана шундан кейингина бу ишларга дўкондорнинг алоқаси борлигини маҳалла аҳли тушунди. Тожиниса дастурхончи норғул йигитлардан бир нечасини олиб қўшни ҳовлига чопди. Улар дўкондорнинг қўлларини қайириб кўчага олиб чиқишди. Ҳар қанча ўзига ишонган бўлмасин, дўкондор маҳалладошларига қарши чиқишга журъат этолмади.

Санобар опани зудликда касалхонага олиб кетишди...

Яқинда йўлим тушиб қишлоққа бордим. Санобар опа шифохонадан чиқибди, лекин ҳасса таяниб юрибди. Маҳалладошларининг айтишига қараганда, опа танишбилишларидан қарз олиб бўлса ҳам қизининг маъракаларини эл қатори ўтказиб олибди... Қўни-қўшнилари, қишлоқдошлари, қариндош-уруғлари олдида тилим қисик бўлиб қолмасин деган-да бечора...

ЖАЖЖИ ТАДҚИҚОТ

Умид ХЎЖАМҚУЛОВ

ДАРЁЛАР ТУТАШГАН МАНЗИЛ

Ўзаро ижодий таъсир масаласи адабиётнинг анча нозик ва жуда муҳим томонларидан биридир. Чунки ҳар қандай ўзига хос ижод ҳам ўзаро ижодий таъсир маҳсули бўлиб, шунинг натижасида шаклланади, мукамаллик касб этади. Зеро, устоз, шогирд, тажриба, намуна каби тушунчалар заминида ҳам аввало ўзаро таъсир масаласи ётишини ҳисобга олсак, унинг аҳамиятини янада кучлироқ сезиш мумкин. Шу маънода айтиш мумкинки, ўтган асрдаги адабиётимиз ривожига залворли ҳисса қўшган Ғ.Ғуллом, Ойбек, А.Қаҳҳор, Миртемир, Ҳ.Олимжон, М.Шайхзода, Зулфия, А.Орипов, Э.Воҳидов каби забардаст ижодкорларнинг бир-бирларига ижодий таъсири, шубҳасиз, кучли бўлган. Шунинг учун ҳам уларнинг ижоди мавзу ва ғоявий жиҳатдан бир-бирдан кескин тафовут қилмайди.

Ўзбек адабиётининг заҳматкаш ва зукко шоири Миртемир ана шундай ўз устозларига кучли эътиқод қўйган ва ўзидан кейинги авлод вакилларига кучли таъсир эта олган ижодкор саналади. Шоирнинг “Устозга атаганим” ва “Майли...” деб бошланувчи шеърларини кузатиш жараёнида унинг устоз ва шогирдларига муносабати ҳақида маълум тасаввурга эга бўлиш мумкин.

Маълумки, шоирнинг “Устозга атаганим” шеъри Ойбекка бағишланган. Унда қўлланилган бадий мукам-

мал истиоралар воситасида шоирнинг Ойбек шахсига ва ижодига бўлган муҳаббати ойдинлашади. Миртемир наздида шеърят инсон маънавиятида беқиёс аҳамиятга эга бўлган “ҳикмат дарёси”; унинг ҳис-туйғуларини жунбушга келтирувчи, тингловчини ром этиб, уни руҳият ва илоҳиёт оламига етакловчи “сеҳр дарёси”дир. Ойбек шеърляти Миртемирда гўё дарё каби таассурот қолдирар экан, унинг ҳар бир тўлқинида теран маънолар, ҳар бир қатрасида дардчил кўнгилларга даво бўлувчи кечинмалар мужассамини кўради шоир.

*Тўлқинида юз бир қуёш жилоси,
Ҳар қатраси не-не дарднинг давоси,
Бўйларида ўсар меҳригёси,
Мавжига жўш уриб учолсам дейман.*

Шоир бундай жўшқин ва серсув дарёни она тупроғимиз учун нақадар зарур эканлигини айтиш билан Ойбек шеърлятининг халқимиз маънавиятидаги ўрнини баланд тутди.

Шеърда “чўл” истиораси шеърятга ташна қалбларга нисбатан қўлланилган бўлса, “сув” истиорасида эса шоир ўша ташна қалбларга гўзаллик уруғини сочиб, эсте-

тик завқ улашувчи сўз санъатини назарда тутати.

Миртемир ижодкор сифатида қатор бадиий мукам- мал асарлар яратган, халқнинг севимли шоирига айлан- ган бўлишига қарамай камтарона лутф билан ўзини Ой- бекона ижод дарёсида бир тўлқин каби ҳис этади.

Миртемир ижодидаги табиатта ошуфталик, унинг сир- синоатларидан, гўзаллигидан ҳайратланиш ҳисси Ойбек ижодидан юққан бўлса ажаб эмас. Зеро, ижоднинг бу қиррасида ҳам иккала шоирда ижодий яқинлик, туташ фазилятлар кўзга ташланади. Дейлик, иккала ижодкор- нинг ҳам пейзаж лирикасида баъзан табиат ҳодисалари- ни инсон характерига хос хусусиятларга қиёслаш та- мойили устиворлик қилса, баъзиларида инсон табиатнинг зарраси эканлиги, табиат тилсимларининг олдида инсон тафаккурининг ожизлиги қайта-қайта таъкидланади. Масалан, Ойбекнинг “Малак каби гўзал бир қуш, Тол шохига келиб қўнди”, “Тонг отаркан қизил чечак, Бир қиз каби қулиб чиқар” каби мисраларида қушни малак- ка, тулни табассумли қизга ўхшатиш орқали табиатни жонли мавжудот каби эъозлайди. Миртемир эса “Ҳар япроқ, ҳар новда, норасида шох, Баҳор оғушида рози, беармон”, “Шудринг маржонлари тақмиш сабззор, Сувларга узал- миш толларнинг илки” каби мисраларида шудрингни маржонга, тол новдаларини инсон илқига ўхшатиш билан табиат ва инсон ўртасидаги бирликни таъкидламоқчи бў- лади. “Норасида шох” бирикмаси орқали шоир табиат- нинг беғуборлигига, унинг инсон меҳрига ташна эканли- гига ишора қилади.

Устоз ва шогирд ўртасидаги лирик кечинмалар яқин- лигини кузатар экансиз, ижодий ишнинг мураккаб жара- ён эканлигига яна бир қарра амин бўласиз.

Миртемирнинг “Майли...” ва Э.Воҳидовнинг “Бар- ча шодлик...” деган шеърлари орқали мавзуга диққат қилайлик.

Иккала шеърда ҳам шоирлар ўзларининг ижодий анъаналарини сақлашган. Бирида халқона оҳанг, содда ва равонлик устунлик қилса, бирида аруз вазнига хос вазминлик етакчи. Миртемир таъсирчанлигини ошириш учун градациядан фойдаланиб, мисралар оша мазмун ва оҳангдорликни чуқурлаштира боради.

Майли бўлишайлик — боғларни сен ол,

Чўл менга қолсин.

Дарёларни сен ол, тоғларни сен ол,

Кўл менга қолсин.

Агар кўлларни ҳам оламан десанг,

Сой қолсин менга.

Агар қуёшга кўл соламан десанг,

Ой қолсин менга.

Агар ой ҳам керак дер экансан, ол,

Юлдуздан кўл торт.

Оқ тунлар айшини сургин бемалол,

Кундуздан кўл торт.

Э.Воҳидов эса табиат ва жамиятдаги қарама-қарши воқеа-ҳодисаларни мисраларда мангикан бирлаштириб, лирик қаҳрамон руҳиятини суратлашга интилади.

Барча шодлик сенга бўлсин, бор ситам, зорлик менга,

Барча дилдорлик сенга-ю, барча хушторлик менга.

Сен менинг жонимни олгин, мен сенинг дардинг олай,

Барча соғлик сенга бўлсин, барча беморлик менга.

Лирик қаҳрамонларнинг руҳиятига диққат қила- диган бўлсак, яна бир қизиқ ҳолатни кузатиш мумкин. Миртемирда ёрнинг ўта инжиқлиги лирик қаҳрамон кай- фиётига таъсир этади ва унинг нутқдаги аксини шоир маҳорат билан ифодалайди. Мисралар оша вазиятнинг чуқурлаша бориши натижасида лирик қаҳрамоннинг нут- қи бирмунча кескинлашади. Оқибатда, “менга қолсин” бирикмаси банд охирида “кўл торт” бирикмаси билан алмашадики, бу ҳам мисрадаги мазмунга мосдир.

Бу жиҳатдан Э.Воҳидов қаҳрамони анча вазмин. У маънуқасига бор нарсаларни тухфа этади, барча ситам- ларга рози бўлади. Шунда ҳам ўзини айбдордек санайди:

Сенга шеърни битсин Эркин, йиртиб отмоқ ўз ишинг,

Касби инкорлик сенга-ю, айбга иқдорлик менга.

Иккала шеърда ҳам “кундуз” ва “тун” образлари бор. Қизиги шундаки, устозу шогирдда бу образлар икки хил талқин қилинади.

Маълумки, “Тун” образи адабиётда аксарият ҳол- ларда фожеа, зулмат, келажакнинг умидсизлиги каби сал- бий маъноларни ифодалайди. Миртемир эса бу анъана- дан чекиниб, “тун”га ижобий маъно беради. Тўғрироғи, у туinning ошпоқ рангини кўради ва маънуқасига бу тан- сиқ тухфани барча роҳат-фароғатлари билан тақдим эта- ди: “Оқ тунлар айшини сургин бемалол...”

Умуман, адабиётнинг уфқи кенг, санъат имконият- лари эса чекланмаган. Ойбек, Миртемир ва Э.Воҳидов- ларнинг ўзаро ижодий муносабатлари эса ўша бепоен имкониятларни янада теранроқ англашга ундайди. Зеро, бу уч забардаст шоирнинг ижодидаги яқин ва ўхшаш жиҳатларда ҳам уларнинг ўзига хос услуби, ижод маҳсу- ли ва жараёнига муносабатлари ўрқин аке этади.

ЎКТАМОЙ

Мунаввар Ғам ичра дилшода кўнглим

* * *

Бармоқ билан шеърлар ёзаман
 Заминнинг дардини кўчириб.
 Кўзимдаги дилгир сувратни
 Кўнлар ташлолмайди ўчириб.
 Қуёш ёғду сочар бошимда
 Ғир-ғир эсар теграмда шамол.
 Девлар тўсиб турар қуёшни,
 Шамол тегмас бағримга не ҳол.
 Етказолмай топганин отам
 Енг учига артади ёшин.
 Йўқсизликнинг қошида эгар,
 Эгилмаган ул мағрур бошин.
 Бармоқ билан шеърлар ёзаман,
 Яшил юрагимга ботириб.
 Ҳақ маҳримга тўшиган юракнинг
 Қолмагунча сиёҳи қуриб.

* * *

Бағримни эзади ҳижронлар юки,
 Дилгир юрагимда армонлар қўли-қўли.
 Турналари бевақт ташлаб кетилган
 Осмондай бу кўнглим хувиллар бўм-бўш.

Уфқ—ийгилардан қизарган кўзим,
 Хаёл—орзулардан тўқилган чилвир.
 Қизарган кўз билан кўкка боқаман
 Тўрт томоним қибла, ғам живир-живир.
 Эзгилиб букилар шамишоддек қаддим,
 Кетганларга айтсинг, ўзига қайтсин.
 Муштдек юрагимда тоғдек ҳижрон бор,
 Ҳижрон юрагида нима бор, айтсин?

* * *

Менинг гариб кўнглим, ғамбода кўнглим,
 Мунис орзулари бир шода кўнглим.
 Томмас меҳрларга ташналар бўлган,
 Мунаввар ғам ичра дилшода кўнглим.
 Менинг сендан ўзга дилафзорим йўқ,
 Мен сенга сундим, ўзга зўрим йўқ.
 Сени гўлханларга ташласа фироқ,
 Алдаб юпатмоққа бир мадорим йўқ.
 Жисмим оташга сол, зарра ёнамасман,
 Жону жаҳонимсан сендан топмасман.
 Раҳм қил, бошимда минг битта савдо,
 Наҳот билганингдан ҳамон қолмасан?
 Мен қора қунигга яраб ўтарман,

Ют десанг, бир тоғдек ғамни ютарман.
 Лекин бу умидли фоний дунёда
 Сендан бир осуда қуни қутарман,
 Мунаввар ғам ичра дилшода кўнглим.

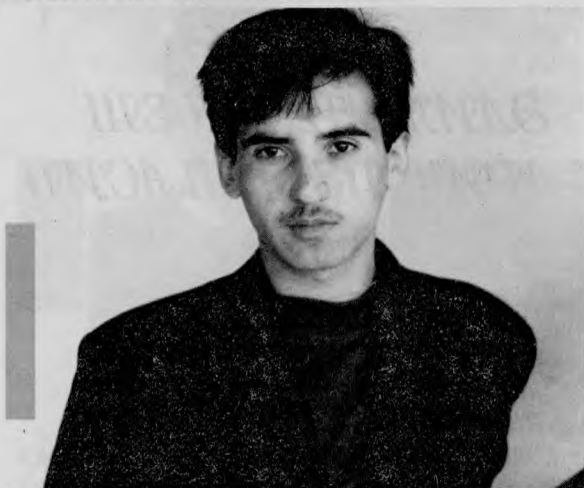
* * *

Орамизда сирли кўнрик бор,
 Олиб борар қалбларга бу йўл.
 Намозшомгул, биздан хабар ол,
 Юраккинам, ҳижронларга кўн.
 Гарчи бизнинг бу дардлар оғир,
 Лек кўтарар кўнрик бузилмас.
 Биз боғлаган ипсиз риштани
 Хоҳламасак ҳеч ким узолмас.
 Бу йўлдан гоҳ кўтариб ғамни
 Гоҳ шодликни ташиб ўтганмиз.
 Жуда-жуда чўзилди фироқ,
 Бу йўлдан бир хабар қутганмиз.
 Эркагина умидларимиз
 Толиб борар мадори қолмай.
 Эгилмоқда метин бу кўнрик
 Созишларни кўтара олмай.

Орамизда сирли кўнрик бор...

ЮРАК

Минг ишвада келди,
 қора кўзга сурма тортиб,
 хушрўй кеча.
 Шамол мастонавор тентир,
 Жамбулларни
 Эҳтиросла куча-куча.
 Байрамга чиққандай
 Намозшом гуллари
 Қулгусин йиғмайди.
 Эшитилар яқиндан
 Хўрсиниб-хўрсиниб,
 Бир қушча йиғлайди.
 Сиёҳранг шодликка заминнинг кўзлари
 қолади ўрганиб.
 Ваҳм келар, келмас раҳм,
 Чиройли йиғлаган
 Тузоққа илинган
 қушчани кўргани.

ТИМСОЛ

Ҳикоя

Маҳмуд Қидиров редакция биносидан чиқиб, журналистлар ўтирадиган қаҳвахона томон юрди. Қаҳвахона ишхонанинг ёнгинасида, Маҳмуд Қидиров санагани бўйича уч юз қадам чиқади. Қаҳвахонага яқинлашди. Ичкарида Абдухолиқ Қалқон ва Денгиз Наимов ароқ ичиб ўтиришган экан. Киргиси келмади. Қаҳва ичмоқчи эди. Орқага қайтди. Автобус бекати томон юра бошлади. Парк ичидан ўтмайди. Парк ичида кекса дарахтлар унга кексалигини эслатишади.

Ўзбек чоли ҳассага суянади. Маҳмуд Қидиров ҳассага суянмайди. Кекса дарахтлар Қидировга ҳассани эслатишади. У дарахтларни тушунади. Дарахтларни кимдир тушуниши керак-ку. Йўқ, унинг ўзи кекса дарахт, умрини ўтаб бўлган, баргини тўкиб бўлган, томири қуриб бўлган, яшашга, бўй чўзишга қучи қолмаган дарахт. Ёш дарахтлар қаҳвахонада ўтиришибди. Уларга ҳаваси келади. Ва ҳаваси келмайди. Улар билан гаплашгиси келади. Ва гаплашгиси келмайди. “Фойдаси йўқ. Яшашнинг фойдаси йўқлигини билиш учун етмиш уч йил яшашимга тўғри келди. Англашнинг бемаънилигини билиш учун, аҳ-хе, қанча китоб ўқиш керак бўларкан”.

Костюмининг ички ўнг чўнтагидан конфет олиб оғзига ташлади. Автобус ана-мана келиб қолса керак. Ана-мана келиб қолмаса ҳам майли, бир соат ёки икки соат келмасин. Шошилаётгани йўқ. Шошилиб бўлди. Олдин китоб ўқиганда оғзида эриётган конфетнинг таъмига маза қилгандай, миясида адабий қахрамонларнинг ҳаракатини англаб ҳиссиёти жўшарди. У бекатгача нима ҳақда ўйлаб келганини эсламоқчи бўлди. Нияти, аслида ичидаги тушқун кайфиятни йўқотмоқчи. Бу ҳиссиётни сўзга, кейин гапга айлантирмоқчи эмас. “Ёлғизликдан” деб қўяқолади, холос. Ҳая, нима ҳақда эди. Йўқ, ҳеч нарса ҳақда ўйламабман-ку. Одам ўзини ҳар замон алдаш ҳам керак-ку. Бирдан Толстой эсига тушди. У қаёққа қочиб кетганди? Ўлимидан қочганмиди? Йўқ. Хотинидан ҳам қочмади. Ўзидан қочдимиди? Шундай деса ҳам бўлади. Толстой ёнудди, ёниб кетаётганди. Миясида тўпланган

ҳашорат — фикр ёна бошлади. Бу ёнғин уни адойи-тамом қилди. Ёнғинни ўчиришнинг иложи топилмади. Иложи ҳам йўқ-да. Эй, тўхта, иложи бор. Буни ўйлаб кўриш керак.

Толстойга раҳмим келади. Миясида фикрлар тўлиб-тошиб кетганди. Қай бири деб тўғри-нотўғри эканлигини билмади. Одамни бунчалик севиш ҳам керак эмас. Кўникиш керак эди, Толстой.

Анови Денгиз Наимми? Ҳа, маст. Боши эгик. Метро томон кетяпти. Унга ачинаман. Мен унга ачиниб учун етмиш уч йил яшадим. У менга ачинади. Ана-мана ўлади, ўйласа керак. Шундай ўйлайди. Нима қипти? Мен вазифамни ўтаб бўлдим. Автобус келди. Вазифасини ўтапти. Қани, Лев Николаевич, автобусга чиқамиз...

Қидиров автобус тўрига бориб бўш ўриндиққа ўтирди.

Ёмғир ёғаётган экан. Кўрмапман. Сизмапман. Эътибор қилмаганман. Йўқ, уни қабул қилишга вақтим бўлмаган. Ёмғир ҳам вазифасини ўтаб бўпти. Йўқ, бу менинг ҳиссиётим ёмғирга нисбатан вазифасини ўтаб бўлди. Ёлирай. Танграм. “Бегона”, Камю. Мен фақат ўқибман. Фикрлашга вақт ажратмапман. Демак ҳали яшашга ҳаққим бор. Яшаса бўлади. Миям озиқланишига овқат мўл.

Маҳмуд Қидиров шляпасини пешонаси томон туширди. Кўзини оёқ кийимига қаратди. Йўловчилар “мияси айниган чол” ўйлашмасин. Нима қипти. Товуш чиқармай қулди-ку. Қаёққа кетаяпман. Толстой. Маъно топилди-ку. Ўзимни алдаяпман. Қаёққа кетаяпман? Уйга. Мени уйда ҳеч ким кутмайди. Кутмоқлик — одат. Лекин сени кимдир кутишини хоҳлашинг нима? Одатмас. Яшаш — одат. Лекин яшашдан чарчаш — одатмас. Қайси маънода. Қариган дарахтнинг шохлари қарсиллаб синиши. Дарахт шохи устимга ағанаб тушади. Қўрққанман. Парк ичидан ўтмаганим. Оғриқдан қўрқаман. Ҳамма қўрқади. Нима учун? Дарахтнинг шохи синмасин учун. Ичимда нима синди. Ишончми? У ҳар куни синади. Ҳар лаҳза яна тикланиб яна вазифасини ўтайверади. “Ўзингизни ўзингиз

алдайсиз”миш. Абдухолиқ Қалқон айтди. Рост. Ҳамма ўзини алдайди-ку. Аслида одамни шу қутқаради. Алдаш одамда умид уйғотади. Умид образ. Одамнинг бадний тимсоли. Тимсолда чегара йўқ, охири йўқ ва кўринмайди. Кўринди дегунча – шохлар синар-синмас – янги образ пайдо бўлади – янги шохлар ўсиб чиқади.

Қидиров шляпасини пешонаси, кўзи томон яна туширди. Табассумини автобусдаги йўловчилар кўрмасин. Унга лақаб қўйишган. Бугун билди. Наимов юзига айтди: сиз Антиборхес. Қидиров шляпасини сал орқага сурди. Йўловчиларга қаради. Ҳамма ўз хаёли билан овора. Ҳеч ким унга қарагани йўқ.

Мен шляпамни туширдим. Менга одат. Фақат хаёл ишлайди. Улар бор-йўғи объект. Субъектга қачон айланишади? Қачонки, қачон шляпамни кўтариб ҳов анови кампирга тиржайсам, шунда у “Жаноб, мен сизга кимнидир эслатмадимми?”, деса, мен “Йўқ, хоним, менда транс ҳолати бўлди, шекилли” жавоб қайтарганимда у аввалига хомуш тортиб сўнг жилмаяди ва мени ўргана бошлайди. Менинг кийимимга қарамайди, оқарган сочимга қарамайди, чўтир юзимга қарамайди.

“Бу ажойиб инсон нима ҳақда ўйлапти”, деб ўйлайди. “Сўрасаммикан, йўқ, бу шарт эмас”... Шундай давом этади. Ёки бошқача. Асосийси кампир мавжудлигини ҳис қилиб туради. Ва мавжудлигини билдиришдан уялмайди. Чунки унинг мияси эркин, мустақил дунё. Дунёнинг ҳар қаричи кампир томонидан бошқарилади. Қачон шундай бўлади, хаёл? Ана, шоирларимиз ҳам хаёлланишади. Хотиним билан ажрашганман. Сабаби аслида шундай. Қандай эди? Мана бундай, мен уни, унинг борлиғида акс этган воқеликни билдим. Унинг борлиғи онгига фақат хаёлга озиқ бўладиган - хаёл ишлаб чиқарадиган маҳсулот етиштириб берарди. Бу маҳсулот борлиғини ташкил қилади. Маҳсулот ҳеч нарсадан иборат. Ҳа, ҳа, ҳеч нарсадан. Чунки унинг борлиғи ўзи йўқ эди. Агар қўпол қилиб айтадиган бўлсам – шундай. Кейин нима бўлди? Нима бўларди. Унинг борлиғини хаёл ташкил қилади. Тарих унинг миясида (борлиғида) хаёл суриб юради. Унинг мияси (борлиғи) дунёни тасаввур қилибгина ўзича тушуна бошлайди. Ва бу ўзича тушунини КАТГА ХАЁЛдан иборат, холос. Хаёл ёнидаги кишини сотишга мойил. Хаёлнинг жиловини ушлаб бўлмайди. Натижа қандай бўлади? Хиёнат. Ҳеч бўлмаса ички хиёнат. Унинг мияси (борлиғи) мендан бошқа борлиқ билан банд бўлади. Борлиқ одамнинг бирдан-бир илоҳий дунёси. Лекин хотиннинг борлиғи ўрнида хаёл эди. У товукмияга менда таъсир ўтказолмадим. Менда нима айб?

Мен ўзимни алдаяпман. Абдухолиқ чин айтди. “Афлотун ғояси бизга мос келмайди. Бизнинг табиатимиз аввал ҳаракат қилишни, масалан, йўл юришни, йўл юрилгандан сўнг нима учун йўл юрилганлиги ҳақида фикр юритишни талаб қилади...”

«ҲЕЧ» асарининг журнал варианты

Саломжон Мингнор ТЕРМИЗИЙ

ЭЛИМНИНГ БЕШ ҚАРИЧ ПЕШОНАСИНИ Кўр

Бесийрат шарпалар, ниқобланган юз,
Ажал тимсолидир, террорчи ёвуз.
Жигари қон бўлган тарих дер: афсус,
Чин инсон бўлмади одамзот ҳануз.

Ҳаёт ишин такрор-такрор қилади,
Не қилмасин, доно, хушёр қилади.
Яхши-ёмондан олмасанг ибрат
Бугундан эртанги душвор қилади.

Вақтида адосин топмаган ҳар иш,
Пайт пойлаб, бошингга ёғдирар ташвиш.
Тоқат-ла ўзингни ўтказ элақдан
Фельингдан эл аро тарқамай миш-миш.

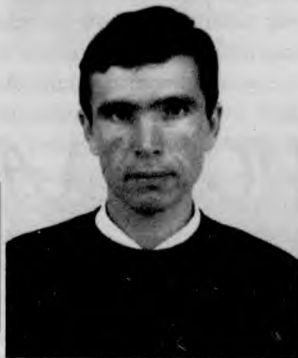
Юртимда гар дарёдек тошқин ҳар бир ёш,
Заковатда порлоқ мисоли қуёш.
Элимнинг беш қарич пешонасини кўр,
Ҳаётда бир умр иқболга йўдош.

Айланган бу замин узра ҳар инсон,
Яхшилик уруғин сочмаса чунон,
Келмасидан олдин бўлмаганидек,
Кетгач, боз йўқолур беном, бенишон.

Афсус, чин дўст топмоқ мушкул-да, мушкул,
Қай ёнга қарама, мунофиқ буткул.
Сиз ёққан оловда исиниб, бир кун
Аямай сочишар юзларингга кул.

Яхшидир, ибратга хулқи мос бўлсанг,
Адолат мезони ё қиёс бўлсанг.
Инсонлик шаънингга бўлсин муборак
Бир ожиз бахтига чин асос бўлсанг.

Ўртанган дилимга бўлиб раҳнамо,
Ҳол сўраб ёрғинам йўллабди нома.
Севингдан учмоқчи бўлган эдим мен,
Қарасам, бўйимдан паст экан само.

Юрагим

ВАТАН дейди

ТЎРТЛИКЛАР

Ҳақгўй одам сўзи гарчи заҳардир,
Унга амал қилсанг, умринг шакардир.
Риёкор ширин сўзни жигарим дема,
Ёт бўлса ҳам ҳўкгўй сенга жигардир.

* * *

Орзунг уммонида сузарман, балки.
Сенга ўтли байтлар тузарман, балки.
Сен менга беписанд боқмагин, дилдор,
Сонсиз рақиблардан ўзарман, балки.

* * *

Қуз пайти боғларни кезардим сарсон,
Шунда бирдан "оҳ" уриб юборди хазон.
Кеча бошинг узра писанд этмасдим,
Бутун топтаясан, раҳм эт, инсон!

* * *

Ватан — бақо дарахти, биз эса япроғимиз,
Яшнаб турса ҳамиша, чоғдир хўп димоғимиз.
Япроқлар келиб-кетар, хазон бўлиб пойингда,
Томирларинга мадор бўлсин хок, тупроғимиз.

* * *

Бутун жисми-танним, юрагим Ватан дейди.
Бор орзуйим-армоним, тилагим Ватан дейди.
Мен ўлсам, Баҳодир йўқ бўлди деманг,
Қўқда руҳим, қабрда сўнгагим Ватан дейди.

* * *

У қунда эл қатори гўрдан қўпарман,
Жаннатми ё дўзах—ажрим топарман.
Зарра-зарра бўлган тупроғинг, Ватан,
Шунда ҳам қўзга суртиб, тўйиб ўпарман.

* * *

Мен гўё бир қушман, бу дунё—қафас.
Учмоқчи бўламан, қанот ёйилмас.
Қаёққа учардим? Болаликдаги
Беғубор осмонлар бўлдилар абас!

* * *

Дунё! Баъзан оч қолганда ошу тузинг
қизғонасан,
Ажиб шеърлар битай десам, мендан сўзинг
қизғонасан,
Мен сени ўз онамдек суюб бағримга боссам,
Мени чиндан севадиган битта қизинг
қизғонасан.

* * *

Ҳар лаҳзаси ғанимат Ҳаёт билан яшагин,
Ҳеч бўлмаса сен ширин хаёл билан яшагин.
Гар жаҳаннам азобин билмоқчи бўлсанг,
Сенга қўнғил бермаган аёл билан яшагин.

* * *

Очуннинг мени қўллар ҳеч каси йўқдир,
Интизор қўнғилининг бекаси йўқдир.
Фоний ҳисларни деб ўкинма, қўнғил,
Оллоҳнинг мен каби эркаси йўқдир.

ТУЮҚЛАР

Васлинг умидида белга боғладим қайиш,
Кел энди, жонгинам, мен томон қайиш.
Ҳануз дилинг юмшатоқ нола-фиғоним,
Айт, сенга ёқмади мен қилган қай иш?

* * *

Рухни меҳр даволар, малҳам — доримас,
Элда меҳр бўлса қайғу доримас.
Машраб овозин бўғган бемехрлардир,
Маҳмуд Қатағоннинг сиртмоқ, доримас.

* * *

Авжга етказ овозинг, навқирон қори,
Дилларга Қуръон ҳикматин қори.
Иймон нуридан эриса шояд,
Нодонлар дилини қоплаган қори.

Баҳодир ТОЖИЕВ 1968 йилда Қашқадарё вилояти Қамани тумани Қизилтепа қишлоғида туғилди. 1998 йил Тошкент автомобил-йўллар институтининг иқтисод факультетини битирди. Шеърлари "Ёшлик" да биринчи марта бор чоп этилмоқда.

Исмоил ТҶҲТАМИШЕВ

ТУЛПОРЛАР ТЎҒРИСИДА ШИҶЛАТЛАРИМ...

Халқимиз ўз дostonларида, қўшиқларида отни садоқатли ҳамроҳ, вафодор дўст сифатида тараннум этиб келган. “Юнус пари” дostonида Гўрўелининг:

*Отим Фирот, жоним Фирот,
Сени минган топар мурод,
Душман етса бўлар уят,*

деган мурожатини эшитган Гўрўелининг ҳолати ўзгаради...

“Алпомиш” дostonида тулпорнинг ўта нозик руҳий ҳолати, сезгирлик қобилияти, яширин продаси ва уни керакли пайтда ишлата олиши каби бошқа ҳайвонларга берилмаган ноёб хислатлари нафис ифодаланади.

...Бойчибор узок йиллик айрилиқдан сўнг онаси Тарлон бия билан топишади. Алпомиш Содик ҳамроҳи Бойчиборнинг онаси дийдорига етишганидан хурсанд бўлади. Айни пайтда дилини ота-онаси, ёру дўстлари соғинчи ўртайди. Энг бахтли дамлардан бахтиёр Бойчибор Алпомишнинг руҳий ҳолатини тушуниб, ўз нафсини тийиб онасини эмишдан тўхтайдди.

*Яна ҳам бу мардининг кўнгли чўкар деб,
Бойчибор эмчақдан олди бошини.*

Дарҳақиқат, отларда ҳам ажиб кўнгли, нафис ҳисуйғу, нозик кечинма борлиги учун ҳам уларни париларга менгзашади.

От билан боғлиқ мусобақаларни ўтказиш халқимизнинг миллий қадриятига айланиб, қон-қонларга сингиб кетган. Собиқ шўро даврида бу соф спорт ўйинлари ҳам “эскилик қолдиғи” га чиқариб қўйилди. Отларга бўлган қарши курашларни ота-боболаримиз яхши хотирлашади. Лекин бу жониворни йўқ қилишнинг сира иложи бўлмади, миллат қадар яшаб келди.

Биз яқинда Қамашни тумани Тўқбой қишлоғининг кенг майдонида бўлиб ўтган кўнкарида иштирок этиб,

чавандоз Улашмурод Эргашев отлари ғолиблигига гувоҳ бўлдик, хонадонига ташриф буюрдик.

Улашмурод 1986 йилдан бери вилоят ички ишлар бошқармасида ишлайди.

Халқимизда “Излаган имкон топар”, деган яхши ақида бор. Мана шу соҳада ишлаётганига ҳам йигирма йилга яқинлашиб қолди. Турли лавозимларда фаолият кўрсатди. Лекин иложи бўлганда, бирорта от спорти мусобақаларини қолдирмади. Отларга меҳри ошса ошдики, озайган эмас. Ҳамон от чопади, от боқади. Кўпкариларда иштирок этади. Ҳеч бўлмаганда чавандоз дўстларидан илтимос қилиб, отларнинг ҳовурини бостиради. Ҳовлисида

боғлиқ 10 га яқин дулдуллари бунга кўникиб қолишган.

Қуни кеча Яқкабөгда бўлиб ўтган кўнкарида ҳамма чавандозлар орзу қилиб талашадиган зот олиб чиладиган охириги така – соврин ҳам Улашмуродга насиб этди. Унинг уйи шу кеча байрамга айланиб кетди. Улоқ қондасига

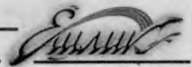
кўра унинг хонадонига номдор чавандозлар, от эгалари, ишқибозлар ташриф буюришди. Дастурхон атрафидаги суҳбат, асосан, от, кўпкари, чавандозлар ҳақида бўлди. Мени бу суҳбатларда бир нарса лол қолдирди. Суҳбатдошлар бирор марта бировнинг гийбатини қилишмади.

Холмурод РАҲМОНОВ. От ишқибози, бир неча от мусобақаларининг ташкилотчиси:

— Мен айтмоқчи бўлганим, от билан чавандоз бири-биридан ажралмас, ҳамиша бирга, ҳар лаҳза ҳамнафас ва ҳамкордир. От тўғрисидаги ҳикоятларга кўра от ва унинг чавандози бир-бирига тенг келмоғи лозим. Чунки отнинг ҳаракатларида элнинг ор-номуси мужассам. Унинг галабаси кўпчилиكنинг ютуғидир.

Турдимурод ЎРОЗОВ. 75 ёшда, машҳур чавандоз, Ғузор туманининг Яргунчи қишлоғида истиқомат қилади:

— Яратганга беадад шукроналар бўлсинки, 45 йил бешикаст от чопдик. Отнинг кетидан 11 фарзандни тарбиялаб, вояга етказиб, жойли қилдик. Бировдан ошиб кетган жойимиз бўлмаса-да, кам ҳам эмасмиз. Мен бир умр шу хўжаликда оддий ишчи бўлиб ишлаб келганман. У вақтлар темир тишли ақушкани от билан тортиб, ғўзага ишлов бериларди. Ўша замонларда отга меҳрим тушган. Ўзимга биркитилган отга яхшилаб қараб, баъзан тўйларда кўпқари ҳам чопардим. Асталик билан чавандозлик ҳадисини ола бошладим. У пайтларда тўйлар курашсиз, кўпқарисиз ўтмасди. Номим чавандоз сифатида тилга туша бошлади. Айниқса, бизнинг хўжаликда Бўри Ёдгоров раҳбарлик қилган даврларда улоқ чопиш анъанага айланди. Ахир, ҳар бир замонда ҳам раҳбарга кўп нарса боғлиқ бўлади. Бўри ака урушдан ногирон бўлиб келганига қарамай, от мусобақаларига жуда қизиқарди. Бир куни ёнига чорлаб, “Қашқа” лақабли отни менга биркитдилар ва “яхшилаб қара, уни парваришла, бирорта кўпқаридан қуруқ қайтсанг, ўзингдан кўр” дея ҳазиллашдилар. Ўша от билан 15 йил кўпқари чопдим. Косонлик Абди араб деган от ишқибозининг “Қора” лақабли оти билан эса 20 йилга яқин улоқларга қатнашдим. Отларим туфайли кўпқаридан зотиёиз қайтмадим. Менга “Бўри”, “Йиртқич” дея лақаб ҳам қўйдилар.

1961 йилда Қамашининг Ёиштли қишлоғида ферма мудури ёлғиз ўғлининг суннат тўйида катта кўпқари берди. Роса зот терганман ўшанда. Кўпқари тугагач, бир киши ёнимга келиб “Шу отингни кеча мукофотга олган “ГАЗ-21” машинамга алмаштир” деб ёлборгани ҳеч эсимдан чиқмайди. У пайтлари бу машина энг зўр автоулов саналарди.

От жуда зийрак, фаросатли бўлади, жонивор. Бир сафар тўдада чопиб кетаётганда от устидан йиқилиб тушдим. Огим бир оёғини кўкрагимга аста босиб, олиб келаётган бошқа отлардан ҳимоя қилди. Отлар тўдаси ўтиб кетгандан сўнггина оёғини олди. Мен ўрнимдан туриб, отимга миниб сафга қўшилдим. Яна бир сафар улоқни тақимга босганимча чавандозлар қуршовида келардим. Огим бирдан тиз чўкиб тўхтади. Изма-из чопиб келаётган отлар ўтиб кетгач, тура солиб, орқага қараб чопиб, такани манзилга элтиб ташладик.

Кўпқари жуда қаттиқ, шафқатсиз ўйин. Майдонда зафар қучмоқ кўпинча отга боғлиқ. Лекин отга яраша чавандоз ҳам ўктам, чиниққан, маҳоратли бўлиши керак.

Кўпқарида баковул ҳам пок, ҳалол, кўпини кўрган киши бўлиши лозим.

От билан дўстлашган, тиллашган кишиларда ўзгача, ўзига хос сиполик, улуғворлик мужассам бўлади. Отда юришнинг хосияти кўп. Отда чайқалиб хаёл суриб болаётганимда ўзингни осмонларда ҳис қиласан, киши.

Кўпқари ҳам инсон ҳаётига қиёс қилгулик. Янаш, ғолиблик учун кураш, фақат олдинга интилиш. Бугун от суришга имкон бор, эҳтиёж йўқ. Майдон бор, қувват кам. Бир сўз билан айтганда, қариб қолдик. Чавандоз деган номга доғ туширмадик. Энди ёшларнинг омадини берсин.

Обиджон ЧОРИЕВ. От ишқибози, наслдор от етиштиришнинг жонқуяр фидойиси:

— Сўғдиёна отлари жаҳонганга Александр Македонский келгунга қадар ҳам маълуму машхур бўлган.

“Чўл бургути” деб ном олган. Спитамен енгилмас деб шон қучган лашкарларни саросимага солганлигини тарихдан яхши биламиз. Спитамен эришган барча ғалабаларда унинг “Қорасоч” лақабли отининг катта улуши бор. Бу зотдор аргумоқ эгасидан бошқа ҳеч кимни олдига яқинлаштирмаган. Эгасини миндириб юрганида атрофга сергак ва хушёр разм солган. От ҳақидаги ривоятлар тилдан-тилга кўчиб юради. Уларнинг садоқати, тантлиги элимиз дostonларининг бош мавзусидир. Отларнинг наслдорлигини яхшилашга эътиборни кучайтирмоқ лозим. Аввало, қадимдан асл тулпорларни етиштирмоқ йўллари мавжуд. От мусобақалари халқимизнинг доимий анъанаси. Давр янги-янги қахрамонларнинг, тулпорларнинг номини кашф этаверади.

Равшан МУСУЛМОНОВ. Шаҳрисабзлик чавандоз:

— 1910 йилда Олимхон Бухоро тахтини эгаллагач, отини ҳам ўзи билан олиб кетади. Шу тулпор билан шикорга чиққан, бекликларни айланган. От ҳеч қачон эгасига сарқашлик қилмаган, қоқилмаган. Амир Олимхон ўз юртини тарк этганда ҳам севимли отини миниб кетган. Бухорога қайтиш насиб этмай касалланиб қолганида ҳам, оти унга ҳамкор бўлган. Айтишларича, амир Олимхон вафотидан бир ҳафта олдин сўнгги бор севимли тулпорини кўргали отхонага келади. Жониворнинг ҳолати, кўзидаги мунгни кўриб, юраги эзилади. Бандаликни бажо келтирган Амир Олимхоннинг жасадини сўнгги маконга олиб кетаётганларида отхонадан қайғули, нолакор отнинг ер депсиниб кишнаши ҳаммани ўзига жалб этган. Тонгда отдан хабар олганларида унинг ўлиб ётганини кўрганлар. Вафодор тулпорнинг кўзлари очик қолган, ёш томчилари эса ерни хўл қилган. Амирнинг кўриқчиси қаршилиқ Жума тўқсоба кўзида ёш билан от жасадини кўрган девори ёнига дафн этган.

Ҳар бир отнинг ўз феъли, кайфияти бўлади. Кайфияти йўқ қунари отни қийнамаслик, кўнглига қараб иш тутиш лозим.

“Эшак йиқитса тўғини, от йиқитса ёлини ташлайди”, деган нақл бор. Китоб тумани тоғ ёнбағирларида бўлиб ўтган кўпқариларнинг бирида менинг Жайрон лақабли отимни бир тулпор кўкраги билан уриб кетди. От устидан ерга айланиб йиқилиб тушдим. Кўзим тиниб, бошим ғувиллаб бошлади. Огим эса чўккалаб анча жойгача сийралиб борди. Ўридан сапчиб туриб, ётган еримга келди. Етиб келган бошқа чавандозлар мени кўтариб, отга миндиришди. Кўзларим равшанлашиб, енгил нафас ола бошладим. Салдан сўнг ҳеч нарса кўрмагандай яна кўпқарига кириб кетдим. От доимо одамга эл бўлиб келган, чунки унинг кўнгли бор, юраги бор.

Қобил ҚАЙУМОВ. Қамашилик от ишқибози:

— Донг таратган чавандозлар, полвоилар қатнашган тўй, маросимлар азалдан обрўли анжуманлар саналган. Кўпқарили, курашли тўйларда олдиндан полвоиларга, чавандозларга хабар етказилган. Чопагонлар отлари билан бир-икки кун олдин тўй эгасининг белгиланган кўни-кўшилариникига қўноқ сифатида жойлашганлар. Отларини совутиб ўзларини кўпқарига тайёрлаганлар. Чавандозлар озиқ-овқат, отлари ем билан таъминланган. Барча хизматлар хонадон эгасининг зиммасида бўлади. Бу одамгарчилик сифатлари халқимизнинг азалий удумига,

урф-одатига айланган. Меҳмонларнинг ташвишлари ҳеч кимга малол келмаган. Кўпқарида чавандозлар узок вақт учрашмаган дўсту қадрдонлари билан дийдорлашади, ҳар қандай гина-қудуратлар кўпқаридаги қийқириқлар билан кўнгиллardan кўтарилиб кетади.

Файзулла БЕРДИЁРОВ. Китоблик чавандоз:

— Кўпқари қадимдан мусулмонларнинг ҳақиқий жанговор миллий спорт ўйини саналган. Мардларнинг покиза, ҳалол мсобақаси сифатида ҳамиша қадрланиб келинган. Менинг боболарим ҳам кўпқари чопишган, чавандоз ўтишган экан. Айтишларича, кўпқарига Бухоро амири жуда катта эътибор билан қарар экан. Амирлик даврини кўрган, эшитган кексаларимизнинг ҳикоя қилишларича, амирликка қарашли музофотларда кураш, кўпқарилар мунтазам ўтказилиб турилар, бундай мусобақаларга бекликлар жуда катта совринлар ажратар экан. Бир сафар Китоб беклиги томонидан ўтказилган кўпқарига фойтунда навкарлар қуршовида амирнинг ўзи ҳам қатнашиб, уч марта зот олиб чиққан бобомнинг боболарини амирликка олиб кетгани ҳақида ҳамон гапиришиб юришади. Қонда бор эмасми, мен ҳам ёшлигимдан от деса, ўзимни томдан таппа ташлайдиган даражада меҳр кўйдим. Мана, кўпқари чоппанимга ҳам 25 йил бўлибди.

От эгасига меҳрини кўйса қаттиқ боғланиб қолади. Менга Самад деган йигит шогирд тушди. Отларга қарарди, бирга кўпқари чопардик. У армияга хизматга қақирлиди. Афғонистонда ҳалок бўлди. Темир тобутни ҳовлидан олиб чиқилаётганда, отнинг кишнаб, йиғлаганига ҳеч ким чидаш бермади. Бу воқелик кўзимнинг олди-дан нари кетмайди.

От кўпқаридан зафар билан қайтса ўзини бардам тутати, кишнаб ўйноқлайди. Борди-ю, куруқ қайтса ўзини гуноҳкордай сезади. Боши ҳам бўлиб, кўзлари маъносиз тортади.

Алла НОРҚОБИЛОВ. Қамашилик от ишқибози:

— Чавандозларга ҳамиша зафар эш бўлавермайди. Чунки зўрдан зўр кўп-да. Бир сафар Сурхондарёга борганимизда узанги йўлдошларим билан бир марта ҳам зот ололмадик. Кўпқаридан кўлимизни бурунга тиқиб куруқ қайтдик. Ўндан ортиқ чавандоз энди қайси юз билан уйга қадам кўямиз, дея ҳар ким ўзича оғир хаёлга ботиб борардик.

Йўл четида ўтлаб юрган кўйларни кўрган Тоживой:

— Машинани тўхтатинг, — деб қолди.

— Ҳа тинчликми? — сўрадик ундан.

— Бирорта кўйми, серками олайлик, — деб қолди.

Айтилган нарҳда бир кўйни сотиб олди.

— Ҳа, энди машина кўрингандан болалар дарвозани очади. «Нима ютдингиз?» — деб саволга тутишади. Совринга ўрганиб қолишган. Куруқ қайтганимизни билишса ҳафсалалари пир бўлади. Отга яхши қарамай кўйишлари мумкин, — дея ўлганнинг кунидан жилмайди.

Кўпқарида нималар бўлмайди. Батъида чеккагирларнинг иши юришиб қолади. «Ўримда йўқ, теримда йўқ, хирмонда ҳозир» бўлишади улар. Отлари ҳам шунга ўрганган бўлади. Кечаги кўпқарида миёг азоб билан олиб чиққан ўлжамни ўшандайлардан биттаси юлиб кетди. Аламдан бўзлаб қолавердим... на илож.

Кўпқарида ҳамма нарса бўлиши мумкин. Чавандоз бунга чидаши керак.

Ҳамолхон ЖўРАЕВ. Чироқчилик номдор чавандоз:

— Наврўз байрами муносабати билан Қарши Отчопарида кураш, кўпқари ўтказилиши жуда хайрли иш бўлди.

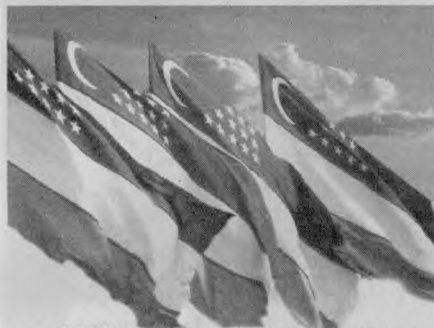
Халқимизда али отадан, зот онадан деган гап юради. Менинг эса ота авлодимда ҳам, она авлодимда ҳам чавандозлар бор. Отам Саидмуҳаммадхон ҳам чавандозликни касб қилган. 14 ёшимдан чавандозлик қила бошлаганман. Ҳозиргидай эсимда, 1977 йилнинг кеч кузи эди. Самарқанд вилоятининг Йўм қишлоғида катта тўй бўлди. Шунда биринчи марта даврада улоқ айириб, зотга 25 сўм пул ва битта улоқ олган эдим. Эртасига отам Йўмнинг бозоридаги чойхонага номдор чавандозлар ва қарияларни чақириб меҳмон қилиб, улардан менга оқ фотиҳа олиб берган эди. Мана, ўшандан буён қанча сувлар оқиб ўтди. Қанча-қанча отларни минмадик, Худога шукр, чавандоз деб ном чиқардик.

Отни ҳар қанча таърифласак камлик қилади. Чавандознинг ўзи камдан-кам ҳолларда от боқади. От боқиб ҳам аслида жуда мураккаб иш. Отни ўз вақтида ўтлатиш, ем бериш, дам олдириб совутиш керак. От 70-80 кун бойловга кўйилади. Ундан олдин маҳсус туз билан чўмилигирилиб, бадани қотирилади. Бойловга кўйилган отнинг тиззасигача ёпадиган табиий матодан ичига пахта солиб қавилган ёпғич ёпилади. Демокчиманки, тўрт оёқли жониворни ҳақиқий улоқчи от қилишнинг ўзи бўлмайди.

Чавандозлар эл ориятини ҳимоя қилади. 1991 йилда устоз Нормўмин чавандоз, китоблик Файзулла ва мен Тожикистоннинг Ҳисор туманидаги тўйга бордик. Мен Чироқчи туман Додик қишлоғида яшовчи Кўчқор бобонинг Кўк отини, Файзулла чавандоз эса Оқ бурун лақабли отини олиб боргандик. Биринчи куни 11 марта зот айириб, 3 та туя, 2 та той, 1 та мотоцикл, кўй ва улоқ олдим. Нормўмин ва Файзулла чавандозлар ҳам 6 мартадан улоқ айиришди. Шунда сурхондарёликлар мени кўрсатиб, Нормўмин чавандозга юзланишди. «Бу бола ким ўзи? Эртага эҳтиёт бўлинглар, улар эл ори учун ҳаракат қилиб, сизларни даврага кўймайди», дейишди. Эртасига сурхондарёлик Шоберди, Файзи ва Чори чавандозлар билан тилни бир қилиб даврага тушдик. Тожикистонликлар бизни тўдага киритмаслик учун роса ҳаракат қилишди. Шундай бўлсада мен кўш туяни айирдим. Шерикларим ҳам 2-3 мартадан зот олишди. Шундан кейин тожикистонликлар буларни қайтариб бўлмас экан, зўрга тараф йўқ деб, тан беришди.

Кўпқарига 70-80, баъзан 80-90 килограммлик тана ташланади. Талатўп бўлади, чавандозлар отингизни туртиб тўдадан чиқариб юборинга ҳаракат қилишади. Шундай бўлса-да, чавандоз така ёки танани бир қўлда кўтариб олади. Бунинг сири шундаки, отнинг деви, шамоли бор. Улоқни ана шу шамоли кўтаради. Чавандоз ҳар наъра тортиганида кучига-куч, ғайратига-ғайрат кўшилади. Тўйнинг, кўпқариининг, улоқнинг ҳавоси бор. Ана шу ҳаво отга қувват ва қанот бериб, уни қунондай учиради.

Чавандозлар — эл ифтихори, ори, номуси. Кураш сингари кўпқари ҳам орият жанги. Полвонлари, чавандозлари кўп халқнинг ғурури баланд бўлади. Чавандоз нафақат ўз ғурури учун, балки ўз элининг ориятини ҳимоя қилиш учун ҳам майдонга тушади. Чавандознинг вужудидаги ҳовур, қалбидаги ғурур уни чекинмасликка, эл орини, шаънини ҳимоя қилишга ундайди. Бугун ўзбек курашини жаҳон тан олди. Тилагим шуки, кўпқари ҳам оммалашса. Ўзбек чавандозлари ўр бўлишини, зўр бўлишини бошқа халқлар ҳам билса. Шунда менга ўхшаган чавандозларнинг армони қолмасди, шунда от чопсак, тоғлар дараси гумбурлаб кетарди...

Мислсиз ўзгаришлар даврида яшамокдамиз. Ҳар бир даврда бўлгани каби юртимиз ҳаётидаги ушбу кунлар ҳам шубҳасиз, тарих зарварақларида ўз муҳрини қолдиражак. Назаримда энди биз ўзимизни узундан-узоқ таърифлашлардан амалий ишга сафарбар этмоғимиз лозим. Бир пайтлар, шўро замонида Россиянинг ноқоратупроқ ҳудудларида, БАМда ёшлар иштирокида кенг қўламли ишлар олиб берилганини эшитганмиз. Адашмасам, у пайтда собиқ иттифоқ миқёсда сафарбарлик эълон қилиниб, катта-катта қурилиш ташкилотларидан ташқари комсомол ёшидаги минглаб оддий ишчилар ҳам ўша жойларга жалб этилган. Шу туфайли ишсизлик муаммосига ҳам бир қадар барҳам берилган. Мен ўшанда БАМ ёки бошқа улкан объект, ишшоотларнинг қурилгани яхши бўлган демоқчи эмасман, албатта. Бироқ шу баҳона минглаб ёшлар бир муддат ҳам иш билан таъминланган, ҳам шу орқали обрў-эътибор топганини таъкидламоқчиман. Ҳозир 50 ёшдан ўтиб 60 ёшни қоралаётган ўша “комсомоллар” афсуски, ўшандай бунёдкорлик ишлари Ўзбекистонда бўлмаган экан-да, ҳозир уни ёшларга кўрсатиб ғурурланармидик деб куйиниб қўйишади.

Айни замонда биз ҳам мустақилликни мустаҳкамлаш, кенг бунёдкорлик ва ўзимизни кўрсатишнинг долзарблиги ўша вақтдагига нисбатан юз чандон муҳимроқ даврда яшамокдамиз. 1991 йилда туғилган чақалоқ бугун 13 ёшга кириб, эс-хушини таниб олмақда. Бундан ўн уч йил аввал экилган дарахтлар бугун шода-шода мева тутиб ётибди ва ўшанда экилган чинорлар бугун виқор билан соя ташлаб турибди.

Аммо ҳаммасидан ҳам муҳимроғи — бизнинг ҳозир олаётган билимимиз, яъни келажакдаги интеллектуал салоҳиятимиздир. Зеро бугун ташланган яхши уруғ эртага ўз ҳосилини бермай қолмайди. Юртимизда етишиб чиққан улғу алломалар, фундаментал илм соҳибларини эслаб ифтихор қиламиз. Аммо айнан соҳиби илмлар энди биз ёшлар бўлишимиз кераклигини яхши англаймиз.

Муҳими, ёшларда илмга чанқоқлик, ўзини кўрсатишга рағбат бор. Ўз навбатида ҳукуратимиз, шахсан Президентимиз бундай фаолликни вақтида қўллаб-қувватлаб турибди. Президентимизнинг жаҳон чемпиони Рустам Қосимжоновга йўллаган табриги бизга оталарча ғамхўрликни эслатди. Яқинда Афинада бошланган XXVIII

Гурунг қизигандан қизиб, тонг оқара бошлади. Ташқарида кўз илғамас кенгликларда жойлашган қишлоқ ҳовлиларида аллақачон уйғонган чавандозларнинг, от ишқибозларининг тутган чироқларининг шуъласи милтиллаб, отлари атрофида парвона эканликлари кўпқарига тайёргарлик кўраётганликларидан хабар берарди. Бизлар ҳам ўрнимиздан қўзғаларканмиз. “То халқ яшар экан, унинг табиатига уйғунлашиб кетган қадриятлари мангу қадардир”, деган улғу туйғу кўнгилдан кечди.

ШАХСИЙ ФИКР

ВАТАННИ БАҲОЛАБ БЎЛАДИМИ?

Олимпиадада иштирок этаётган ўзбекистонлик ёш спортчиларга йўлланган мактуби ҳам юртимиз спортчиларига ишонч ва далда маъносидadır. Ва айни пайтда Ватан, унинг шон-шавкати учун қилинган игнадек бир иш ҳаргиз беиз кетмаслигини билдиради.

Тошкент шаҳрида ва Бухоро вилоятида содир бўлган бир қанча ноҳуш террорчилик ҳуружлари ҳануз бизни ғазаблантиради. Улар-кўрнамақлардир. Юз-икки юз доллар маош бадалига киндик қонинг тўқилган қондошларинг, жондошларинг яшаб турган она Ватанни сотиб бўладими?! Миллион, миллиард долларинг, тонналаб олтининг бўлсин — шундай азиз тупроқни, жонажон одамларингни сотиб олиб кўр-чи! Қўлингдан келармикан шу иш?! Кези келганда бу ҳодисалар ҳали бизнинг жамиятмизда мўрт бўйнилар борлигини, маънавий, маърифий, тарбиявий ишларимизда камчиликларимиз ҳам борлигини кўрсатади. Биз бу муаммоларни вақтида англаб, турли ноҳуш ҳодиса ва жиноятларнинг олдини олишимиз, бир муддат ҳам ғафлатда қолмаслигимиз зарур!

**Раҳимжон ТУРПУНОВ,
Андижон Давлат Университети
талабаси.**

КУМУШ

Яхши кунлар келиши тайин

Бугун сендан умидим уздим,
Узолмадим кўнглимни бироқ,
Йиллар нега бунча бераҳм,
Орамизга солдилар фироқ.

Энди кимдан ахтарай айбни,
Ўзим ношуд, нотавон бўлсам.
Руҳи хаста дилгинам, кечир,
Бир туғилиб, минг бора ўлсам.

Юрагимнинг кўзлари ёшли,
Юрагимнинг аҳволи ғариб.
Уни фақат овора қилдим,
Ўзимга бир дўстни ахтариб.

Севгини деб бўларим бўлдим,
Қайтиб келдим "Борса келмас"дан,
Бугун эса... пешонам курсин,
Севиб қолдим, яна билмасдан.

* * *

Бу кунимиз қайғу ва доғли...
А.С.Пушкин

Бу кунимиз қайғу ва доғли,
У эртამиз нурга йўғрилган.
Керак эмас бунда сиқилмоқ,
Нисон яшаш учун туғилган.

Бу дунёда неки бор, нишон,
Кунлар келиб унут бўлади.
Ҳар нарсанинг даъвосимини вақт,
Буни яшаб кўрган билади.

Ҳали тўйиб улгурмовдим ҳам,
Бахтнинг қолди оғзимда таъми.
Очилмайин сўлган гунчамаи,
Адо қилди муҳаббат ғами.

Адо қилди мени бу ҳаёт,
Мен мағлубман, чиндан-да бугун.
Аммо ҳали узоқ яшайман,
Бир кун ғолиб бўлишим учун.

Биламанки, ҳаёт шафқатли,
Гоҳо яхши, гоҳида ёмон.

Кечир мени сен бугун ўтмиш,
Мен кетяйман, келажак томон.

* * *

Ўзингни тут, қийин албатта,
Юрак, сенга керак бардошлар.
Ҳали керак бўласиз менга,
Тўқилмайин турингиз, ёшлар.

Муҳаббатдан туғилганим рост
Муҳаббат деб ўлайин энди.
Ўн гулимдан бир гулим ҳам, айт
Очилмайин сўлайин энди?

Биламанки, бари беҳуда,
Шундай бўлган, шундай бўлади.
Нафратлардан ўлмаган юрак,
Муҳаббат деб наҳот ўлади.

Кўнгил, сенга кўнгил берайми,
Бўлса ҳамки ўз кўнглим ярим.
Беҳудага алдама, етар.
Зорим бору, йўқ сира зўрим.

Бир кун келар, унутилар дард
Шундай бўлган, шундай бўлади.
Балки келар, бўлар шундай мард
Керак бўлса мен деб ўлади.

* * *

Мен ўзимни алдадим наҳот,
Яхши от чопармиш деб кейин.
Қайғу чекмоқ балки ортиқча,
Яхши кунлар келиши тайин.

Наҳот қилдим гўзал орзулар,
Наҳот ўтса умрим бекорга.
Балки катта хатоиймдир шу,
Осилганим энг баланд дорга.

* * *

Машҳур бўлиш, айтиш, кимга ёқмайди,
Танилмоқ истайман, мен ҳам оламга.
Шунча нарсани-ку ўйлабман, бироқ
Мен нима ҳам қилдим ҳали онамга.
Ўткинчи дунёда, ўткинчи елдай,
Гоҳ у ён, гоҳ эса бу ён чопаман.
Сизга улгурарман, лекин, сўнг, кейин
Мен бошқа онани қайдан топаман?!

Сайёра СОЛАЕВА. (Адабий таҳаллуси КУМУШ).
1967 йилда Хива шаҳрида туғилган. Ўзбекистон
Миллий Университетининг журналистика факультетида
таҳсил олган. Шеърлари Республика матбуотида
мухтазам чоп этилади.
"Ёшлик" журналида илк чиқиши.

МИЛЛИЙ

ЭСТРАДАМИЗГА ХОЛИС НАЗАР

Мен бир мухлис сифатида эстрада хонандаларининг кинофильмларда иштирок этаётганликлари ҳақида фикримни билдирмоқчиман.

Назаримда эстрада хонандаларининг кинофильмларда кўшиқчи ва актёр сифатида иштирок этишлари ҳамма хонандаларга ҳам муваффақият олиб келмайди. Чунки фильмда иштирок этаётган хонанда юксак талант соҳиби ва актёрликнинг сир-асрорларидан хабардор бўлиши керак. Лекин бу икки йўналиш камдан-кам хонандада мужассам бўлади. Хонанда кўшиқини фильмда меъёрига етказиб ижро этиши мумкин, лекин актёрликни меъёрига еткази олмас, табиийки, фильм муваффақият қозона олмайди. Чунки хонандада профессионал актёрлик маҳорати маълум даражада етишмаслиги сезилиб туради. Бундай фильмларнинг ўнгадан биттаси муваффақиятли чиқиши мумкин.

Ўйлаб кўрайлик-чи, бирорта сахна актёри эстрада хонандаси даражасигача кўтарилибди десак муболага бўлади, албатта.

Актёр ўзининг актёрлик маҳорати билан, хонанда ўзининг ижроси билан ҳам буюк санъаткор даражасига эришиши мумкин-ку. Икки йўналишда мумтоз ва опера ижрочилигида ижод қилаётган буюк хонандаларимиздан Саодат опа Қобуловадир. Мен бир мухлис сифатида Саодат опанинг истеъдодига ва қобилиятига қойил қоламан. Лекин Саодат опадай йўналишда қойилмақом қилиб ижро эта оладиган истеъдод юзта хонандадан биттасига насиб этиши мумкин.

Энди эстрада хонандалари ҳақидаги фикримизга қайтсак. Эстрада хонандалари ўзининг яқка концертида фонограммадан фойдаланишларига салбий фикр билдирмоқчиман. Хонанданинг мухлислари концертга узоқ-узоқ жойлардан хонандани кўриш ва жонли ижросини эшитиш учун келишади. Бу ҳақиқатни хонандаларимиз асло унутмасликлари керак. Фонограммада хонанда хоҳлайдими, йўқми мусиқага бўйсунган ҳолда кўшиқ ижро этади, жонли ижрода эса мусиқа хонандага бўйсунди. Жонли ижро хонанданинг ижодий маҳоратини, имкониятларини янада ривожлантиришга ёрдам беради. Чунки жонли ижро мухлислар қалбига тез етиб боради, буюк ижрочининг ўзи ҳам яққол сезади. Хуллас, ҳақиқий ўзига ишонган хонанда концертларда жонли ижро эҳса айни муддао бўлар эди.

Энди клиплар ҳақида фикрлашсак. Баъзи клипларга қараб ҳайрон қоламан, кўшиқнинг маъноси бошқа, кўрсатилаётган клипдаги кадрлар бошқа.

Айниқса, клипда кўшиқ ижро этилаётган пайтда кадрларнинг тез-тез ўзгариб туриши тингловчи фикрини чағлатади. Натижада кўшиқ тингловчи қалбига етиб бормайди. Кўшиқ маъноси билан клипда кўрсатиладиган кадрлар бир-бирига уйғун бўлсагина клип муваффақиятли чиқади.

Баъзи эстрада хонандалари ўзлари ижро этаётган кўшиқнинг сўзларига ва мусиқасига катта эътибор берилса кўшиқ янада маъноли, таъсирли бўларди. Баъзи кўшиқлар эстрада хонандалари томонидан басталаниб ижро этилмоқда. Бу яхши. Аммо ҳамма кўшиқларни кўнгилдагидай яратилган деб бўлмайди. Наҳотки эстрада кўшиқларини яратадиган бастакорлар бизда бўлмас. Ҳақиқий эстрада хонандаси ҳақиқий бастакор ва оранжировкачилар билан ижодий ҳамкорлик қилса, энгилели кўшиқлар пайдо бўлмас эди.

Мен бу фикрларимни оддий мухлис сифатида баён этдим. Қолаверса эстрада хонандалари иштирок этган кинофильмларга, концертларга, клипларга, фонограммаларга, кўшиқларга нисбатан танқидчиларимизнинг фикрини ҳам билиб кўйгим келди.

Музаффар НАИМОВ,
*Сурхондарё вилояти, Денов шаҳар педагогика
коллежи ўқитувчиси.*

Курбоной ЖЎРАЕВА

МУҲАББАТДАН ЎЗИМНИ ТОПДИМ

СЕНГА

Ҳеч кимсада йўқ бахтни
 Мен муҳаббатдан топдим.
 Бир оловли юракни
 Мен муҳаббатдан топдим.
 Имону эътиқодни
 Мен муҳаббатдан топдим.
 Бу дунёнинг бойликлари
 Бойлик эмас — одамлар,
 Икки олам бойлигини
 Мен муҳаббатдан топдим.
 Ишқ чархида чарақлаб,
 Қилич каби чархландим.
 Тигдай ўтқир сўзларни
 Мен муҳаббатдан топдим.
 Ўлгунимча тарк этмас
 Лабларимни табассум.
 Бундай хуш кайфиятни
 Мен муҳаббатдан топдим.

СЕНИНГ КЎЗЛАРИНГ

Бунчалар шириндир тилин
 Сўзларинг илга тизилган дурдек,
 Сочларинг ипакдан-да майин
 Овозинг юракдан чалинган кўйдек.
 Сенин юзингдан таралувчи нур
 На-да ойда бордур, на-да қуёшда,
 Осмонни тўлдирса ҳамки юлдузлар
 Сенин кўзларингдек порламас тунда.

* * *

Шеърларим
 О кўнглимнинг мулки
 Шеърларим
 Худойимга ёзган
 Дил мактубларим.
 Куйишларим,
 Ёнишларим.
 Қувончларим,
 Гамим,
 Кўз ёшларим,
 Гоҳ ҳаяжондан маст бўлиб
 Қаҳ-қаҳ отиб қулишларим.

О шеърларим
 Гоҳ донолигим
 Гоҳ ақлдан озишларим.
 Шеърларим
 Азобда тугилишларим.
 Шеърларим
 Кулиб-кулиб ўлишларим.
 О шеърларим,
 Согоинчларим,
 Севишларим,
 Севишларим.

* * *

Қуёш ботди
 Яна бир кунга камайди умр.
 Ой балқди осмонда —
 Белармикан уни кўрар кун.
 Юлдузлар порлайди
 Ёрим, кўзларингда ким яшаётир —
 Тонглар отмайди
 Ўлим эса пайт пойлаётир.

ДЕВОНА БЎЛДИМ

Бу дунёда менинг орттирганларим
 Дард бўлди,
 Гам бўлди,
 Йигласам-ку кўздан оққан ёшларим
 Икки дунё
 Унга гарқ бўлур.
 Шукр
 Эҳтиёжим йўқдир
 Мол-дунёга,
 Шону шавкатга,
 Лекин шеър дардида
 Девона бўлдим,
 Саргардон кездим
 Хасдай саргайдим.

Курбоной ЖЎРАЕВА Термизда тугилган. Oilали. Тўрт нафар фарзандининг онаси. Шеърлари Республика матбуотида эълон қилинган. “Ёшлик” журналида биринчи бор чиқиши.

КИЧИК ТОМОШЛАР

ЎЗИМИЗНИКИ

Сахнада Ортиқ билан Зокир пайдо бўлишди. Ортиқ оддийгина ўзбекона кийиниб олган, Зокирнинг устида яп-янги чет эл кастюм-шими, бошида катта айвонли шляпа, оёғида модний туфли.

ОРТИҚ. Бу, Зокирбой, бир гап борми, дейман, пўрим кийиниб олибсиз?

ЗОКИР. Э, Ортиқбой, дўстим, сиз сўраманг, мен айтмай.

ОРТИҚ. Барибир тешик қулоқ эшигамиз-да. Узунқулоқ гапларга қараганда яқинда дунё кезиб келган эмишсиз:

ЗОКИР. “Қаерларда бўлдингиз?” деб сўрамоқ-чисиз-да!

ОРТИҚ. Ҳар қалай билиб қўйсам ёмон бўлмас.

ЗОКИР. Ё Янгибозордан, ёки Отчопардан бўлса кераг-ов.

ЗОКИР. Э, каллангиз ишлайдими?! Бунақаси бу ерларда йўқ. Бу асл мол. Мексикадан олдим.

ОРТИҚ. Ҳойнаҳой кастюм-шимингизни ҳам чет элдан олган бўлсангиз керак?

ЗОКИР. Дидингизга қойилман, дўстим. Бу фран-цузларники. Франциядан олдим.

ОРТИҚ. Туфлингиз ҳам бу ерникига ўхшамайди?

ЗОКИР. Инглизларники. Англиядан олдим.

ОРТИҚ. Зокирбой, дўстим, бу ҳамма нарсангиз чет элники бўлиб кетибди. Бундоқ ўзимизникидан ҳам бирор нарсангиз борми?

ЗОКИР. Бор бўлганда қандоқ. Қалла ўзимизники.

БАРИБИР ШАНИЙМАН

БИРИНЧИ КЎРИНИШ.

Кичкинагина кафе. Бир одам кофе ичиб ўтириб-ди. Зокир билан Ортиқ (чет эл фуқаролари) масала талашяпти.

ЗОКИР. Мана шу одам ким, биласизми?

ОРТИҚ. Биладан, ўзбек.

ЗОКИР. Қандай билдингиз?

ОРТИҚ. Биринчидан, чойқошиқни чашкадан ол-маган. Иккинчидан, кофени бир кўзини қисиб хуфла-япти.

ИККИНЧИ КЎРИНИШ.

Кичкинагина кафе. Бир одам кофе ичиб ўтириб-ди. Зокир билан Ортиқ (чет эл фуқаролари) масала талашяпти.

ЗОКИР. Мана шу одам ким, биласизми?

ОРТИҚ. Биладан, ўзбек.

ЗОКИР. Қандай билдингиз?

ОРТИҚ. Бир кўзини қисмай кофе хуфлаётган бўлса-да, чашкадан чойқошиқни олиб қўйгани йўқ.

УЧИНЧИ КЎРИНИШ.

Кичкинагина кафе. Бир одам кофе ичиб ўтириб-ди. Зокир билан Ортиқ (чет эл фуқаролари) масала талашяпти.

ЗОКИР. Мана шу одам ким, биласизми?

ОРТИҚ. Биладан, ўзбек.

ЗОКИР. Қандай билдингиз?

ОРТИҚ. Бир кўзини қисмай кофе хуфлаётган бўлса-да, чойқошиқни олиб қўйган бўлса ҳам, ўша чойқошиқни чўнтагига солиб қўйди.

ШОВ-ШУВ

Чет эллик олимлар Марсда тадқиқот ишларини олиб боришяпти. Бир пайт қўлида каттагина суяк кў-тариб олган чет эллик олим Ортиқбой пайдо бўлади.

ОРТИҚ. Марс деганлари жуда галати жой экан. Ўзи илгари бу ерларга одамзод қадами етмаган-да. (Қўлидаги суякка ишора қилиб). Мана буни кашфи-ёт деса бўлади. Роса шов-шув бўладиган воқеа бўл-ди-да ўзиям. Энди бутун дунё матбуоти мен ҳақимда ёзади. Бу мамонтнинг суяги бўлса кераг-ов. (Бир оз юриб кетмонга дуч келади). Э, бу антиқа иш қуроли экан-ку. Темири зангламаган, дастаси яп-янги. Демак, Марсда ҳамма нарсаяхши сақланар экан-да. (Шу пайт катта бир дарахтнинг тагида ёнбошлаб олиб чой ичаётган чолга кўзи тушиб қолади, хайратдан тош-дек қотган).

ЧОЛ (ЗОКИР). Ҳой биродар, чойга келинг.

ОРТИҚ (ҳамон ўзига келмасдан). Отаҳон бу ерларда нима қилиб юрибсиз?

ЧОЛ (ЗОКИР). Э, саволинг қизиқ бўлди-ку, бо-лам. Бўш жойлар экан, деҳқончилик қилса бўладими, йўқми, шунини синаб кўрярман. Насиб қилса, бодринг ёки турп эжмоқчиман.

ELIM DEB, YURTIM DEB YONIB YASHASH KERAKI

MUASSISLAR:
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi,
«Kamolot» yoshlar ijtimoiy harakati**Jamoatchilik kengashi raisi:**

Abdulla ORIPOV

Jamoatchilik kengashi:

Abulqosim MAMARASULOV

Ahmad OTABOYEV

Mirkamol ODILOV

Minhojiddin MIRZO

Ahmad USMONOV

Farmon XUDOYBERDIYEV

Botir UBAYDULLAYEV

Bosh muharrir

Sobir O'NAR

Bosh muharrir o'rinbosari

Luqmon BO'RIXON

Mas'ul kotib

Akbarali MAMASOLIYEV

Tahrir hay'ati:

Odil YOQUBOV

Abduqayum YO'LDOSHEV

Abdusaid KO'CHIMOV

Sirojiddin SAYYID

Rustam MUSURMON

O'rozboy ABDURAHMONOV

G'affor HOTAMOV

Yoshlarning adabiy-ijtimoiy jurnali. 1982 yil-
dan chiqa boshlagan.

© "Yoshlik" № 4 (196) 2004 y.

Ushbu son "Yoshlik" jurnali tahririyatining
kompyuter markazida sahifalandi.

Sahifalovchi: Saodat RUSTAMOVA

MUNDARIJA**SUHBAT.** *Inson go'zalliksiz yashay olmaydi..... 1***NAZM***Eshqobil SHUKUR. Og'zidan yuz bulbul... 3**Hamroqul ASQAR. Suv edim, togu toshda..... 28**O'KTAMOY. Munavvar g'am ichra..... 36**Salomjon TERMIZIY. Elimning besh qarich..... 38***NASR***Abduqayum YO'LDOSH. Xislat. Qissa..... 6**Murod CHOVUSH. Timsol. Hikoya..... 37***ZOMIN ILHOMLARI***Bahodir Abdurazzoq. She'rlar..... 25**Umid ALI. Diydor. Hikoya..... 26**ASLIY, Nilufar UMAROVA, Asolat AHMADQUL qizi..... 31***BIRINCHI UCHRASHUV***Olimjon HAYIT. Tili qisq ayol. Hikoya..... 32**Bahodir TOJIEV. Yuragim Vatan deydi..... 39**Sayyora SOLAYEVA. Yaxshi kunlar kelishi tayin..... 44**Qurbonoy JO'RAYEVA. Muhabbatdan o'zimni topdim..... 46***ADABIY JARAYON***Minhojiddin MIRZO. Zomin qaldirg'ochlari..... 24***TILIMIZ — BOYLGIMIZ***Zamira MIRZAKARIMOVA. Bir so'z semantikasi..... 29***JAJI TADQIQOT***Umid XO'JAMQULOV. Daryolar tutashgan manzil..... 34***QADRIYATLAR***Ismoil TO'XTAMISHEV. Tulporlar to'g'risida tinglaganlarim..... 40***SHAXSIY FIKR***Rahimjon TURG'UNOV. Vatanni baholab bo'ladimi?..... 43**Muzaffar NAIMOV. Milliy estradamiz... 45***ELPUG'ICH***Abdurazzoq OBRO'Y. Kichik tomoshalar..... 47***Muqovalarimizda fotojurnalist No'monjon MUHAMMADJONOV suratlaridan foydalanildi.**Manzilmiz: 700000, Toshkent, Javoharlar 1 Neru, 1-uy,
Telefon: 133-40-83

Bosishga 10. 08. 2004 yilda ruxsat berildi.

Qog'oz formati 60x84 1/8. Nashriyat hisob tobog'i 6,0.

Indeks 822 ISSN 0207-9137

Jurnal 2003 yil 29 dekabrda Matbuot va Axborot agentligi
tomonidan 072 raqami bilan ro'yxatga olingan.Jurnaldan ko'chirib bosilganda «Yoshlik»dan olindi deb
izohlanishi shart.Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi
bosmaxonasida chop etildi.

Buyurtma № 223

Manzil: Toshkent. sh. X. Sulaymonova ko'chasi, 33-uy.